

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Οικονομικών Επιστημών & Διοίκησης

*Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Διοίκηση
Επιχειρήσεων (MBA)*

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Το φαινόμενο Της Παραοικονομίας - Η περίπτωση Της
Ελλάδας: Έρευνα και Πειραματική Αξιολόγηση**

Σοφία Καραλή

**Επιβλέπων Καθηγητής
ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΤΟΚΑΣ**

ΜΑΪΟΣ 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών & Διοίκησης

*Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Διοίκηση
Επιχειρήσεων (MBA)*

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Το φαινόμενο Της Παραοικονομίας - Η περίπτωση Της
Ελλάδας: Έρευνα και Πειραματική Αξιολόγηση**

Σοφία Καραλή

**Επιβλέπων Καθηγητής
ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΤΟΚΑΣ**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων από τη Σχολή Οικονομικών & Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

ΜΑΪΟΣ 2017

Για τον σύζυγο

και τα

παιδιά μου

Πρόλογος

Η αφορμή για την συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτέλεσε η προσωπική μου σχέση με έρευνες, σε συνδυασμό με την προηγούμενη επαγγελματική μου ενασχόληση σε μια από τις μεγαλύτερες εκλεκτικές εταιρίες στην Ελλάδα.

Πρωτίστως, θα ήθελα πολύ να ευχαριστήσω το κ Ιωάννη Ντόκα, καθηγητή του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, ο οποίος πραγματοποίησε την επίβλεψη της παρούσας διπλωματικής εργασίας για την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Ευχαριστώ πολύ τον κ. Βαβαγιάννη Ιωάννη, επόπτη ελέγχου σε Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία, αλλά και προσωπικό μου φίλο, για τη συμμετοχή του στην προώθηση των ερωτηματολογίων της έρευνας στους συναδέλφους του.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά τους συμμετέχοντες στην έρευνα, για τον χρόνο που αφιέρωσαν, καθώς η συμβολή τους ήταν απαραίτητη για την αποτελεσματικότερη ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να παραλείψω την ειλικρινέστατη συμπαράσταση που έλαβα από φίλους, αλλά και συγγενείς, κυρίως δε του συζύγου και των παιδιών μου, για την επιτυχή ολοκλήρωση των σπουδών μου.

Περίληψη

Στις αρχές του 2009, στην Ελλάδα, άρχισε να εκδηλώνεται μια κρίση κοινωνικοοικονομικής φύσεως, η οποία άρχισε με τη σειρά της να ξεσκεπάζει προβλήματα και αδυναμίες τα οποία συγκαλύπτονταν επί δεκαετίες. Η κακή διαχείριση του δημόσιου κεφαλαίου και η διαφθορά στο πολιτικό σύστημα, σε συνδυασμό με την άνθηση της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας αποτέλεσαν οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν την χώρα στην κρίση. Με αυτό τον τρόπο, η παραοικονομία αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι αρχές, στο πλαίσιο της δημοσιονομικής εξυγίανσης. Η μαύρη ή σκιώδης, όπως αλλιώς ονομάζεται, οικονομία αποτελεί ένα φαινόμενο το οποίο έχει αναλυθεί εκτενώς από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα, καθώς οι επιπτώσεις της τόσο στην κοινωνική πραγματικότητα, όσο και στις κυβερνητικές αποφάσεις είναι ιδιαίτερα σοβαρές. Πολλές φορές, οι λανθασμένες πολιτικές αποφάσεις μπορούν να οδηγήσουν σε αλυσιδωτές αντιδράσεις, όσο αφορά την δημιουργία συνθηκών εξέλιξης και αύξησης της παραοικονομίας, δυσκολεύοντας ακόμα περισσότερη μια μελλοντική αποτελεσματική δημοσιονομική πολιτική, με αποτέλεσμα την αλλεπάλληλη διόγκωση του προβλήματος. Η φοροδιαφυγή, παρακλάδι της παραοικονομίας, η αδήλωτη εργασία και το λαθρεμπόριο μπορούν να δημιουργήσουν κενά στα κρατικά, αλλά και στα ασφαλιστικά ταμεία, δημιουργώντας περισσότερες ανάγκες για δανεισμό, αποσκοπώντας στην ολοκληρωτική την κάλυψη των αναγκών. Η αντίφαση με την οποία έρχεται αντιμέτωπη η πολιτική εξουσία έγκειται στο γεγονός της αναγκαίας καταστολής της παραοικονομίας, σε συνδυασμό με τις δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, οι οποίες αποτελούν συνέχεια της οικονομικής κρίσης που βιώνει η χώρα τα τελευταία χρόνια.

Abstract

In the beginning of 2009 a socio-economic crisis started in Greece which revealed weaknesses and problems while they were being covered for decades. The main factors that led the country in crisis were the bad management of the public capital and the corruption of the political system combined with the tax evasion and the shadow economy. Authorities confront the serious problem of the shadow economy in order to achieve the financial reclamation. The shadow economy phenomenon which has been globally analyzed has consequences towards both governmental decisions and socially. Usually, wrong political decisions, regarding the shadow economy growth affect and block a possible effective future. Tax evasion, undeclared work and smuggling create governmental and insurance funding gaps making loans necessary to fill the needs. The government has to deal with a contradiction. Firstly, to put an end to the shadow economy while they still preserve unpropitious circumstances that were also the effects of the economic crisis that the country suffers in recent years.

Πίνακας περιεχομένων

Ευρετήριο Πινάκων	ix
Ευρετήριο Διαγραμμάτων	xiii
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγική ενότητα	2
1.1 Εισαγωγή	2
1.2 Δομή της εργασίας	3
1.3 Συμβολή της εργασίας στον επιστημονικό κόσμο	5
Κεφάλαιο 2. Παραοικονομία	7
2.1 Η Έννοια της παραοικονομίας.....	7
2.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες της παραοικονομίας.....	12
2.2.1 Διεθνείς θεωρητικές προσεγγίσεις των αιτιών που επηρεάζουν την παραοικονομία.....	12
2.2.2 Κίνητρα που ωθούν στην Παραοικονομία.....	38
2.2.3 Οι παράγοντες που παρακινούν τους πολίτες στην παραοικονομία.....	39
2.3 Συνέπειες της παραοικονομίας.....	45
2.3.1 Θετικές συνέπειες της παραοικονομίας	45
2.3.2 Αρνητικές συνέπειες της παραοικονομίας	46
Κεφάλαιο 3. Φοροδιαφυγή.....	48
3.1 Η σχέση φοροδιαφυγής και παραοικονομίας	48
3.2 Έννοια της φοροδιαφυγής	49
3.3 Η έννοια της φοροαποφυγής	51
3.4 Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της φοροδιαφυγής.....	52
3.5 Οι επιπτώσεις της φοροδιαφυγής	54
Κεφάλαιο 4. Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα.....	55
4.1 Εκτίμηση Ελληνικής παραοικονομίας	55
4.2 Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας.....	57
4.2.1 Από το 1980 έως 1988.....	57
4.2.2 Από το 1990 έως το 2000	62
4.2.3 Από το 2003 έως το 2015	63
Κεφάλαιο 5. Πολιτικές αντιμετώπισης του προβλήματος της παραοικονομίας στην Ελλάδα	68
5.1 Δράσεις της Γενικής Διεύθυνσης φορολογικών ελέγχων	68
5.2 Δράσεις ομάδων έργου της έκτακτης δομής	70
5.3 Δράσεις της ΣΔΟΕ	72
5.4 Δράσεις τελωνείων.....	72
5.5 Δράσεις της Διεύθυνσης είσπραξης δημοσίων εσόδων.....	73

5.6 Καταπολέμηση της διαφθοράς.....	74
5.7 Υπηρεσία Οικονομικής Αστυνομίας & Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος	74
5.7.1 Δράσεις Υποδιεύθυνσης Οικονομικής Αστυνομίας	74
5.7.2 Δράσεις Υποδιεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος.....	75
5.8 Λιμενικό σώμα – Ελληνική Ακτοφυλακή (ΛΣ – Ελ.ΑΚΤ.)	76
Κεφάλαιο 6. Έρευνα – Ποσοτική διερεύνηση της παραοικονομίας και των επιπτώσεών της στη δημοσιονομική πολιτική της χώρας	78
6.1 Περιγραφή της έρευνας	78
6.1.1 Ανάγκες της έρευνας	78
6.1.2 Χαρακτηριστικά της έρευνας	79
6.1.3 Ανάλυση δεδομένων	79
6.1.4 Αναμενόμενα αποτελέσματα της έρευνας	80
6.2 Ανάλυση αποτελεσμάτων	81
6.2.1 Περιγραφική στατιστική ανάλυση	81
6.2.2 Συγκριτική στατιστική ανάλυση	116
6.3 Συμπεράσματα έρευνας.....	133
6.4 Περιορισμοί της έρευνας πρωτογενών στοιχείων.....	138
Κεφάλαιο 7: Συμπεράσματα	139
Βιβλιογραφία	141
Παράρτημα.....	146

Ευρετήριο Πινάκων

Τίτλοι Πινάκων	Σελίδα
Πίνακας 1: Κατηγοριοποίηση τύπων δραστηριοτήτων παραοικονομίας	10
Πίνακας 2: Διεθνείς θεωρητικές προσεγγίσεις παραοικονομίας	15
Πίνακας 3: Το σύνολο του φόρου που υποχρεούται να καταβάλει ένα φυσικό πρόσωπο, αναφορικά με το ύψος των εισοδημάτων τους	41
Πίνακας 4: Εκτίμηση Ελληνικής παραοικονομίας	56
Πίνακας 5: Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1958 έως 1988	58
Πίνακας 6: Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1989 έως 2002	62
Πίνακας 7: Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 2003 έως 2015	63
Πίνακας 8: Φύλο	81
Πίνακας 9: Ηλικιακή ομάδα	82
Πίνακας 10: Επίπεδο εκπαίδευσης	83
Πίνακας 11: Θέση	84
Πίνακας 12: Χρόνια στην υπηρεσία	85
Πίνακας 13: Είστε ενημερωμένοι σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;	86
Πίνακας 14: Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι σοβαρό φαινόμενο;	87
Πίνακας 15: Θεωρείτε ότι το επίπεδο παραοικονομίας στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλό;	88
Πίνακας 16: Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο που το ανέχεται το Ελληνικό κράτος;	89
Πίνακας 17: Συμφωνείτε ότι η στάση του κόσμου απέναντι στην παραοικονομία είναι αυτή που θα έπρεπε;	90
Πίνακας 18: Θα μπορούσε ο κόσμος να συμμετέχει πιο ενεργά στην πάταξη της παραοικονομίας	91

Πίνακας 19:Πιστεύετε ότι το ύψος της ανεργίας είναι αυτό που αναγράφεται στα επίσημα αρχεία του ΟΑΕΔ;	92
Πίνακας 20:Είστε αισιόδοξος/η για το μέλλον (αναφορικά με το ενδεχόμενο μείωσης της παραοικονομίας);	93
Πίνακας 21:Το ύψος της ανεργίας στην χώρα μας αυξάνει το ύψος της παραοικονομίας	94
Πίνακας 22:Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η φορολογική ηθική στη χώρα μας;	95
Πίνακας 23:Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζεται η παραοικονομία από την πολιτική σταθερότητα / αστάθεια, ο όγκος / ποιότητας των δημοσίων αγαθών και του βαθμού αποδοχής πολιτικής εξουσίας;	96
Πίνακας 24:Η υψηλή φορολόγηση στη χώρα μας αυξάνει τα επίπεδα της παραοικονομίας;	97
Πίνακας 25:Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η παραοικονομία αποτελεί ενέργεια αντιμετώπισης δυσμενών κρατικών ενεργειών από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις;	98
Πίνακας 26:Πιστεύετε ότι οι δράσεις του προγράμματος καταπολέμησης της φοροδιαφυγής επαρκούν για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της;	100
Πίνακας 27:Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η διαφθορά στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες;	101
Πίνακας 28:Συμφωνείτε με τα επίπεδα τιμωρίας των παρανόμων που δρουν στην παραοικονομία;	102
Πίνακας 29:Πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;	103
Πίνακας 30:Θεωρείτε ότι οι έλεγχοι που πραγματοποιούνται για την πάταξη της παραοικονομίας είναι τόσο συστηματικοί όσο θα έπρεπε;	104
Πίνακας 31:Πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία	105
Πίνακας 32: Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, είναι επαρκώς εκπαιδευμένα;	106
Πίνακας 33:Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την	107

πάταξη της παραοικονομίας, έχουν τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό;	
Πίνακας 34:Η παραοικονομία βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας;	108
Πίνακας 35:Η παραοικονομία βοηθάει στην απορρόφηση της ανεργίας;	109
Πίνακας 36:Η παραοικονομία προκαλεί διεύρυνση του ελλείματος του κρατικού προϋπολογισμού;	110
Πίνακας 37:Θεωρείτε ότι η παραοικονομία έχει, εν μέρη, και θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία;	111
Πίνακας 38:Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στα δημόσια οικονομικά της χώρας;	112
Πίνακας 39:Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στην δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η χώρα;	113
Πίνακας 40:Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;	114
Πίνακας 41:Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;	115
Πίνακας 42:Ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομίας για το 2020;	116
Πίνακας 43:Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Χρόνια στην υπηρεσία	117
Πίνακας 44:Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;	119
Πίνακας 45:Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;	121
Πίνακας 46: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομίας για το 2020;	123
Πίνακας 47:Χρόνια στην υπηρεσία / Είστε ενημερωμένοι σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;	125
Πίνακας 48:Χρόνια στην υπηρεσία / Πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;	127

Πίνακας 49:Χρόνια στην υπηρεσία / Πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;	129
Πίνακας 50:Χρόνια στην υπηρεσία / Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;	131

Ευρετήριο Διαγραμμάτων

Τίτλος Διαγράμματος	Σελίδα
Διάγραμμα 1: Ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα συγκριτικά με την Ε.Ε.	42
Διάγραμμα 2: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1958 έως 1988	59
Διάγραμμα 3: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1958 έως 1968	60
Διάγραμμα 4: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1969 έως 1979	61
Διάγραμμα 5: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1980 έως 1988	61
Διάγραμμα 6: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1989 έως 2002	63
Διάγραμμα 7: Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 2003 έως 2015	64
Διάγραμμα 8: Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 2003 έως 2015, με τον μέσο όρο 28 χωρών Ε.Ε.	66
Διάγραμμα 9: Φύλο	81
Διάγραμμα 10: Ηλικιακή ομάδα	82
Διάγραμμα 11: Επίπεδο εκπαίδευσης	83
Διάγραμμα 12: Θέση	84
Διάγραμμα 13: Χρόνια στην υπηρεσία	85
Διάγραμμα 14: Είστε ενημερωμένοι σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;	86
Διάγραμμα 15: Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι σοβαρό φαινόμενο;	87
Διάγραμμα 16: Θεωρείτε ότι το επίπεδο παραοικονομίας στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλό;	88
Διάγραμμα 17: Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο που το ανέχεται το Ελληνικό κράτος;	89
Διάγραμμα 18: Συμφωνείτε ότι η στάση του κόσμου απέναντι στην	90

παραοικονομία είναι αυτή που θα έπρεπε;	
Διάγραμμα 19: Θα μπορούσε ο κόσμος να συμμετέχει πιο ενεργά στην πάταξη της παραοικονομίας;	91
Διάγραμμα 20: Πιστεύετε ότι το ύψος της ανεργίας είναι αυτό που αναγράφεται στα επίσημα αρχεία του ΟΑΕΔ;	92
Διάγραμμα 21: Είστε αισιόδοξος/η για το μέλλον (αναφορικά με το ενδεχόμενο μείωσης της παραοικονομίας);	93
Διάγραμμα 22: Το ύψος της ανεργίας στην χώρα μας αυξάνει το ύψος της παραοικονομίας;	94
Διάγραμμα 23: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η φορολογική ηθική στη χώρα μας;	95
Διάγραμμα 24: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζεται η παραοικονομία από την πολιτική σταθερότητα / αστάθεια, ο όγκος / ποιότητας των δημοσίων αγαθών και του βαθμού αποδοχής πολιτικής εξουσίας;	96
Διάγραμμα 25: Η υψηλή φορολόγηση στη χώρα μας αυξάνει τα επίπεδα της παραοικονομίας;	97
Διάγραμμα 26: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η παραοικονομία αποτελεί ενέργεια αντιμετώπισης δυσμενών κρατικών ενεργειών από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις;	99
Διάγραμμα 27: Πιστεύετε ότι οι δράσεις του προγράμματος καταπολέμησης της φοροδιαφυγής επαρκούν για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της;	100
Διάγραμμα 28: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η διαφθορά στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες;	101
Διάγραμμα 29: Συμφωνείτε με τα επίπεδα τιμωρίας των παρανόμων που δρουν στην παραοικονομία;	102
Διάγραμμα 30: Πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;	103
Διάγραμμα 31: Θεωρείτε ότι οι έλεγχοι που πραγματοποιούνται για την πάταξη της παραοικονομίας είναι τόσο συστηματικοί όσο θα έπρεπε;	104
Διάγραμμα 32: Πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την	105

παραοικονομία;	
Διάγραμμα 33: Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, είναι επαρκώς εκπαιδευμένα;	106
Διάγραμμα 34: Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, έχουν τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό;	107
Διάγραμμα 35: Η παραοικονομία βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας;	108
Διάγραμμα 36: Η παραοικονομία βοηθάει στην απορρόφηση της ανεργίας;	109
Διάγραμμα 37: Η παραοικονομία προκαλεί διεύρυνση του ελλείματος του κρατικού προϋπολογισμού;	110
Διάγραμμα 38: Θεωρείτε ότι η παραοικονομία έχει, εν μέρη, και θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία;	111
Διάγραμμα 39: Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στα δημόσια οικονομικά της χώρας;	112
Διάγραμμα 40: Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στην δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η χώρα;	113
Διάγραμμα 41: Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;	114
Διάγραμμα 42: Τι επιπτώσεις έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;	115
Διάγραμμα 43: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Χρόνια στην υπηρεσία	118
Διάγραμμα 44: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Τι επιπτώσεις έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;	120
Διάγραμμα 45: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Τι επιπτώσεις έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;	122
Διάγραμμα 46: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομίας για το 2020;	124
Διάγραμμα 47: Χρόνια στην υπηρεσία / Είστε ενημερωμένη σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;	126
Διάγραμμα 48: Χρόνια στην υπηρεσία / Τα επίπεδα τιμωρίας για τους	128

παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;	
Διάγραμμα 49: Χρόνια στην υπηρεσία / Το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;	130
Διάγραμμα 50: Χρόνια στην υπηρεσία / Τι επιπτώσεις έχει η παραοικονομία στην κοινωνία	132

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγική ενότητα

1.1 Εισαγωγή

Στις αρχές του 2009, στην Ελλάδα, άρχισε να εκδηλώνεται μια κρίση κοινωνικοοικονομικής φύσης, η οποία άρχισε με τη σειρά της να ξεσκεπάζει προβλήματα και αδυναμίες, όπου συγκαλυπτόντουσαν επί δεκαετίες. Η κακή διαχείριση του δημόσιου κεφαλαίου και η διαφθορά στο πολιτικό σύστημα, σε συνδυασμό με την άνθηση της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας αποτέλεσαν οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν την χώρα στην κρίση. Με αυτό τον τρόπο, η παραοικονομία αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι αρχές, στο πλαίσιο της δημοσιονομικής εξυγίανσης, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί ένα ιδιαίτερα διαδεδομένο φαινόμενο που απασχολεί εδώ και πολλά χρόνια τον επιστημονικό κόσμο, ξενίζοντας από τη δημοσίευση του Gutman, αναφέρθηκε στον όγκο της παράνομης εργασίας στην Αμερική για το έτος 1976, η οποία έφθανε σε μέγεθος το 10% του ΑΕΠ της χώρας μέχρι σήμερα.

Πολλές φορές την έννοια της παραοικονομίας μπορεί κάποιος να την συναντήσει με παράλληλους όρους όπως της «υπόγειας οικονομίας, δευτερεύουσας οικονομίας, κρυφής οικονομίας, σκιώδης, μαύρης, αλλά και παράλληλης οικονομίας». Το φαινόμενο της παραοικονομίας απασχολεί ιδιαίτερα τις κυβερνήσεις πολλών κρατών, ιδιαίτερα εκείνων που τα επίπεδά του είναι πολύ όξινα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δείχνουν επίσης οικονομικοί οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), οι οποίοι προσπαθούν να ερμηνεύσουν τόσο τα ποσοστά της, όσο και τους λόγους ύπαρξής της.

Σύμφωνα με τον Βαβούρα (1991), ο Τανζιαναφέρει τρεις βασικές αιτίες που δικαιολογούν την ενασχόληση της οικονομικής πολιτικής, αλλά και του ευρύ κοινού με το φαινόμενο της παραοικονομίας. Η πρώτη αναφαίρετε στο ύψος της παραοικονομίας καταλήγοντας ότι το υψηλό μέγεθος της παραοικονομίας, θα

μπορούσε να ερμηνευτεί, ως η ενέργεια αντιμετώπισης των δυσμενών κρατικών ενεργειών (όπως για παράδειγμα η υψηλή φορολογία) από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Η δεύτερη μιλάει για τα άμεσα αποτελέσματά της, όπου το υψηλό μέγεθος της παραοικονομίας προκαλεί διεύρυνση του ελλείματος του κρατικού προϋπολογισμού, καθώς μειώνονται τα κρατικά έσοδα από τη φοροδιαφυγή που συνεπάγεται. Η τελευταία ερμηνεύει τα έμμεσα αποτελέσματα, όπου το υψηλό μέγεθος της παραοικονομίας μπορεί να προκαλέσει λανθασμένες μετρήσεις των υπολοίπων οικονομικών μεγεθών, όπως για παράδειγμα του μεγέθους της ανεργίας, προκαλώντας αλυσιδωτές λανθασμένες ενέργειες, προβλέψεις και ανάγκες από τους κρατικούς μηχανισμούς.

Η παραοικονομία αποτελεί ένα φαινόμενο που εντοπίζεται σε πολλές και διαφορετικές καθημερινές δράσεις της ζωής μας στην καθημερινότητα, αποτελώντας βαρύ πλήγμα για πολλά κράτη στον κόσμο. Η φοροδιαφυγή και το παραεμπόριο είναι δύο πτυχές που σχετίζονται άμεσα με την παραοικονομία. Με την φοροδιαφυγή, εννοούμε την διαδικασία απόκρυψης εσόδων στους λογαριασμούς του κράτους από φυσικά πρόσωπα, ενώ με το παραεμπόριο εννοούμε την εμπορευματοποιημένη παραοικονομία. Οι συνέπειες και των δύο πτυχών έχουν αντίκτυπο τόσο στην οικονομική πραγματικότητα πολλών κρατών, όσο και στη καθημερινότητα των πολιτών τους.

Το φαινόμενο της παραοικονομίας είναι πολύπλευρο και ιδιαίτερα δύσκολο στο να αποφευχθεί. Οδηγείτε κυρίως από την υψηλή φορολόγηση, την γραφειοκρατία και την αναποτελεσματικότητα των δημόσιων οργάνων. Η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα φαινόμενο ιδιαίτερα σύνθετο με προεκτάσεις πολιτικές, αλλά και κοινωνικές, ξεφεύγοντας από τον αυστηρά οικονομικό μονοπάτι. Μολονότι οι επιπτώσεις του φαινομένου στα κρατικά ταμεία είναι εύκολο να γίνουν αντιληπτές από το ευρύ κοινωνικό σύνολο, λιγότερο σαφείς παραμένουν οι λοιπές οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις του θέματος.

1.2 Δομή της εργασίας

Η συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας διαχωρίζεται σε δύο κύρια μέρη. Στο πρώτο μέρος παραθέτετε η περιγραφική βιβλιογραφική ανάλυση του

φαινομένου της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, καθώς επίσης και οι επίσημες εκτιμήσεις για την Ελληνική οικονομία. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζετε η έρευνα που πραγματοποιήθηκε, στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας, η οποία έχει στόχο την αποτελεσματικότερη κατανόηση του φαινομένου, αλλά και των επιπτώσεών του στην Ελληνική οικονομία – κοινωνία.

Το Κεφάλαιο 1 περιλαμβάνει την εισαγωγική ενότητα της διπλωματικής εργασίας με την συμβολή της στο διεθνή επιστημονικό κόσμο.

Το Κεφάλαιο 2 παραθέτει τις βασικές έννοιες της παραοικονομίας, τους προσδιοριστικούς της παράγοντες, οι συνέπειες που προκαλούνται από την ύπαρξή της στην οικονομία μιας χώρας, καθώς επίσης και οι θεωρητικές προσεγγίσεις που περικλείουν την παραοικονομία.

Το Κεφάλαιο 3 περιλαμβάνει την επεξήγηση των σχέσεων της παραοικονομίας με τη φοροδιαφυγή, των εννοιών της φοροδιαφυγής, τους παράγοντες που την προσδιορίζουν, αλλά και οι επιπτώσεις που αντηχούν σε μια κοινωνία από την αναποτελεσματική αντιμετώπισή της.

Το Κεφάλαιο 4 εμπεριέχει την εκτίμηση της Ελληνικής παραοικονομίας από το 1980 μέχρι το 2015, εμβαθύνοντας περισσότερο στη σχέση που έχει η χώρας μας με την παραοικονομία, αλλά και συγκρίνοντας την Ελλάδα με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Κεφάλαιο 5 αποτελείται από τις πολιτικές αντιμετώπισης του προβλήματος της παραοικονομίας στην Ελλάδα. Τις δράσεις της γενικής διεύθυνσης φορολογικών ελέγχων, των ομάδων έργου της έκτακτης δομής, της δίωξης οικονομικού εγκλήματος, των τελωνείων, της διεύθυνσης είσπραξης δημοσίων εσόδων, του λιμενικού σώματος, της οικονομικής αστυνομίας και της δίωξης ηλεκτρονικού εγκλήματος.

Το Κεφάλαιο 6 περιλαμβάνει την έρευνα που διενεργήθηκε αναφορικά με την παραοικονομία και των επιπτώσεών της στη δημοσιονομική πολιτική της χώρας. Το συνολικό δείγμα που συμμετείχε στην έρευνα αποτελείται από 115 υπαλλήλους οι οποίοι εργάζονται σε Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία. Αρχικά, περιγράφεται η

έρευνα, οι ανάγκες που οδήγησαν στην διεξαγωγής της, τα χαρακτηριστικά, αλλά και τα αναμενόμενα αποτελέσματα της. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων χωρίζεται σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση πραγματοποιείται περιγραφική στατιστική ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων του δήγματος, καθώς επίσης και των ερωτήσεων που διενεργήθηκαν. Στη δεύτερη φάση πραγματοποιείται συγκριτική στατιστική ανάλυση, εντοπίζοντας τις μεταβλητές εκείνες που κρίθηκαν πιο ενδιαφέροντες για να διερευνηθούν. Ο πρώτος παράγοντας είναι η θέση που κατέχει ο υπάλληλος στη Δ.Ο.Υ. (υπάλληλος, προϊστάμενος, επόπτης ελέγχου, υποδιευθυντής, διευθυντής), ενώ ο δεύτερος παράγοντας είναι τα χρόνια που εργάζονται στην υπηρεσία (1 έως 10, 11 έως 20, 21 έως 30, 31 και πάνω). Ο στόχος της ανάλυσης αυτής είναι η σύγκριση των απαντήσεων του δείγματος, με τους δύο αυτούς παράγοντες, ξεχωριστά, στον εντοπισμό της ύπαρξης συσχέτισης ή της ύπαρξης διαφοροποίησης και στο κατά πόσο επηρεάζουν οι εν λόγω παράγοντες τις απαντήσεις των υπαλλήλων. Επιπλέον, στο ίδιο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα των αναλύσεων της έρευνας.

Τέλος, στο Κεφάλαιο 7 εντοπίζονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν στη διπλωματική εργασία, στο Κεφάλαιο 8 η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε και στο Κεφάλαιο 9 το παράρτημα που περιέχει το ερωτηματολόγιο που στάλθηκε για συμπλήρωση στους υπαλλήλους των Δ.Ο.Υ. που συμμετείχαν στην έρευνα.

1.3 Συμβολή της εργασίας στον επιστημονικό κόσμο

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί κύρια πηγή ανάλυσης και επεξήγησης των εννοιών της παραοικονομίας και φοροδιαφυγής. Αποτελεί, ακόμα μια από τις ελάχιστες πηγές που παραθέτει διαχρονικά και συγκεντρωτικά το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα, από το 1980 έως το 2015, βοηθώντας τους αναγνώστες να βγάλουν χρήσιμα συμπεράσματα, τόσο για τις κοινωνικές συνθήκες της χώρας μας, όσο για τις πολιτικές αποφάσεις που ελήφθησαν και τα αποτελέσματά τους στον περιορισμό της παραοικονομίας. Επιπλέον, αποτελεί, λόγω της έρευνας που διεξήχθη, πηγή:

- Αξιολόγησης των παραγόντων που προκαλούν την ανάπτυξη της παραοικονομίας σε μια χώρα, από 115 υπαλλήλους σε Δ.Ο.Υ.
- Αξιολόγησης των δράσεων που πραγματοποιούνται στα πλαίσια αντιμετώπισης της παραοικονομίας
- Αξιολόγησης των επιπτώσεων και επιδράσεων της παραοικονομίας στην κοινωνία και στην οικονομία της χώρας
- Συγκρίσεων μεταξύ των παραγόντων – παραμέτρων με τη θέση που κατέχει ο εργαζόμενος στη Δ.Ο.Υ.
- Συγκρίσεων μεταξύ των παραγόντων – παραμέτρων με τα χρόνια εργασίας στη υπηρεσία
- Συγκρίσεων των αποτελεσμάτων με παλαιότερες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν

Επιπλέον, η παρούσα διπλωματική εργασία μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για μελλοντικούς ερευνητές, οι οποίοι αποφασίσουν να ασχοληθούν γενικότερα με το φαινόμενο της παραοικονομίας, αλλά και ειδικότερα με το φαινόμενο και τη διάσταση που λαμβάνει στην Ελλάδα. Άλλωστε, το πρόβλημα, παρά την τάση μείωσής του, παραμένει ιδιαίτερα διογκωμένο, δημιουργώντας πολλαπλά προβλήματα στην πολιτεία. Τέλος, διεθνείς αναλυτές θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας για περαιτέρω διαλεύκανση του προβλήματος που ονομάζεται παραοικονομία.

Κεφάλαιο 2

Παραοικονομία

2.1 Η Έννοια της παραοικονομίας

Οι ορισμοί που έχουν δοθεί για να ερμηνευτεί η έννοια της παραοικονομίας είναι πολλοί. Ο Βαβούρας (1990) χαρακτηρίζει την παραοικονομία ως όλες εκείνες τις δραστηριότητες οικονομικής φύσεως, οι οποίες ενώ δημιουργούν εισοδήματα τα οποία θα έπρεπε να καταγραφούν στα επίσημα στατιστικά στοιχεία της συνολικής ετήσιας οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. ΑΕΠ), εν τούτης, λόγω της μερικής ή ολικής απόκρυψής τους, δεν περιλαμβάνονται στα επίσημα στοιχεία. Ο όγκος της παραοικονομίας πραγματοποιείται προσθέτοντας τα εισοδήματα των συντελεστών παραγωγή.

Τα συστατικά στοιχεία, στα οποία αποτελείται η παραοικονομία είναι:

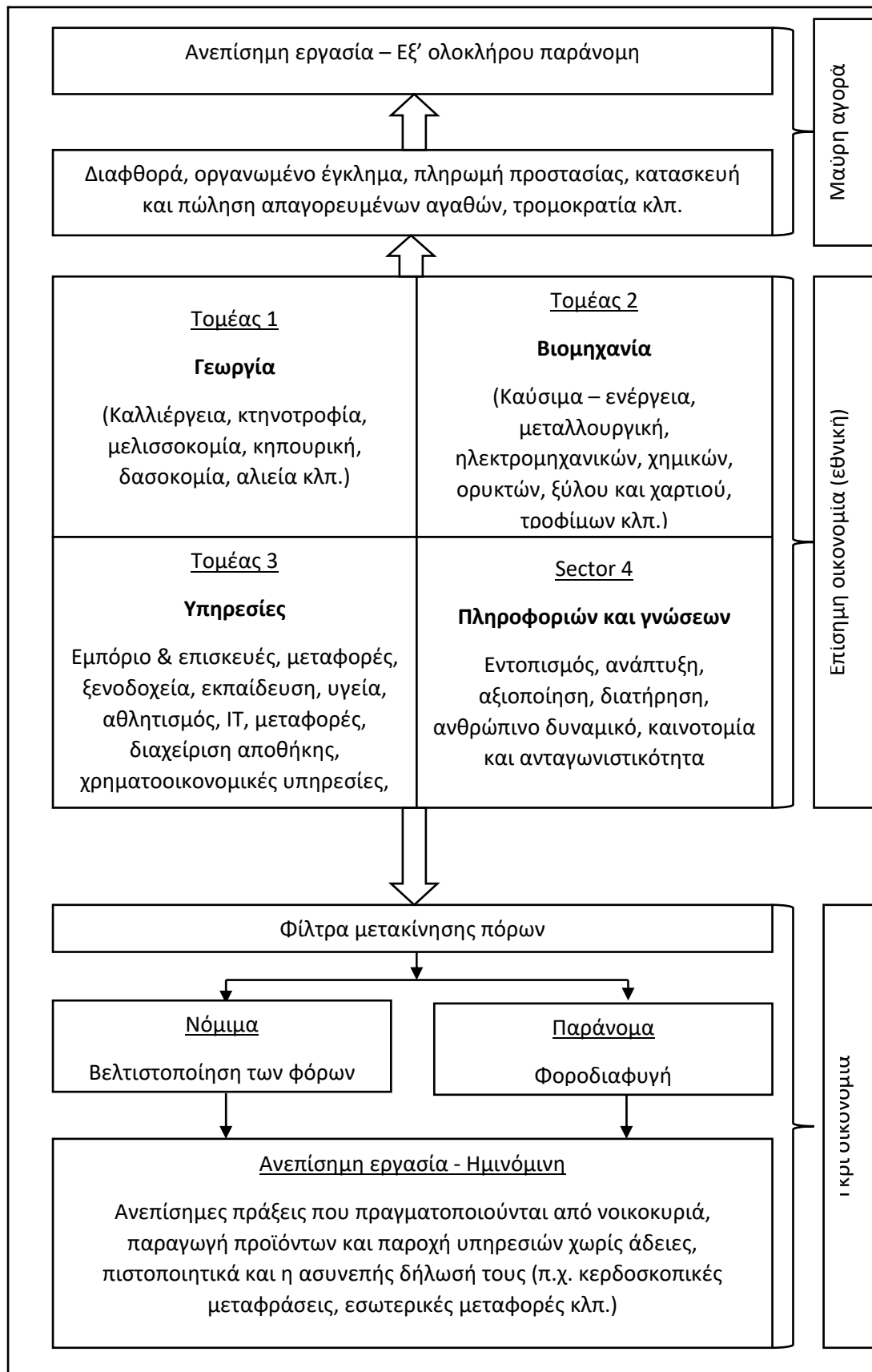
- Οι οικονομικές μονάδες, οι οποίες προέρχονται μεν από νόμιμου είδους δραστηριότητα, αλλά αποκρύπτονται από τα αρμόδια κρατικά όργανα για να αποφύγουν την φορολόγηση
- Από εισοδήματα σε είδος που παραχωρούνται στους εργαζόμενους, αποκρυπτόμενα (κλοπές προϊόντων και αγαθών από τους εργαζόμενους, από τον χώρο εργασίας τους, για προσωπική χρήση, καθώς και η προσωπική χρήση υλικού και μηχανημάτων της επιχείρησης) (Βαβούρας 1988).
- Από παράνομες δραστηριότητες οι οποίες δημιουργούν προστιθέμενη αξία (ναρκωτικά, τζόγος, πορνεία κλπ.).

Η άτυπη οικονομία πραγματοποιείται ανάμεσα σε οικογένειες και οργανισμούς. Διαχωρίζεται από την παραοικονομία, καθώς περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως η εθελοντική εργασία, η οικιακή οικονομία, η ιδιωτική μεταφορά, η φύλαξη παιδιών, καθώς και οι δράσεις εκείνες οι οποίες πραγματοποιούνται για κοινωνικούς – φιλανθρωπικούς – θρησκευτικούς σκοπούς.

Σύμφωνα με τον Παυλόπουλο (1987), η παραοικονομία αποτελεί το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας, το οποίο δημιουργεί προστιθέμενη αξία και ως εκ τούτου θα έπρεπε να συνυπολογίζεται στα εθνικά οικονομικά στοιχεία (π.χ. ΑΕΠ), αλλά για διάφορους λόγους οι αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες αδυνατούν να τα καταγράψουν.

Ο Feige (1989), αναφερόμενος στην παραοικονομία αναφέρει ότι περιλαμβάνει δραστηριότητες οι οποίες είναι αδήλωτες ή δεν καταγράφονται από τις μεθόδους μέτρησης των οικονομικών καταστάσεων μιας κοινωνίας. Προσθέτοντας, ο Schneider (1990), όπου οι αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες μέτρησης της οικονομικής πραγματικότητας μιας οικονομίας δεν προσμετρούν την προστιθέμενη αξία, η οποία προέρχεται από οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες θα έπρεπε να προστίθεντο στο εθνικό εισόδημα.

Το σχήμα 1 του Raczkowski (2013), παρουσιάζει τους τέσσερις τομείς μιας επίσημης οικονομίας σε συνάρτηση με τη παραοικονομία (γκρι οικονομία) και τη μαύρη αγορά. Από τη μια έχουμε την μαύρη οικονομία, η οποία δραστηριοποιείται μέσα σε ένα πλαίσιο ανεπίσημης, εξ' ολοκλήρου παράνομης εργασίας, η οποία περιλαμβάνει πράξεις διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος, πληρωμής προστασίας, κατασκευής και πώλησης απαγορευμένων ουσιών - αγαθών, τρομοκρατίας κλπ. Από την άλλη πλευρά έχουμε την παραοικονομία, η οποία δραστηριοποιείται μέσα σε ένα πλαίσιο ανεπίσημης – ημινόμιμης εργασίας, όπου περιλαμβάνει πράξεις οι οποίες πραγματοποιούνται από νοικοκυριά, παραγωγής προϊόντων και παροχής υπηρεσιών χωρίς άδειες, πιστοποιητικά και η ασυνεπής δήλωσή τους.

Σχήμα 1: Οι τέσσερις τομείς μιας επίσημης οικονομίας σε συνάρτηση με τη παραοικονομία, Raczkowski (2013).

Αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα του προσδιορισμού της παραοικονομίας, θα ήταν σκόπιμο να περιλαμβάνουμε την παραγωγή των νομικών, καθώς και των παράνομων αγαθών και υπηρεσιών. Η φοροδιαφυγή που συνδέεται με την παραοικονομία, είναι από μόνη της παράνομη και υπόκειται σε ποινική τιμωρία. Έτσι, ο παράνομος τομέας της παραοικονομίας περιλαμβάνει τα παρεχόμενα αγαθά και τις υπηρεσίες όπως η διανομή ναρκωτικών, το λαθρεμπόριο, το εμπόριο λευκής σαρκός και τα μη εξουσιοδοτημένα τυχερά παιχνίδια. Αντίθετα, ο νομικός τομέας της παραοικονομίας αφορά υπηρεσίες και προϊόντα τα οποία παράγονται ήδη νόμιμα στην οικονομία, όπως η επισκευές στο σπίτι, η ψυχαγωγία, η κηπουρική, η ιδιωτική διδασκαλία, η φύλαξη παιδιών κλπ. Ο πίνακας 1 του Shneider (2006), παρουσιάζει έναν ευρύ ορισμό της παραοικονομίας και περιλαμβάνοντας τον διαχωρισμό ανά είδος δραστηριότητας όπως προαναφέρθηκε (νόμιμη – παράνομη). Από την μία πλευρά, οι παράνομες χρηματικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν την εμπορία κλεμμένων αγαθών, την παραγωγή και εμπορία ναρκωτικών κλπ., ενώ οι παράνομες μη χρηματικές συναλλαγές περιλαμβάνουν τις ανταλλαγές ναρκωτικών, κλοπιμαίων και λαθραίων προϊόντων καθώς και η ιδιόχρηση αυτών. Από την άλλη πλευρά, οι νόμιμες χρηματικές συναλλαγές διαχωρίζονται σε αυτές που διαφεύγουν από τον φόρο (αδήλωτα εισοδήματα από αυτό-απασχόληση και περιουσιακά στοιχεία από λαθραίες εργασίες οι οποίες υπάρχουν νόμιμες στην οικονομία) και σε αυτές που τον αποφεύγουν (όπως εκπτώσεις και επιπλέον παροχές στους εργαζόμενους).

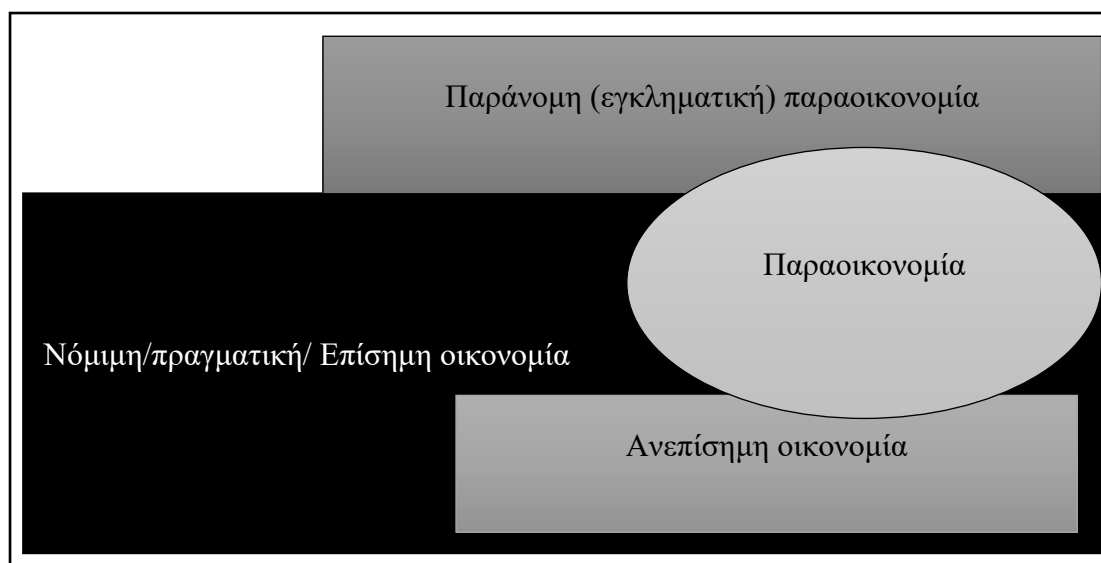
Πίνακας 1: Κατηγοριοποίηση τύπων δραστηριοτήτων παραοικονομίας

Το είδος της Δραστηριότητας	Οικονομικές συναλλαγές		Μη οικονομικές συναλλαγές	
Παράνομες δραστηριότητες	Εμπορία κλεμμένων αγαθών, παραγωγή και εμπορία ναρκωτικών, εμπορία λευκής σαρκός, τυχερά παιχνίδια, απάτες κλπ.		Ανταλλαγές ναρκωτικών, κλοπιμαίων, λαθραίων προϊόντων κλπ. Παραγωγή ή ανάπτυξη ναρκωτικών για ιδία χρήση. Κλοπή για ιδία χρήση.	
	Φοροδιαφυγή	Φόρο - αποφυγή	Φοροδιαφυγή	Φόρο - αποφυγή

Νόμιμες δραστηριότητες	Αδήλωτα εισοδήματα από αυτό-απασχόληση: Μισθοί, ημερομίσθια και περιουσιακά στοιχεία από λαθραίες εργασίες οι οποίες σχετίζονται με νόμιμες υπηρεσίες και αγαθά	Οφέλη, εκπτώσεις και πρόσθετες παροχές προς τους εργαζομένους	Ανταλλαγές νόμιμων υπηρεσιών και αγαθών	Όλες οι προσωπικές εργασίες «doityourselfwork» και η βοήθεια από γείτονες και φίλους
------------------------	---	---	---	--

Πηγή: Shneider (2006)

Για να είναι αποτελεσματικότερη και πιο ολοκληρωμένη η αντίληψη της έννοιας της παραοικονομίας, είναι απαραίτητη η απεικόνισή της συνδυαστικά με την νόμιμη οικονομία. Το σχήμα 2, λοιπόν, των Bitzenis & Vlachos & Schneider (2016), παρουσιάζει την διάταξη της οικονομίας, καθώς και τον τρόπο μέσα στον οποίο εφάπτονται οι διακλαδώσεις της παραοικονομίας. Όπως βλέπουμε, η παραοικονομία ενυπάρχει, ανάμεσα στην πραγματική / νόμιμη / επίσημη οικονομία μιας χώρας, την ανεπίσημη οικονομία της, καθώς επίσης και στο παράνομο – εγκληματικό κομμάτι της. Επίσης, στον σχήμα αντιλαμβανόμαστε ευκολότερα την διαφορά της ανεπίσημης οικονομίας, με αυτή της παράνομης, παρόλο που και οι δύο μπορούν να εντοπιστούν και μέσα στην έννοια της παραοικονομίας.

Σχήμα 2: Η διάταξη της οικονομίας με τις επιμέρους διακλαδώσεις της (Bitzenis, Vlachos & Schneider, 2016).

2.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες της παραοικονομίας

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την παραοικονομία είναι τόσο κοινωνικοί, όσο και ψυχολογικοί. Ο Παυλόπουλος (1987) καταλήγει σε δύο προϋποθέσεις για την ύπαρξη της παραοικονομίας:

Αφενός είναι η ύπαρξη κινήτρων για τους πολίτες, για την κατεύθυνσή τους στην παραοικονομία, δηλαδή να υπάρχουν οφέλη μεγαλύτερα από τον κίνδυνο της αποκάλυψής τους.

Αφετέρου είναι η ύπαρξη δυνατοτήτων στην απασχόληση στην παραοικονομία, οι οποίες, πολλές φορές, να μην υπάρχουν σε νόμιμη εργασία.

2.2.1 Διεθνείς θεωρητικές προσεγγίσεις των αιτιών που επηρεάζουν την παραοικονομία

Η ενασχόληση του διεθνούς επιστημονικού κόσμου με το θέμα της παραοικονομίας είναι ιδιαίτερα εκτενής, επαληθεύοντας τις εξαιρετικά μεγάλες διαστάσεις του φαινομένου. Δεν είναι λίγοι οι σύγχρονοι οικονομικοί αναλυτές που εμβαθύνουν στο φαινόμενο προσπαθώντας να συλλάβουν όλες τις πτυχές του, παρέχοντας τις γνώσεις τους και τις εμπειρίες τους, συμβάλλοντας αποτελεσματικά τόσο στην σφαιρική αντίληψη ολοκληρωμένης της έννοιας της παραοικονομίας, όσο και σε μελλοντικές ερευνητικές λειτουργίες.

Ο πίνακας 2ου Thieβen (2010), παρουσιάζει μια σειρά από διεθνείς θεωρητικές προσεγγίσεις αναφορικά με την παραοικονομία και των αιτιών που την επηρεάζουν. Αναλυτικότερα, επτά είναι οι κύριες κατηγορίες που αποτελούν τους βασικούς παράγοντες που προκαλούν την ύπαρξη και άνθηση της παραοικονομίας σε μια κοινωνία. Το πολίτευμα, τα φορολογικά βάρη και τα βάρη της κοινωνικής ασφάλισης, τα διοικητικά βάρη, η ποιότητα της διοίκησης και του συστήματος δικαίου, το ευρύτερο οικονομικό σύστημα και η ηθική και άλλοι παράγοντες όπως η παγκοσμιοποίηση, η ανεργία και η αποκέντρωση των κυβερνητικών οικονομικών πολιτικών αποτελούν κύρια πηγή εμφάνισης της παραοικονομίας.

Το πολίτευμα αποτελεί βασικό παράγοντα που επηρεάζει την άνθηση της παραοικονομίας σε μια κοινωνία. Οι Rivera & Batiz (2002), χρησιμοποιώντας ως

μεταβλητή το «δημοκρατικό σύστημα», εμφανίζουν αρνητική συσχέτιση, καθώς όσο μεγαλύτερη η μεταβλητή, τόσο μειώνεται η παραοικονομία σε μια κοινωνία. Οι Rivera & Batiz (2002), καταλήγουν στο γεγονός ότι η δημοκρατία προωθεί την ανάπτυξη της επίσημης οικονομίας καταστέλλοντας ταυτόχρονα την διαφθορά. Επιπλέον, οι Feld & Frey (2002) και Torgler (2005), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τα «στοιχεία της άμεσης δημοκρατίας», εμφανίζουν επίσης αρνητική συσχέτιση με την παραοικονομία, καταλήγοντας στο γεγονός ότι όσο περισσότερη άμεση δημοκρατία υπάρχει σε μια κοινωνία, τόσο περισσότερο αυξάνεται η φορολογική ηθική των πολιτών της. Οι Aragonés & Sánchez & Pages (2009), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τη «συμμετοχική δημοκρατία», δεν εμφανίζουν κάποια συσχέτιση με την παραοικονομία. Επιπροσθέτως, οι Torgler & Schneider (2007), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τη «πολιτική σταθερότητα», εντοπίζουν αρνητική συσχέτιση, καθώς η πολιτική σταθερότητα αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα της παραοικονομίας. Ένας τελευταίος παράγοντας που υπάγεται στην κατηγορία του πολιτεύματος και εμφανίζει αρνητική συσχέτιση με την ύπαρξη της παραοικονομίας είναι τα «δικαιώματα των μειονοτήτων», τα οποία μπορούν να μειώσουν τις εθνικές εντάσεις και να συμβάλλουν στην ενσωμάτωση, πράγμα που βοηθάει στην αύξηση της νομιμότητας.

Τα φορολογικά βάρη και τα βάρη της κοινωνικής ασφάλειας αποτελούν, επίσης, μια ιδιαίτερα σημαντική κατηγορία, η οποία επηρεάζει την άνθηση της παραοικονομίας σε μια κοινωνία. Ο Schneider (2005) με δείγμα 110 χωρών και οι Davis et al. (2005) με δείγμα 20 χωρών του ΟΟΣΑ με υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, εμφανίζουν θετική συσχέτιση της μεταβλητής «μέσος όρος άμεσων, έμμεσων φόρων και κοινωνικής ασφάλισης» με την παραοικονομία, καθώς όσο μεγαλύτερη εμφανίζεται η μεταβλητή, τόσο πιο πολύ αυξάνεται η παραοικονομία σε μια κοινωνία. Επιπλέον, τα μοντέλα των Neck & Schneider & Hofreither (1989) και Sandmo (1983), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή «τη προοδευτικότητα από τα βάρη των φόρων και των ασφαλιστικών εισφορών», εμφανίζουν θετική συσχέτιση αμφότεροι με την παραοικονομία, καθώς η υψηλή προοδευτικότητα μειώνει την επίσημη προσφερόμενη εργασία, ενώ το υψηλό αναλαμβανόμενο ρίσκο αυξάνει την παραοικονομία. Οι Neck & Schneider & Hofreither (1989) και Sandmo (1983),

καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η υψηλή μέση φορολογία εισοδήματος σε ανθρώπους νεαρής ηλικίας, αυξάνει το ενδιαφέρον τους για φοροδιαφυγή, το οποίο αν εμπνευστεί μια φορά, συνεχίζεται. Οι Schneider & Neck (1993), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τη «πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος», εμφανίζουν αρνητική συσχέτιση, καθώς όσο πιο πολύπλοκο είναι ένα φορολογικό σύστημα, τόσο δυσκολότερα εντοπίζονται κενά, πράγμα που επαληθεύτηκε στην Αυστρία, όπου μετά την απλοποίηση του φορολογικού τους συστήματος αυξήθηκε η παραοικονομία. Αντίθετη είναι όμως η άποψη του Thieβen (2003), ο οποίος με την ίδια μεταβλητή εμφανίζει θετική συσχέτιση, καθώς όσο αυξάνεται η πολυπλοκότητα, τόσο αυξάνεται η αβεβαιότητα, γεγονός που υπονομεύει το σύνταγμα, πράγμα που επαληθεύτηκε στην Ουκρανία, όπου όταν αυξήθηκε η πολυπλοκότητα, η παραοικονομία αυξήθηκε επίσης. Οι Boadway & Bruce (1984), Rose & Petersen (2004) και Nguyen & Rose (2004), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τη «φορολογία των ονομαστικών εισοδημάτων κεφαλαίο», εμφανίζουν θετική συσχέτιση με την παραοικονομία. Τέλος, η μεταβλητή της «έλλειψης αναγνώρισης άλλων κοστών», όπως το κόστος δανεισμού εμφανίζουν επίσης θετική συσχέτιση με την ύπαρξη της παραοικονομίας.

Τα διοικητικά βάρη είναι μια κατηγορία που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την παραοικονομία σε μια κοινωνία. Οι Friedman et al. (2000), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή την «ένταση των κανονισμών μεταξύ επιχειρήσεων και υπαλλήλων», εμφανίζουν θετική συσχέτιση με την παραοικονομία και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η επίσημη δραστηριότητα εμποδίζεται από την αύξηση του αριθμού των νόμων και των διοικητικών κανόνων και προσθέτουν ότι οι περισσότεροι κανόνες αποτελούν κίνδυνο μεγαλύτερης διαφθοράς, ενώ έχουν ως αποτέλεσμα λιγότερο αποτελεσματική κυβερνητική πολιτική, καθώς μειώνονται οι οικονομίες κλίμακας και αυξάνεται η γραφειοκρατία.

Πίνακας 2: Διεθνείς θεωρητικές προσεγγίσεις παραοικονομίας (ShadowEconomy – SE)

A/A	Κατηγορία	Αίτιο	Θεωρητικό μοντέλο (παραδείγματα)	Κύρια αποτελέσματα ή υποθέσεις	Εμπειρικό αποτέλεσμα
1	Πολίτευμα	Δημοκρατικό σύστημα	Rivera & Batiz (2002)	Η δημοκρατία προωθεί την ανάπτυξη της επίσημης οικονομίας, μέσω λιγότερης διαφθοράς	SE: ↓ Rivera & Batiz (2002)
		Στοιχεία άμεσης δημοκρατίας	Κανένα επίσημο μοντέλο	Περισσότερη άμεση συμμετοχική δημοκρατία οδηγεί στην αύξηση της φορολογικής ηθικής. Frey (1997), Slemrod (2003), Torgler (2005), Frey & Torgler (2007)	SE: ↓ Feld & Frey (2002), Torgler (2005)
		Συμμετοχική Δημοκρατία	Aragones & Sanchez & Pages (2009)	Πλεονέκτημα έναντι: <u>Άμεση</u> <u>δημοκρατία:</u> Με καλύτερο μηχανισμό εφαρμογής	SE: ?

				<p>Πολιτικών</p> <p><u>Αντιπροσωπευτική</u></p> <p><u>δημοκρατία:</u></p> <p>Με καλύτερες πληροφορίες για τους Νομοθέτες σχετικά με τις προτιμήσεις του μέσου ψηφοφόρου</p>	
		Πολιτική σταθερότητα	Κανένα επίσημο μοντέλο	<p>Η πολιτική σταθερότητα μπορεί να μετριάσει την SE</p>	<p>SE: ↓,</p> <p>Torgler & Schneider (2007)</p>
		Δικαιώματα μειονοτήτων	Κανένα επίσημο μοντέλο	<p>Τα δικαιώματα των μειονοτήτων μπορούν να μειώσουν τις εθνικές εντάσεις και να συμβάλλουν στην ενσωμάτωση</p>	<p>SE: ↓</p>
2	Φορτία φορολογικά και κοινωνικής ασφάλειας	Μέσος όρος, άμεσοι & έμμεσοι φόροι και κοινωνικής ασφάλιση	Musgrave (1959), Petersen (1982), Davis & Henrekson (2004)	<p>Οι μεταβολές στη φορολογική επιβάρυνση δουλεύουν στην αντίθετη κατεύθυνση όσον αφορά την</p>	<p>Μεγάλες Μελέτες:</p> <p>SE ↑,</p> <p>Schneider (2005) σε 110 χώρες, Davis et al. (2005) σε 20 χώρες του ΟΟΣΑ με υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, αλλά επίσης: SE ↓, ή καμία</p>

				<p>προσφορά εργασίας, τις αποταμιεύσεις και τις επενδύσεις. Επίσης, αν η ανεργία είναι υψηλή και η φορολογική επιβάρυνση αυξάνεται τότε SE ↑, Επιπρόσθετα αποτελέσματα: Το φαινόμενο της «κακοποίησης», «αμοιβαιότητας»</p>	<p>επίδραση Friedman et al. (2000) σε 69 χώρες</p>
			<p>Allingham & Sandmo (1972)</p>	<p><u>Προνόμια βέλτιστης SE:</u> Πιθανότητα ανίχνευσης, Βαθμός τιμωρίας, Βαθμός αποστροφής κινδύνου</p> <p><u>Αδυναμίες:</u> Κανένα κίνητρο, Το μοντέλο εξηγεί τον φόρο αποφυγής μόνο όταν υποθέσουμε</p>	<p>Προϋποθέτει χώρες που η SE είναι σχετικά χαμηλή (όπως η Ελβετία), με σχετικά χαμηλά επίπεδα ελέγχων και προστίμων (δεν μπορεί να εξηγηθεί με αυξημένους ελέγχους και πρόστιμα). Grodnichenko et al. (2008)</p>

				αδικαιολόγητα υψηλό βαθμό αποστροφής έναντι κινδύνου, Εξωγενές εισόδημα	
			Dzhumashev & Gahramanov (2008), Lin & Yang (2001), Yitzhaki (1974)	Υψηλή τιμωρία συνεπάγεται μείωση της SE	Ασαφής επίδραση της τιμωρίας στην SE
		Άμεσες και έμμεσες εισφορές ασφαλιστικές και επιβαρύνσεις φόρων	Isachsen & Strom (1980), Anderson (1977)	Η ανεπίσημη προσφορά εργασίας προσφέρει ένα ενδογενές εισόδημα. Έτσι ο μέσος φορολογικός συντελεστές αυξάνεται, το οποίο συνεπάγεται μείωση της επίσημης προσφερόμενης εργασίας και αύξηση της προσφερόμενης ανεπίσημης εργασίας	Ασαφής επίδραση SE
		Προοδευτικότητα από τα βάρη των φόρων και των	Neck&Schneider& Hofreither (1989), Sandmo (1983)	Η υψηλή προοδευτικότητα μειώνει την	SE: ↑

		ασφαλιστικών εισφορών		επίσημη προσφερόμενη εργασία. Επίσης, το υψηλό αναλαμβανόμενο ρίσκο αυξάνει την SE	
			Κανένα επίσημο μοντέλο	Η υψηλή μέση φορολογία εισοδήματος σε νέους, αυξάνει το ενδιαφέρον για φοροδιαφυγή, το οποίο εφόσον εμπνευστεί μία φορά, συνεχίζεται.	SE: ↑
		Πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος	Schneider & Neck (1993)	Πολυπλοκότητα ↑ => SE ↓ (χρησιμοποιώντας φορολογικά κενά). Μια εκτενέστερη υπόθεση (όχι επίσημο μοντέλο): Η πολυπλοκότητα αυξάνει την αβεβαιότητα και υπονομεύει το Σύνταγμα (όταν για παράδειγμα νόμοι δεν εφαρμόζονται).	Αυστρία: Μετά την απλοποίηση του φορολογικού συστήματος : Πολυπλοκότητα ↓ => SE ↑ Schneider&Neck, (1993). Ουκρανία: Πολυπλοκότητα ↑ => SE ↑ ThieBen(2003)

				Η πολυπλοκότητα προάγει την άνιση κατανομή εισοδήματος και επιβραδύνει τη φορολογική προοδευτικότητα	
		Η φορολογία των ονομαστικών εισοδημάτων κεφαλαίου	Boadway & Bruce (1984), Rose & Petersen (2004), Nguyen & Rose (2004)	Αλλοίωση των αποταμιεύσεων και των επενδυτικών αποφάσεων, υψηλή επίδραση (όταν οι φόροι υπερβαίνουν τα έσοδα), από μια άποψη ο αποταμιευτής φορολογείται υψηλότερα από αυτόν που δεν αποταμιεύει το ίδιο χρονικό διάστημα.	SE: ↑ ?
		Μη αναγνώριση άλλων κόστος (όπως το κόστος του δανεισμού)	Κανένα επίσημο μοντέλο	Το ίδιο με πριν	SE: ↑ ?
3	Διοικητικά βάρη	Ένταση των Κανονισμών μεταξύ επιχειρήσεων και	Johnson et al. (1997), Frey (1977),	Η επίσημη δραστηριότητα εμποδίζεται από	SE: ↑ Friedman et al. (2000)

		υπαλλήλων	Brunner (1978)	την αύξηση του αριθμού των νόμων και των διοικητικών κανόνων. Περισσότεροι κανόνες αποτελούν κίνδυνο μεγαλύτερης διαφθοράς. Λιγότερο αποτελεσματική κυβερνητική πολιτική, καθώς μειώνονται οι οικονομίες κλίμακας και αυξάνεται η γραφειοκρατία.	
4	Ποιότητα της Διοίκησης και του συστήματος δικαίου	Χαμηλή ποιότητα της Διοίκησης	Κανένα επίσημο μοντέλο	Υψηλή απογοήτευση της ποιότητας των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών οδηγεί SE ↑	SE: ↑ Friedman et al. (2000)
		Ανεξαρτησία και διορατικότητα του συστήματος δικαίου	Glaeser et al. (2000)	Πραγματική ανεξαρτησία των εκτελεστικών αρχών αυξάνουν τα κίνητρα αντιμετώπισης της	SE: ↓ ? Πραγματική ανεξαρτησία του συστήματος δικαίου ↑, διαφθορά στην κυβέρνηση ↓ Aaken et al. (2008)

				διαφθοράς και μειώνουν την ίδια την διαφθορά	
5	Οικονομικό σύστημα	Δικαιώματα συστημάτων ιδιοκτησίας έναντι συμβαλλομένων	Acemoglu & Johnson (2005)	Η προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας φαίνεται να είναι σημαντικότερη από τους συμβαλλόμενους θεσμούς, στον καθορισμό οικονομιών (αύξηση του επίσημου ΑΕΠ και ποιότητα των θεσμών) SE: ↓	SE: ↓
		Κανονισμοί λειτουργίας αγοράς εργασίας	Tokman (1992), Loayza (1997)	Η υπερβολικές ρυθμίσεις και φόροι οδηγούν σε υψηλό εργατικό κόστος και υπερβολικές απαιτήσεις για τα δημόσια αγαθά => SE ↑	SE: ↑ ? Το υψηλό SE υφίσταντο σε χώρες με σχετικά ευέλικτη αγορά εργασίας και κινείται από την επίσημη στην ανεπίσημη εργασία όχι μόνο κατά την διάρκεια της ύφεσης αλλά και σε βραχυχρόνιες περιόδους Maloney (1999, 2004) Πράγμα που έρχεται σε αντίφαση με πολλά μοντέλα αγορών
			Boeri & Garibaldi	Λιγότερο	Για χώρες του ΟΟΣΑ υπάρχει

			(2005)	<p>εξειδικευμένοι εργαζόμενοι καταφεύγουν στην SE,</p> <p>Η SE είναι ανεκτή κατά κάποιο τρόπο από τις κυβερνήσεις καθώς περιορίζεται η ανεργία, ενώ η τιμωρία της μπορεί να αυξήσει την ανεργία</p>	<p>υψηλή θετική συσχέτιση μεταξύ SE και ύψους ανεργίας</p> <p>Garibaldi (2005)</p>
			<p>Αναζήτηση ισορροπίας μεταξύ των μοντέλων:</p> <p>Mortensen & Pissarides (1994), Boeri & Garibaldi (2002), Albrecht et al. (2006), Bosch & Pretel(2006)</p>	<p>Υποθέτει την ύπαρξη της SE ακόμα και όταν δεν υπάρχει φορολογία. Η απόφαση για ανεπίσημη εργασία καθορίζεται κυρίως από την παραγωγικότητα των οικονομικών πρακτόρων, ενώ η παραγωγικότητά τους καθορίζεται από την εκπαίδευσή τους</p>	<p>Αλλά υψηλή SE υπάρχει και σε χώρες με πολύ ευέλικτη αγορά εργασίας (όπως το Μεξικό), και κινείται από την επίσημη στην ανεπίσημη εργασία, όχι μόνο κατά την διάρκεια της ύφεσης αλλά και σε βραχυχρόνιες περιόδους</p> <p>Maloney (1999, 2004)</p>

<p>Ευελιξία διαμόρφωσης μισθού</p>	<p>Johnson et al. (1997)</p>	<p>Υπόθεση: Υψηλή ευελιξία: το κόστος εργασίας ↓: Ανεργία και SE ↓, Αλλά εάν οι μισθοί είναι υψηλοί, τότε SE ↑</p>	<p>SE: ↑ ↓ ?</p>
<p>Σταθερό κόστος για πρόσληψη και την απόλυση</p>	<p>Κανένα επίσημο μοντέλο</p>	<p>Υπόθεση: Υψηλό σταθερό κόστος: εργατικό κόστος ↑: ανεργία + SE ↑, Αν είναι εύκολη η πρόσληψη και η απόλυση τότε SE ↑</p>	<p>SE: ↑ ↓ ?</p>
<p>Κατώτατος μισθός</p>	<p>Κανένα επίσημο μοντέλο</p>	<p>Υπόθεση: Αν ο κατώτατος μισθός είναι υψηλότερος από τη μέση παραγωγή της εργασίας: Ανεργία ↑ και SE ↑ Αν ο κατώτατος μισθός αυξάνει τα έσοδα, τότε η ανεπίσημη εργασία ↓ => SE ↓</p>	<p>SE: ↑ ↓ ?</p>

Προγράμματα για την ανεργία στην αγορά εργασίας	Κανένα επίσημο μοντέλο	Υπόθεση: Ανεργία ↓, SE ↓ Εργατικό κόστος ↑, ανεργία και SE ↑	SE: ↑ ↓ ?
Εκπαίδευση ανέργων	Κανένα επίσημο μοντέλο	Παραγωγικότητα ↑, ανεργία και SE ↓ Εργατικά κόστη ↑, ανεργία και SE ↑	SE: ↑ ↓ ?
Συμμετοχή στην εργασία και δικαιώματα	Κανένα επίσημο μοντέλο	Υπόθεση: Καλύτερη ένταξη των εργαζομένων στο σύστημα και στις επιχειρήσεις, Καλύτερη παραγωγικότητα των εργαζομένων: λιγότερα κίνητρα για να εργαστούν ανεπίσημα, Καλύτερη διαχείριση και περισσότερη επιτυχία =>SE ↓, Υψηλότερο κόστος, πιο αργές αποφάσεις, λιγότερη επιτυχία => ανεργία ↑ => SE ↑	SE: ↑ ↓ ?

			(2005), Slemrod (2007)	άμεσης δημοκρατίας μπορούν να μειώσουν το βέλτιστο επίπεδο τιμωρίας => βέλτιστος βαθμός τιμωρίας κάτω από μέγιστο βαθμό	Σχετικά χαμηλό μέγεθος SE παρά το χαμηλό επίπεδο τιμωρίας για παραβάσεις. Frey&Feld (2002) Ελβετία: Συμμετοχικά δικαιώματα ↑: Φορολογικό ηθικό ↑
			Κανένα επίσημο μοντέλο	Υπόθεση: Τιμωρία ↑: "εξαφάνιση" του ενστίκτου κινήτρου για φόρο- ειλικρίνεια: εξαρτάται από το φόρο και την κανονιστική επιβάρυνση, σε σχέση με την προσφορά και την ποιότητα των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών => SE ↑	Τιμωρία (υποθετικά) ↑: SE ↑? Feld&Larsen (2006) Για Γερμανία: Δεν καταγράφηκε αρνητική επίδραση στο υψηλό έλεγχο και τιμωρία στη SE.
6	Τιμή / Ηθική	Κοινωνικό κεφάλαιο / Εμπιστοσύνη	Κανένα επίσημο μοντέλο	Εθελοντική συμμετοχή και συνεργασία με οργανισμούς	SE: ↓; Για τις ΗΠΑ: Dincer & Uslander (2009): Η εμπιστοσύνη προωθεί στους υπαλλήλους

			αυξάνει το αίσθημα ευθύνης για την κοινότητα. Putnam (2000)	την επίσημη οικονομική ανάπτυξη και βιομηχανοποιημένη εργασία
	Φορολογική ηθική	Frey (1997), Slemrod, J. (2003), Kannianen & Pääkönen & Schneider (2004)	Φορολογική ηθική = ένστικτο – κίνητρο για ειλικρίνεια, Φορολογική ηθική ↑ = SE ↓	SE: ↓; Feld & Frey (2002, 2004), Torgler (2003), Frey & Torgler (2006), Torgler & Schneider (2007). Το φορολογικό ηθικό επηρεάζεται από την ηλικία, την εκπαίδευση, την εργασία την κατάσταση, την θρησκεία, την ποιότητα των πολιτικών θεσμών: Alm & Torgler (2006) και Frey & Torgler (2007). Η ηθική παράδοση δεν έχει επηρεάζει την φορολογική ηθική (Torgler, 2004)
	Θρησκεία	Kannianen & Pääkönen (2007)	Η επιρροή του πολιτισμού και της θρησκείας στην ηθική και φορολογική ειλικρίνεια	Καμία επίδραση στην Ευρώπη Pääkönen (2007)
	Κοινωνικοί κανόνες	Cappelen et al.	Φορολογική	Αμοιβαιότητα και δικαιοσύνη

	και αλληλοεπιδράσεις	(2010), Fischbacher & Gächter (2010)	ελικρίνεια επηρεάζεται επίσης από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις: Συμμόρφωση, αμοιβαιότητα, δικαιοσύνη.	Fortinet al. (2007), Carpenter & Matthews (2004), Dohmen et al (2009), Cappelen et al. (2010), Fischbacher & Gächter (2010)
	Διαφθορά	Choi & Thum (2005), Johnson et al (1997)	: Η SE προσφέρει τη δυνατότητα αποφυγής τη διαφθορά και τα εμπόδια των στρεβλώσεων που προκαλούνται από την οικονομική Πολιτική. Υποκαθιστά τη διαφθορά και προωθεί την επίσημη οικονομία Choi&Thum (2005) Σε χώρες με υψηλό εισόδημα: SE και διαφθορά είναι υποκατάστατα. Σε χώρες με χαμηλό εισόδημα: SE και διαφθορά είναι	Διαφθορά ↑: SE: ↑ Σε 49 χώρες Johnsonetal. (1999), Σε χώρες με <u>υψηλό</u> κατά κεφαλήν εισόδημα Διαφθορά ↑: SE ↓, (Η SEυποκαθιστά τη διαφθορά και είναι συμπληρωματική προς την επίσημη οικονομία) Σε χώρες με <u>χαμηλό</u> κατά κεφαλήν εισόδημα: Διαφθορά ↑: SE: ↑ (SEκαι διαφθορά είναι συμπληρωματικές και υποκατάστατα της επίσημης οικονομίας) Dreher & Schneider (2006)

				συμπληρωματικά. Johnsonetal (1997)	
7	Άλλες επιρροές και παράγοντες	Παγκοσμιοποίηση	Κανένα επίσημο μοντέλο	Η αύξηση του ανταγωνισμού σε αγαθά και αγορές, αυξάνει την αβεβαιότητα του εισοδήματος και της απασχόλησης	SE: ↑?
		Ανεργία	Dell'Anno & Solomon (2008)	Ανεργία => SE ↑	SE: ↑, Για USA: Dell'Anno & Solomon (2008)
		Ανισότητα στη Διανομή του εισοδήματος (π.χ. μεταξύ Γυναίκα και άνδρα)	Chong & Gradstein (2007)	Η ανισότητα έχει σαν μειονεκτικό αποτέλεσμα για τις ομάδες με χαμηλό εισόδημα, καθώς τις περισσότερες φορές καταφεύγουν στην SE	SE: ↑ , Chong & Gradstein(2007)
		Αποκέντρωση της οικονομικής πολιτικής	Brennan & Buchanon (1980), Prud'homme (1994)	Η αποκέντρωση μπορεί να αποτρέψει τη μεγιστοποίηση των εσόδων της κυβέρνησης => SE ↓ Επιπλέον, έχει ως αποτέλεσμα τη χαμηλότερη	SE: ?

				<p>ποιότητα των κυβερνητικών αποφάσεων, περισσότερη διαφθορά και αυξημένη επιρροή των ενδιαφερόμενων ομάδων => SE ↑</p>	
		<p>Ποσότητα και ποιότητα των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών</p>	<p>Johnson et al. (1997)</p>	<p>Η ικανοποίηση των δημοσίων αγαθών αυξάνει την φορολογική ηθική και μειώνει τη SE</p>	<p>SE: ↓ ?</p>
		<p>Αποδοτικότητα των δημοσίων αγαθών</p>	<p>Κανένα επίσημο μοντέλο</p>	<p>Η ανεπάρκεια των δημοσίων αγαθών μειώνει την φορολογική ηθική και αυξάνει τη SE</p>	<p>SE: ↓ ?</p>
		<p>Δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος και των κοινωνικών νόμων</p>	<p>Schneider & Neck (1993)</p>	<p>Αδυναμία να χρησιμοποιήσει φορολογικά παραθυράκια, Εξάρτηση των δικαστικών αποφάσεων σε φορολογικά θέματα σχετικά με την τοποθεσία του δικαστηρίου</p>	<p>SE: ↑ ?</p>
		<p>Δικαιοσύνη της</p>	<p>Κανένα επίσημο</p>	<p>Δικαιοσύνη της</p>	<p>SE: ↑ ?</p>

	αμοιβής	μοντέλο	αμοιβής => SE ↑	
	Επιρροή της γυναίκας	Κανένα επίσημο μοντέλο	Υπόθεση: Περισσότερη επιρροή των γυναικών στην πολιτική και στις επιχειρήσεις, μπορεί να μειώσει την ανάληψη κινδύνου και να αυξηθεί η δικαιοσύνη SE ↓	SE: ↑ ↓? Η γυναίκα επιδιώκει λιγότερη φοροαποφυγή. Baldry (1986)
	Αντιμετώπιση των φορολογούμενων από την φορολογική αρχή	Akerlof (1982), Osterloh & Frey (2000)	Η ψυχολογική σύμβαση μεταξύ φορολογικής αρχής και φορολογούμενων σε δικαιώματα συμμετοχής (στοιχεία άμεσης δημοκρατίας)	Ελβετία: Τα φορολογικά αδικήματα επηρεάζονται αρνητικά από τον δείκτη άμεσης δημοκρατίας Feld&Frey (2002)
	Συμπεριφορά κράτους και των εκπροσώπων του,(εάν το εκτελεστικό σκέλος υπονομεύει αποφάσεις του δικαστήρια)	Κανένα επίσημο μοντέλο	Κακός έλεγχος των κρατικών επιχειρήσεων και τραπεζών οδηγεί σε απώλειες, Οι αυξήσεις φόρων και ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης – περικοπές	SE: ↑ ?
	Συμπεριφορά των	Κανένα επίσημο	Βραχυπρόθεσμη	SE: ↑ ?

		<p>εκτελεστικών συμβουλίων των επιχειρήσεων, των εποπτικών συμβουλίων και των χρηματοοικονομικών επενδυτών</p>	<p>μοντέλο</p>	<p>μεγιστοποίηση του κέρδους με δυσμενείς μακροπρόθεσμες επιπτώσεις για την επιχείρηση, Ανεπαρκείς έλεγχος των εκτελεστικών συμβουλίων μέσω ιδιοκτητών και εποπτικών αρχών, Λανθασμένη – ασυντόνιστη στρατηγική της εκτελεστικής εξουσίας, Μικρή αποδοχή των νόμων, Αμφίβολο ανοικτό ή κρυφό κέρδος</p>	
--	--	--	----------------	---	--

Πηγή: Thieβen, U. (2010)

Η ποιότητα της διοίκησης και του συστήματος δικαίου είναι ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας με τους προαναφερθέντες. Οι Friedman et al.(2000), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τη «χαμηλή ποιότητα της διοίκησης», εμφανίζουν θετική συσχέτιση με την παραοικονομία, καθώς η υψηλή απογοήτευση της ποιότητας των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών οδηγεί τους πολίτες στην παραοικονομία. Επίσης, οι Aaken et al. (2008), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή την «ανεξαρτησία και διορατικότητα του συστήματος δικαίου», εμφανίζουν αρνητική συσχέτιση, καθώς όσο πιο ανεξάρτητο είναι το σύστημα δικαίου σε μια κοινωνία, τόσο μικρότερη είναι η

παραοικονομία, ενώ παράλληλα και τα επίπεδα διαφθοράς στην κυβέρνηση είναι επίσης χαμηλότερα.

Πιθανότατα, ο σημαντικότερος από τους παράγοντες που προκαλούν την άνθηση της παραοικονομίας σε μια κοινωνία και έχουν απασχολήσει εκτενώς την διεθνή επιστημονική κοινότητα είναι το οικονομικό σύστημα και οι δομές της οικονομίας. Το μοντέλο των Acemoglu & Johnson (2005), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τα «δικαιώματα των συστημάτων ιδιοκτησίας έναντι των συμβαλλομένων», εμφανίζουν αρνητική συσχέτιση, καθώς η προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας φαίνεται να είναι σημαντικότερη από τους συμβαλλομένους θεσμούς στον καθορισμό των οικονομιών (αύξηση του επίσημου ΑΕΠ και ποιότητα των θεσμών). Οι κανονισμοί λειτουργίας της αγοράς εργασίας είναι μια υποκατηγορία του οικονομικού συστήματος ιδιαίτερα σημαντική, προκαλώντας το ενδιαφέρον των ερευνητών, μελετώντας τους εκτενώς. Ο Maloney (1999 και 2004), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τους «κανονισμούς λειτουργίας της αγοράς εργασίας», εμφανίζει θετική συσχέτιση με την παραοικονομία, πράγμα που έρχεται σε σύγκρουση με αρκετά μοντέλα ερευνών, καταλήγοντας όμως στο γεγονός ότι η θετική αυτή συσχέτιση υφίσταντο σε χώρες με σχετικά ευέλικτη αγορά εργασίας και κινείται από την επίσημη στην ανεπίσημη εργασία, όχι μόνο κατά την διάρκεια της ύφεσης, αλλά και σε βραχυχρόνιες περιόδους. Ο Maloney (1999 και 2004) προσθέτει, επίσης, ότι η απόφαση για ανεπίσημη εργασία καθορίζεται κυρίως από την παραγωγικότητα των οικονομικών εκλεκτών, ενώ η παραγωγικότητά τους καθορίζεται από την εκπαίδευσή τους. Μελετώντας την ανεργία ο Garibaldi (2005), εμφανίζει θετική συσχέτιση με την παραοικονομία, καθώς όσο μεγαλύτερη είναι η ανεργία σε μια χώρα, τόσο μεγαλύτερα είναι και τα επίπεδα της ανεπίσημης εργασίας. Ο Garibaldi (2005) εμβαθύνει στο φαινόμενο, καταλήγοντας στο γεγονός ότι οι εργαζόμενοι που καταφεύγουν στην παραοικονομία, είναι λιγότερο εξειδικευμένοι, προσθέτοντας ότι η παραοικονομία είναι ανεκτή, κατά κάποιο τρόπο, από τις κυβερνήσεις καθώς περιορίζει την ανεργία, καθώς η τιμωρία της παραοικονομίας μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τα επίπεδα της ανεργίας της χώρας. Οι Johnson et al. (1997), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή την «ευελιξία διαμόρφωσης μισθού», εμφανίζουν αρνητική συσχέτιση με την παραοικονομία, καθώς η ευελιξία των μισθών, που

συνεπάγεται χαμηλό κόστος εργασίας, οδηγεί σε μείωση της ανεργίας και της παραοικονομίας, ενώ αντίθετα η εάν οι μισθοί είναι υψηλοί, τότε η παραοικονομία αυξάνεται. Το ίδιο αποτέλεσμα έχει και η μεταβλητή «σταθερού κόστους για την πρόσληψη και την απόλυση των εργαζομένων», καθώς εάν το κόστος αυτό είναι υψηλό, αυξάνεται η ανεργία και παράλληλα και η παραοικονομία, ενώ αντίθετα εάν είναι εύκολη η πρόσληψη και η απόλυση, τότε η παραοικονομία μειώνεται. Επίσης, αναφορικά με τον κατώτατο μισθό, η συσχέτιση που εμφανίζεται είναι αρνητική, καθώς εάν ο κατώτατος μισθός είναι υψηλότερος από την μέση παραγωγή εργασίας, τότε αυξάνεται η ανεργία, που έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της παραοικονομίας, ενώ εάν ο κατώτατος μισθός αυξάνει τα έσοδα, τότε μειώνεται η ανεπίσημη εργασία και παράλληλα μειώνεται και η παραοικονομία σε μια κοινωνία. Η μεταβλητή της «εκπαίδευσης ανέργων», παρουσιάζει επίσης αρνητική συσχέτιση με την παραοικονομία, καθώς αυξάνει την παραγωγικότητα, η οποία με τη σειρά της μειώνει την ανεργία, μειώνοντας την παραοικονομία. Επιπλέον, η μεταβλητή «συμμετοχή στην εργασία και τα δικαιώματα» εμφανίζουν, επίσης, αρνητική συσχέτιση με την παραοικονομία, αφού όσο μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή στην εργασία, τόσο καλύτερη είναι η ένταξη των εργαζομένων στο σύστημα και στις επιχειρήσεις, αυξάνοντας την παραγωγικότητά τους και μειώνοντας τα κίνητρά τους να εργαστούν ανεπίσημα. Ο Becker (1968), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τον «έλεγχο και την τιμωρία», εμφανίζει θετική συσχέτιση, καταλήγοντας ότι το βέλτιστο για την πάταξη της παραοικονομίας είναι το υψηλότερο επίπεδο τιμωριών, πράγμα όμως που μπορεί να μην αποτελεί την βέλτιστη λύση σε χώρες που ταλαιπωρούνται από οικονομική κρίση. Χρησιμοποιώντας την ίδια μεταβλητή με τον Becker (1968), οι Frey & Feld (2002), μελετώντας την Ελβετία, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι μπορεί να υπάρχει χαμηλό μέγεθος παραοικονομίας σε μια χώρα, παρόλο που τα επίπεδα τιμωρίας μπορεί να είναι το ίδιο χαμηλά, ενώ αναφορικά με τη χώρα της Ελβετίας, η εμφάνιση υψηλών συμμετοχικών δικαιωμάτων, αυξάνει την άμεση δημοκρατία και ταυτόχρονα τη φορολογική ηθική. Τέλος, οι Feld & Larsen (2006), καταλήγουν στα ίδια συμπεράσματα σχετικά με την παραοικονομία και την τιμωρία, παρουσιάζοντας θετική συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών.

Η ηθική είναι μια κατηγορία το ίδιο σημαντική με τις υπόλοιπες, αφού η έλλειψή της μπορεί να προκαλέσει αύξηση της παραοικονομίας σε μια χώρα. Οι Dincer & Uslaner (2009), χρησιμοποιώντας την μεταβλητή «κοινωνικό κεφάλαιο / εμπιστοσύνη» εμφανίζουν αρνητική συσχέτιση με την παραοικονομία, καθώς η εμπιστοσύνη αυξάνει στους εργαζομένους το αίσθημα του συνόλου. Επιπλέον, ο Putnam (2000) προσθέτει ότι η εθελοντική συμμετοχή και συνεργασία με οργανισμούς, αυξάνει το αίσθημα της ευθύνης για την κοινότητα, μειώνοντας την τάση των πολιτών για να καταφύγουν στην παραοικονομία. Μια μεταβλητή που μελετήθηκε περισσότερο, ίσως, από οποιαδήποτε άλλη είναι αυτή της «φορολογικής ηθικής». Οι Feld&Frey (2002, 2004), Torgler (2003), Frey&Torgler (2006), Torgler&Schneider (2007), μελετώντας την μεταβλητή «φορολογική ηθική» εμφανίζουν σύσσωμοι αρνητική συσχέτιση, καθώς όσο μεγαλύτερη είναι η μεταβλητή, τόσο μειώνεται η παραοικονομία σε μια κοινωνία. Επιπλέον, οι Alm & Torgler (2006) και Frey & Torgler (2007), καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η φορολογική ηθική επηρεάζεται από την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, την εργασιακή κατάσταση, την θρησκεία και την ποιότητα των πολιτικών θεσμών, ενώ ο Torgler (2004) προσθέτει ότι δεν υπάρχει επιρροή μεταξύ ηθικής παράδοσης στην φορολογική ηθική. Ο Pääkönen (2007), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τη «θρησκεία», εντοπίζει συσχέτιση με την φορολογική ειλικρίνεια και ηθική, αλλά δεν εμφανίζει κάποια επίδραση στην παραοικονομία στην Ευρώπη. Επιπλέον, οι Fortin et al. (2007), Carpenter & Matthews (2004), Dohmen et al (2009), Cappelen et al. (2010), Fischbacher&Gächter (2010), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή τους «κοινωνικούς κανόνες», καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις (συμμόρφωση, αμοιβαιότητα, δικαιοσύνη) επηρεάζουν πολύ την φορολογική ειλικρίνεια. Τέλος, οι Johnson et al.(1999) μελετώντας ως μεταβλητή τη «διαφθορά» σε 49 χώρες, εμφανίζουν θετική συσχέτιση με την παραοικονομία, ενώ οι Dreher & Schneider (2006) εμφανίζουν θετική συσχέτιση σε χώρες με χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, ενώ αρνητική συσχέτιση σε χώρες με υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα.

Πέρα από τις παραπάνω κατηγορίες που αποτελούν αιτίες άνθησης της παραοικονομίας σε μια χώρα, υπάρχουν και άλλες επιρροές και παράγοντες που

ερευνήθηκαν από την διεθνή επιστημονικό χώρο. Η «παγκοσμιοποίηση» αποτελεί μια μεταβλητή που παρουσιάζει θετική συσχέτιση με την παραοικονομία, καθώς αυξάνει τον ανταγωνισμό σε αγαθά και αγορές, αυξάνοντας παράλληλα και την αβεβαιότητα του εισοδήματος και της εργασίας. Οι Dell'Anno and Solomon (2008), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή την «ανεργία», εμφανίζουν θετική συσχέτιση με την παραοικονομία, ενώ το ίδιο αποτέλεσμα εμφανίζουν οι Chong and Gradstein (2007) με μεταβλητή την «ανισότητα στη διανομή του εισοδήματος». Οι Brennan & Buchanon (1980) και Prud'homme (1994), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή την «αποκέντρωση της οικονομικής πολιτικής», καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η μεταβλητή αυτή μπορεί να μεγιστοποιήσει, από την μια πλευρά, τα έσοδα της κυβέρνησης μειώνοντας την παραοικονομία, αλλά από την άλλη πλευρά, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη χαμηλότερη ποιότητα των κυβερνητικών αποφάσεων και περισσότερη διαφθορά, αυξάνοντας παράλληλα την παραοικονομία. Οι Johnson et al. (1997), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή την «ποιότητα και ποσότητα των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών», εμφανίζουν αρνητική συσχέτιση με την παραοικονομία, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η ικανοποίηση των πολιτών από τα δημόσια αγαθά, αυξάνει την φορολογική τους ηθική, μειώνοντας την παραοικονομία, ενώ επίσης, παρόμοιο αντίκτυπο παρουσιάζει και η μεταβλητή της «αποδοτικότητας των δημοσίων αγαθών». Το μοντέλο των Schneider & Neck (1993), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή την «δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος και των κοινωνικών νόμων», παρουσιάζει θετική συσχέτιση με την παραοικονομία, ενώ το ίδιο αποτέλεσμα εμφανίζει και η «δικαιοσύνη της αμοιβής». Ο Baldry (1986), μελετώντας την «επιρροή της γυναίκας», καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η περισσότερη επιρροή των γυναικών στην πολιτική και στις επιχειρήσεις, μπορεί να μειώσει την ανάληψη κινδύνου και να αυξηθεί η δικαιοσύνη, μειώνοντας παράλληλα την παραοικονομία, καθώς οι γυναίκες επιδιώκουν λιγότερη φοροδιαφυγή. Τα μοντέλα των Akerlof (1982) και Osterloh & Frey (2000), χρησιμοποιώντας ως μεταβλητή την «αντιμετώπιση των φορολογουμένων από την φορολογική αρχή», καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η ψυχολογική σύμβαση μεταξύ φορολογικής αρχής και φορολογουμένων έγκεινται στα δικαιώματα συμμετοχής που αποτελούν στοιχεία άμεσης δημοκρατίας, η οποία επηρεάζει αρνητικά τα φορολογικά αδικήματα.

Επιπλέον, «η συμπεριφορά του κράτους και των εκπροσώπων του (εάν δηλαδή κάποιο εκτελεστικό όργανο υπονομεύει τις αποφάσεις των δικαστηρίων», εμφανίζει θετική συσχέτιση με την παραοικονομία, καθώς ο κακός έλεγχος των κρατικών επιχειρήσεων και των κρατικών τραπεζών, οδηγεί σε απώλειες κρατικών εσόδων, μειώνοντας την κυβερνητική αποδοχή από τους πολίτες, αντιδρώντας στην συνεργασία με τις κρατικές αρχές – νόμους. Τα ίδια αποτελέσματα εμφανίζουν οι περικοπές στους μισθούς, στις συντάξεις αλλά και η αύξηση του ορίου ηλικίας για συνταξιοδότηση. Τέλος, η μεταβλητή της «συμπεριφοράς των εκτελεστικών συμβουλίων των επιχειρήσεων, των εποπτικών συμβουλίων και των χρηματοοικονομικών επενδυτών», εμφανίζουν θετική συσχέτιση με την παραοικονομία.

Όλοι οι παράγοντες που αναφέρθηκαν αποτελούν τις κύριες αιτίες που εμφανίζεται και μεγιστοποιείται η παραοικονομία σε μια χώρα, όπως αναλύθηκαν από τον διεθνή επιστημονικό κόσμο. Οι ερευνητές επισημάνουν την σημαντικότητα των μεταβλητών αυτών, οι οποίοι θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τα αρμόδια όργανα, για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου που επιβαρύνει ιδιαίτερα πολλές χώρες, μια εκ των οποίων είναι και η Ελλάδα.

2.2.2 Κίνητρα που ωθούν στην Παραοικονομία

Η δημιουργία της παραοικονομίας παρακινείται από τρεις κύριες καταστάσεις – κατηγορίες, ωθώντας τους πολίτες προς αυτή την κατεύθυνση.

Η πρώτη και κύρια κατηγορία, αποτελεί την ανάγκη ομάδων πολιτών, προς την αποφυγή της φορολόγησης. Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές είναι αυτοί που παίζουν κύριο ρόλο σε αυτή την κατηγορία, όπως επίσης και το σύστημα που διέπει τη φορολογία. Η κατηγορία αυτή έχει αντίκτυπο στις κρατικές εισπράξεις και στα κρατικά έσοδα από τη μη καταβολή φόρων, αλλά και ασφαλιστικών εισφορών.

Δεύτερη, αλλά εξίσου σημαντική διάσταση αφορά το κράτος και η ελλιπής οργάνωση της δημόσιας διοίκησης. Η γραφειοκρατία είναι το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα, ωθώντας πολλές φορές τους πολίτες σε ενέργειες παράνομες, με σκοπό την αποφυγή χρόνου και χρήματος.

Η Τρίτη διάσταση περιλαμβάνει τις ρυθμίσεις και τους κανόνες που διέπουν την οικονομική δραστηριότητα. Περιπτώσεις ιδιαίτερης προσοχής αποτελούν οι συλλογικές συμβάσεις περιπτώσεων:

- Σχετικά με την αγορά εργασίας (ημερομίσθιο, μηνιαίοι μισθοί, απασχόληση ανηλίκων / γυναικών / αλλοδαπών, ασφάλεια εργαζομένων)
- Σχετικά με την συναλλαγματική αγορά και τους κινδύνους που υπάρχουν
- Σε σχέση με την ποινικοποίηση και απαγόρευση παραγωγής και διακίνησης ορισμένων προϊόντων
- Σε σχέση με τις διατάξεις που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος

Το φαινόμενο της παραοικονομίας βρίσκεται σε έξαρση σε αδύναμα κράτη στο τομέα των συστημάτων και της οργάνωσης και δεν αποτελεί απλά μια επιθυμία οικονομικών κύκλων αποφυγής της πληρωμής των φόρων τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ιταλία, όπου είναι η χώρα με την υψηλότερη παραοικονομία στην Ε.Ε., κυρίως λόγω της υψηλής φορολόγησης των τελευταίων ετών.

2.2.3 Οι παράγοντες που παρακινούν τους πολίτες στην παραοικονομία

Η παραοικονομία εμφανίζεται και ευδαιμονεί σε κοινωνίες όπου τα κρατικά ατοπήματα είναι υψηλά ή η πολιτική διαφθορά είναι σε μεγάλα επίπεδα. Οι παράγοντες που παρατάσσονται παρακάτω είναι αυτοί που παρακινούν τους πολίτες στην παραοικονομία και έχουν να κάνουν τόσο με κυβερνητικές αποφάσεις, όσο και με κοινωνικά χαρακτηριστικά.

1. Το υψηλό επίπεδο των φορολογικών συντελεστών

Οι δυσβάστακτη φορολογία και οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, πολλές φορές, παροτρύνουν τις επιχειρήσεις και τους πολίτες στην απόκρυψη μέρος των εσόδων τους. Με αυτό τον τρόπο, η εμφάνιση μικρότερων εσόδων οδηγεί στην πληρωμή λιγότερων φόρων, βοηθώντας με αυτό τον τρόπο στην βιωσιμότητα της επιχείρησης ή στη μεγιστοποίηση των εσόδων των μετόχων και των πολιτών. Επιπλέον, οι έμμεσοι φόροι δημιουργούν συνθήκες ύπαρξης της παραοικονομίας, καθώς οι συναλλαγές μεταξύ ανθρώπων μπορούν να αποφέρουν συμφέρουσες καταστάσεις για όλους τους συναλλασσόμενους. Η εικόνα 1 παρουσιάζει τα έσοδα τακτικού προϋπολογισμού στην Ελλάδα από το 2004 έως και το 2015. Οι άμεσοι φόροι

αποτελούν το 19,76%, εκ του οποίου το 12,09% προέρχεται από τον φόρο εισοδήματος, ενώ οι έμμεσοι φόροι το 23,75%, εκ του οποίου το 20,78% προέρχεται από φόρους κατανάλωσης εγχώριων προϊόντων. Έτσι, αντιλαμβάνεται κανείς ότι η παρακίνηση προς την παραοικονομία, αναφορικά με το επίπεδο φορολογικών εισφορών είναι υψηλής ισχύος, πράγμα που υποκινεί, εν μέρη, στην καταφυγή κοινωνικών ομάδων στην παραοικονομία.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
I. Άμεσοι Φόροι	16,48	18,37	18,70	19,83	20,78	21,35	20,15	20,26	21,10	20,06	20,46	19,76
1. Φόρος Εισοδήματος	13,31	14,17	15,01	16,09	16,59	16,51	14,22	12,88	13,31	11,49	12,21	12,09
- Φυσικών Προσώπων	7,79	8,29	9,28	10,16	10,82	10,84	9,40	8,28	9,97	7,97	7,85	7,82
- Νομικών Προσώπων	4,72	4,73	4,44	4,66	4,19	3,79	3,15	2,74	1,72	1,68	2,66	2,90
- Άλλα (Ειδικές Κατηγορίες κτλ.)	0,80	1,14	1,29	1,27	1,58	1,88	1,67	1,86	1,63	1,84	1,70	1,38
2. Λοιποί Φόροι Εισοδήματος	3,18	4,20	3,70	3,74	4,19	4,84	5,94	7,38	7,79	8,57	8,26	7,67
II. Έμμεσοι Φόροι	23,00	23,72	26,29	28,57	30,22	28,29	31,04	28,63	26,07	24,54	23,75	23,75
1. Φόροι Κατανάλωσης Εγχώριων Προϊόντων	18,17	18,55	20,37	22,19	23,80	23,76	27,15	25,11	23,15	21,47	20,81	20,78
- ΦΠΑ	12,03	12,36	13,80	15,15	15,84	14,83	15,58	15,08	13,58	12,53	12,19	12,13
- Καύσιμα	2,46	2,48	2,61	2,87	3,69	4,37	5,70	4,65	4,46	4,23	4,11	4,18
- Καπνά	2,24	2,26	2,42	2,58	2,52	2,57	2,91	3,05	2,71	2,50	2,42	2,37
- Λοιποί	1,44	1,45	1,55	1,60	1,75	1,99	2,96	2,33	2,40	2,21	2,08	2,10
2. Άλλοι Έμμεσοι Φόροι	4,83	5,18	5,92	6,38	6,42	4,53	3,89	3,53	2,92	3,07	2,95	2,97
III. Μη Φορολογικά Έσοδα**	2,57	2,67	3,69	3,37	4,25	3,72	4,91	6,43	4,32	6,90	5,78	5,98
IV. Σύνολο εσόδων	42,05	44,76	48,68	51,77	55,25	53,36	56,11	55,32	51,48	51,50	50,00	49,49

Εικόνα 1: Έσοδα τακτικού προϋπολογισμού (Ernst & Young (EY) 2016).

Ένα επιπλέον στοιχείο, που θα ήταν χρήσιμο να παρουσιαστεί, αποτελεί ο πίνακας 3, ο οποίος παρουσιάζει το σύνολο του φόρου που υποχρεούται να καταβάλει ένα φυσικό πρόσωπο, αναφορικά με το ύψος των εισοδημάτων τους. Εμφανίζεται ο φόρος εισοδήματος, αλλά και η έκπτωση φόρου που υπόκειται, για το έτος 2016, σύμφωνα με στοιχεία του TaxHeaven, ενώ αφήνει ευδιάκριτο το «όφελος» που δημιουργείται προσφεύγοντας στην παραοικονομία και αποκρύπτοντας ολόκληρο ή μέρος των εισοδημάτων (ενδεικτικά παρουσιάζονται κάποια εισοδήματα, αλλά και ο φόρος που τους αναλογεί).

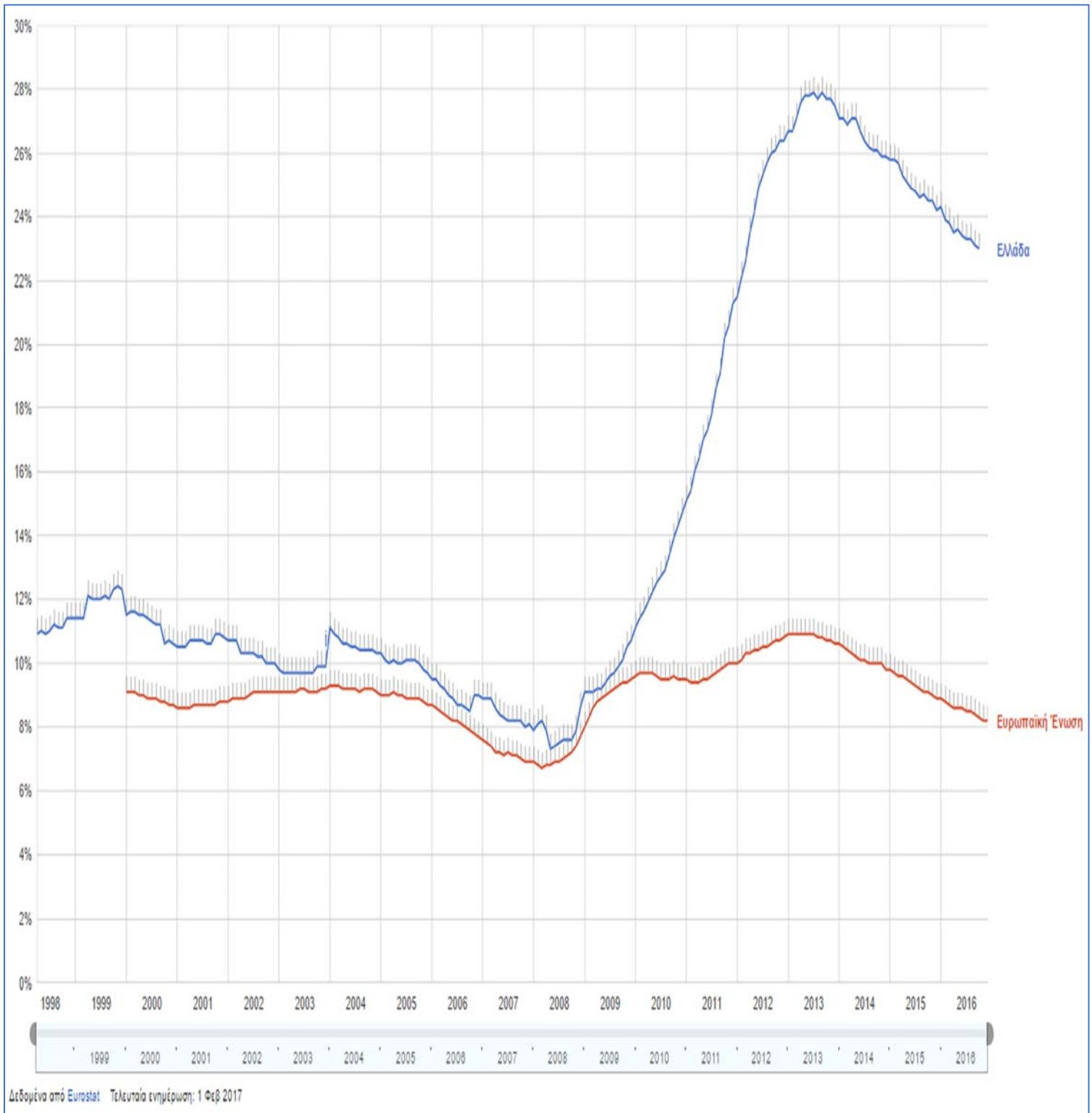
Πίνακας 3: το σύνολο του φόρου που υποχρεούται να καταβάλει ένα φυσικό πρόσωπο, αναφορικά με το ύψος των εισοδημάτων τους

Εισόδημα	Φόρος εισοδήματος	Έκπτωση φόρου	Σύνολο
9.090,00	1.999,80	2.000,00	0,00
15.000,00	3.300,00	2.000,00	1.300,00
20.000,00	4.400,00	2.000,00	2.400,00
25.000,00	5.850,00	1.950,00	3.900,00
30.000,00	7.300,00	1.900,00	5.400,00
50.000,00	15.500,00	1.700,00	13.800,00
100.000,00	38.000,00	1.200,00	36.800,00
150.000,00	50.500,00	700,00	59.800,00
200.000,00	83.000,00	200,00	82.900,00
Πηγή: TaxHeaven			

2. Η ανεργία

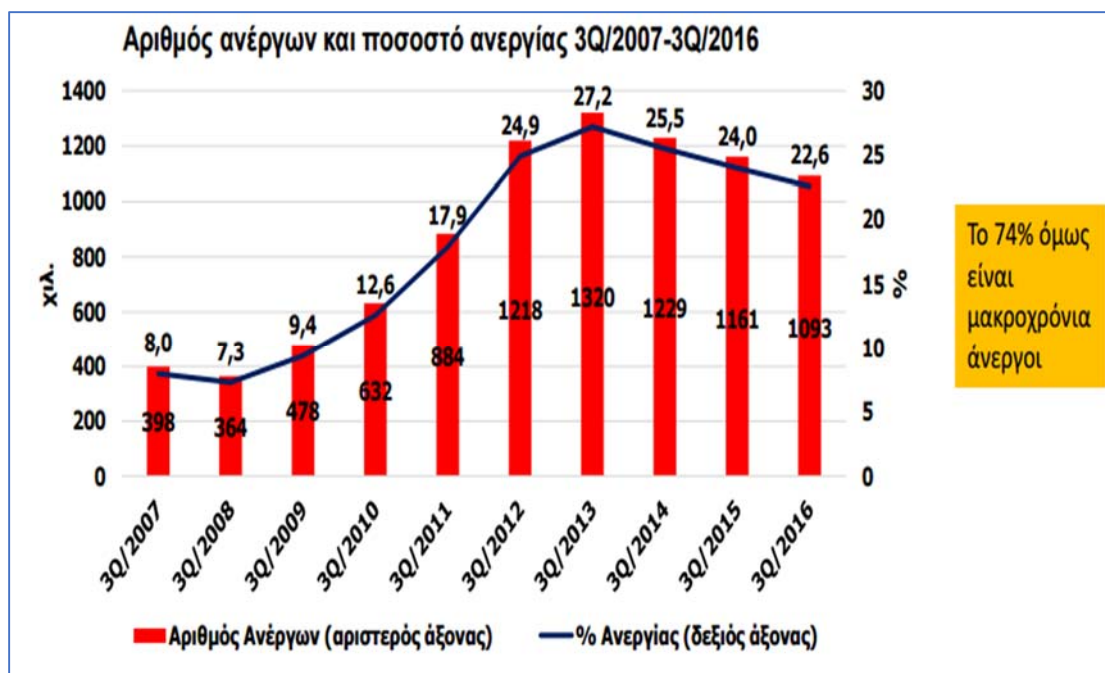
Το πρόβλημα της ανεργίας είναι παγκόσμιο και απασχολεί ιδιαίτερα τις κυβερνήσεις. Η ανεργία είναι ένας ακόμα παράγοντας ο οποίος επιδρά καταλυτικά στην ύπαρξη της παραοικονομίας. Η αδυναμία στον εντοπισμό μιας θέσης για απασχόληση, οδηγεί τους ανέργους στην εύρεση εναλλακτικής λύσης, η οποία τις περισσότερες φορές εντοπίζεται στα πλαίσια της παραοικονομίας. Το «όφελος» για τον παραβάτη είναι πολλαπλό, καθώς ταυτόχρονα με το παράνομο εισόδημά του, επωφελείται και με προνομιακή μεταχείριση από το κράτος, όντας άνεργο μέλος. Τα προνόμια αυτά επιδεινώνουν τη διάθεση του παραβάτη να συνεχίσει την παράνομη δραστηριότητα. Επίσης, οι νόμοι του κράτους που διέπουν την αγορά εργασίας και το εργατικό δίκαιο, ωθούν πολλές επιχειρήσεις στο να απασχολούν ανειδίκευτους πολίτες με χαμηλότερα εργατικά κόστη. Το διάγραμμα 1 από τη Eurostat (2017), παρουσιάζει τα ποσοστά της ανεργίας της Ελλάδας σε συνάρτηση με αυτά της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1998 μέχρι και το 2016, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Eurostat. Η απόκλιση είναι ιδιαίτερα μεγάλη, κυρίως αυτή από το 2010 μέχρι και σήμερα, με αποκορύφωμα το 2013, όπου η ανεργία άγγιξε το

28%. Σήμερα εξακολουθεί να βρίσκεται σε υψηλά ποσοστά (23%), εμφανίζοντας, όμως, μια αισιόδοξη πτωτική τάση.

Διάγραμμα 1: Ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα συγκριτικά με την Ε.Ε., Eurostat (2017)

Αναλυτικότερα, με την ανεργία της τελευταίας δεκαετίας, όπως παρουσιάζεται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (2016) και εμφανίζεται στην εικόνα 3, βλέπουμε τον αριθμό των ανέργων στη χώρα μας να ξεπερνά σήμερα το 1 εκατομμύριο (22,6%), με το 74% εξ αυτών να είναι μακροχρόνια άνεργοι. Το γεγονός αυτό αποτελεί γενικότερο πρόβλημα τόσο στην ύπαρξη και στην άνθηση της παραοικονομίας, όσο και στα εθνικά κοινωνικά αλλά και οικονομικά πράγματα.

Εικόνα 3: Αριθμός ανέργων 2007 – 2016, Ελληνική Στατιστική Αρχή (2016)

3. Βαθμός αποδοχής πολιτικής εξουσίας

Η φορολογική ηθική κάθε κατοίκου μιας χώρας έγκειται στον τρόπο με τον οποίο βλέπει την κρατική εξουσία. Με άλλα λόγια ο βαθμός αποδοχής της κρατικής εξουσίας έχει να κάνει με τον βαθμό που οι πολίτες πιστεύουν ότι οι νόμοι και οι κανόνες του κράτους είναι δίκαιοι και μη, παροτρύνοντάς τους στο να βοηθήσουν την κρατική προσπάθεια ή όχι. Έτσι, εάν οι πολίτες θεωρούν ότι οι νόμοι του κράτους λειτουργούν με μεγάλο βαθμό αδικίας, καταφεύγουν στην παρανομία και στην παραοικονομία, αποκρύπτοντας μέρος των εσόδων τους. Αντίθετα, οι δίκαιοι νόμοι λειτουργούν ανασταλτικά στην προώθηση της παραοικονομίας. Η ύπαρξη, λοιπόν, κράτους δικαίου είναι αναγκαία στην καταπολέμηση της παραοικονομίας και η έλλειψή του δημιουργεί συνθήκες ανάπτυξής της.

4. Έλεγχοι και περιορισμοί

Η πολυπλοκότητα του συστήματος για την προστασία του καταναλωτή είναι ένας επιπλέον παράγοντας που ευνοεί την ύπαρξη παραοικονομίας. Οι πολλοί και διάφοροι νόμοι δυσκολεύουν τους δυνητικούς επιχειρηματίες στην καθυστέρηση της έναρξης απασχόλησής τους ή ακόμα και στην αναβολή της επ' αορίστου, δραστηριοποιώντας παράνομα το εκείνο χρονικό διάστημα. Οι νόμοι για την προστασία του καταναλωτή, νόμοι της πολεοδομίας και νόμοι προστασίας του περιβάλλοντος είναι κάποια από τα «αγκάθια» που δυσχεραίνουν τους επιχειρηματίες και που πολλές φορές τους ωθούν στην παραοικονομία.

5. Ασφαλιστικές εισφορές

Οι επιχειρήσεις, πέρα από την φορολόγηση, έρχονται αντιμέτωπες και με τις ασφαλιστικές εισφορές. Τόσο οι εργοδοτικές ασφαλιστικές εισφορές, όσο και των εργαζομένων, προσθέτουν ένα επιπλέον «λιθαράκι» στις ήδη δύσκολες υπάρχουσες συνθήκες, δημιουργώντας, πολλές φορές, την ανάγκη συγκάλυψης της πραγματικής απασχόλησης, μειώνοντας με αυτό το τρόπο τα ασφαλιστικά έξοδά τους, αλλά συνάμα και τα έσοδα στα ασφαλιστικά ταμεία του κράτους. Με αυτό τον τρόπο και ο εργαζόμενος έρχεται, εν μέρη, κερδισμένος, καθώς τα έσοδα από απασχόληση που δηλώνονται και φορολογείτε είναι λιγότερα από τα πραγματικά του, αλλά και ο εργοδότης που καταβάλλει μικρότερες εισφορές. Η μερική, λοιπόν, απασχόληση έχει μπει πραγματικά στην ζωή μας, δημιουργώντας μερικές φορές μια εικόνα για την οικονομία που είναι πλασματική.

6. Ελλιπής κρατικός ρόλος

Ο ρόλος του κράτους στην αντιμετώπιση της παραοικονομίας είναι καταλυτικός. Οι έλλειψη ικανοτήτων στους εργαζόμενους που ανήκουν στους κρατικούς μηχανισμούς, καθώς επίσης και η ελλιπείς έλεγχοι, είναι στοιχεία που συμβάλουν αρνητικά στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της παραοικονομίας. Εάν, λοιπόν, ένα κράτος λειτουργήσει αποτελεσματικά στον τομέα των ελέγχων, με υψηλές ποινές για τους παραβάτες, τότε οι πολίτες θα δυσκολεύονταν στο να καταφύγουν στην παρανομία. Επιπλέον, τα κίνητρα που θα πρέπει να δίνονται από το κράτος στους πολίτες, έτσι ώστε οι ίδιοι να είναι σε θέση να βοηθήσουν στην προσπάθεια

αντιμετώπισης της παραοικονομίας πρέπει να είναι τέτοιας φύσεως που να έχουν την κοινή αποδοχή.

7. Ο υψηλός αριθμός ελεύθερων επαγγελματιών

Στους ελεύθερους επαγγελματίες ή αλλιώς αυτοαπασχολούμενους εντοπίζονται τα μεγαλύτερα ποσοστά παραοικονομίας. Σύμφωνα με την μελέτη του IOBE, η φοροδιαφυγή στην αυτό-απασχόληση παρατηρείται κυρίως στη μη έκδοση δελτίου παροχής υπηρεσιών ή στη έκδοσή του, αλλά με ανακριβή τίμημα.

Οι παραπάνω παράγοντες δρουν αποτελεσματικά στην άνθηση της παραοικονομίας, παγκόσμια, αλλά και πιο τοπικά, στην Ελληνική επικράτεια. Όσο αφορά την Ελλάδα, ο υψηλός βαθμός φορολογικών συντελεστών, οι υψηλός αριθμός των ελεύθερων επαγγελματιών και οι εργοδοτικές εισφορές είναι οι παράγοντες, σύμφωνα με τον Dell'Anno (2007), που έχουν φτάσει την παραοικονομία στα επίπεδα που είναι σήμερα.

2.3 Συνέπειες της παραοικονομίας

Η παραοικονομία αποτελεί ένα φαινόμενο του οποίου οι συνέπειες είναι πολλαπλού χαρακτήρα. Ως εκ τούτου, δεν θα μπορούσε κάποιος να αναλογιστεί μόνο τις αρνητικές συνέπειες και να μην λάβει υπόψιν του τις θετικές συνέπειες που προκύπτουν από την ύπαρξη της παραοικονομίας στην οικονομία μιας χώρας.

2.3.1 Θετικές συνέπειες της παραοικονομίας

Η ύπαρξη εισοδημάτων, τα οποία έχουν ως συνέπεια την κατάληξή τους στην αγορά, καθώς και η δημιουργία άτυπων μισθών, αλλά θέσεων εργασίας δε, είναι οι βασικότερες θετικές συνέπειες της παραοικονομίας σε μια χώρα.

- Αύξηση της ευημερίας των κατοίκων

Το μέγεθος της παραοικονομίας έχει να κάνει με την απόσταση μεταξύ ορατής - πραγματικής και αόρατης οικονομίας. Αναλογιζόμενοι ότι η παραοικονομία έχει ως αποτέλεσμα την απαλλαγή από τον φόρο κάποιων ατόμων, επιβαρύνοντας - αυξάνοντας τη φορολογία των ατόμων που απασχολούνται στην επίσημη οικονομία, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι στην περίπτωση που τα άτομα που

δρουν μέσα στην παραοικονομία είναι χαμηλών εισοδημάτων, έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της κατανομής του διαθέσιμου εισοδήματος, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο την ευημερία της κοινωνίας.

- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στην αγορά, προς όφελος του καταναλωτή

Οι επιχειρήσεις ερχόμενες αντιμέτωπες με τη παραοικονομία, αναγκάζονται να μειώνουν τα περιθώρια κέρδους τους, δημιουργώντας μια πιο υγιή και ανταγωνιστική πραγματικότητα στην αγορά, προς όφελος του καταναλωτή. Βέβαια ο ανταγωνισμός αυτού του είδους είναι άνισος μεταξύ των επιχειρήσεων αλλά παραμένει θετικός για τους καταναλωτές.

- Απορρόφηση της ανεργίας

Με την ύπαρξη της παραοικονομίας δίνεται δυνατότητα σε αρκετούς ανθρώπους να εγκαταλείψουν την ανεργία και να βγουν στην εργασία, έστω και ανεπίσημα. Έτσι η δημιουργία θέσεων εργασίας, οι οποίες σε διαφορετικές συνθήκες δεν θα υπήρχαν είναι γεγονός. Με αυτό τον τρόπο όμως, εντοπίζουμε και μια ακόμα αρνητική εξέλιξη της παραοικονομίας, η οποία έχει να κάνει με την ασφάλιση των εργαζομένων.

2.3.2 Αρνητικές συνέπειες της παραοικονομίας

Η απώλειες εσόδων από τα ταμεία του κράτους και των ασφαλιστικών φορέων, η δημιουργία αθέμιτου ανταγωνισμού μεταξύ των παράνομων και νόμιμων επιχειρήσεων είναι κάποιες από τις βασικότερες αρνητικές συνέπειες της ύπαρξης της παραοικονομίας.

- Αναξιόπιστα στοιχεία βάσης οικονομικής πολιτικής

Η ύπαρξη υψηλής παραοικονομίας έχει αντίκτυπο στα οικονομικά στατιστικά στοιχεία, τα οποία χρησιμοποιεί το κράτος για να ασκήσει την κατάλληλη οικονομική πολιτική. Εάν τα στοιχεία αυτά είναι πλαστά, το κράτος έρχεται αντιμέτωπο με μια πλαστή εικόνα και ως εκ τούτου, οι πολιτικές που θα ακολουθήσει πολύ πιθανό να αποφέρουν αποτελέσματα τα οποία δεν θα ήταν τα επιθυμητά υπό άλλες συνθήκες. Επιπλέον, μπορούν οι κρατικοί μηχανισμοί να παραπλανηθούν από τα απαισιόδοξα σενάρια - στοιχεία, για παράδειγμα της

ανεργίας και να εστιάσουν στην αντιμετώπισή της, ενώ θα μπορούσε αυτή με τα πραγματικά της μεγέθη, να μην αποτελεί το μείζον πρόβλημα.

- Αποτελεσματικότητα της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής

Τα έγκυρα στατιστικά στοιχεία επηρεάζουν την νομισματική δημοσιονομική πολιτική η οποία θα ασκηθεί στην εκάστοτε χώρα. Ο Gutmann (1979) επισημάνει ότι η αποτελεσματική νομισματική πολιτική επηρεάζεται από το ύψος της παραοικονομίας. Αυτό συμβαίνει γιατί συντελεί στην αύξηση της ζήτησης ρευστού χρήματος, το οποίο καταλήγει στη μείωση της ελαστικότητας ζήτησης του χρήματος ως προς το επιτόκιο. Επιπλέον, η παραπάνω μείωση, οδηγεί με τη σειρά της στη μείωση της αποτελεσματικής αντιμετώπισης των κυκλικών διακυμάνσεων της οικονομικής δραστηριότητας. Ακόμα, η παραοικονομία μπορούμε να πούμε ότι ευνοεί την ανάπτυξη της μαύρης αγοράς, της τοκογλυφίας και της κυκλοφορίας πλαστών χρημάτων, τα οποία μειώνουν την αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής. Έτσι, με μια αναποτελεσματική δημοσιονομική πολιτική περιορίζονται τα έσοδα από τη φορολογία και εν κατακλείδι τις δυνατότητες του κράτους για αποτελεσματικότερη μελλοντική άσκηση αποτελεσματικής δημοσιονομικής πολιτικής.

- Υπερεκτίμηση της ανεργίας

Όπως προαναφέρθηκε, η πραγματική εκτίμηση της ανεργίας είναι ένα αρκετά σημαντικό γεγονός, στο οποίο τα λάθη πολλές φορές οδηγούν σε ακόμα μεγαλύτερα λάθη. Έτσι, η ύπαρξη καταγεγραμμένων ανέργων οι οποίοι δρουν στην παραοικονομία είναι γεγονός το οποίο οδηγεί στην υπερεκτίμηση του ύψους της ανεργίας, πράγμα που οδηγεί σε λανθασμένες οικονομικές πολιτικές και σε πολιτικές αντιμετώπισης της ανεργίας.

Κεφάλαιο 3

Φοροδιαφυγή

3.1 Η σχέση φοροδιαφυγής και παραοικονομίας

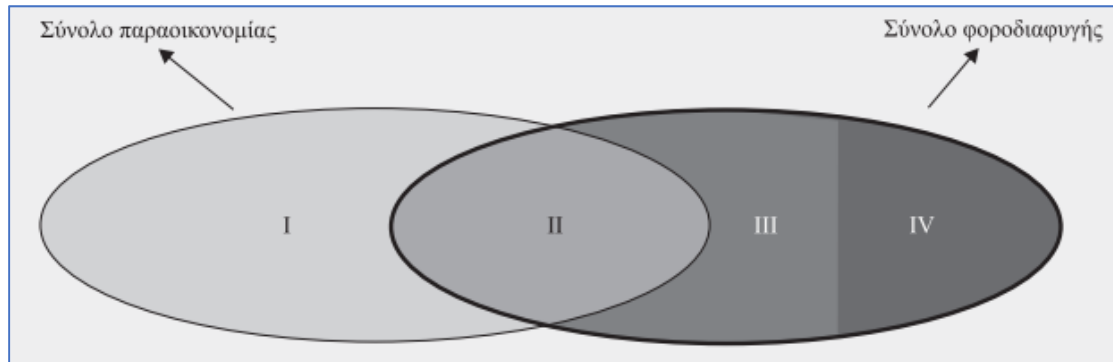
Μια έννοια ιδιαίτερα δύσκολη στο να οριστεί επακριβώς λόγω των ιδιαιτεροτήτων της αποτελεί η φοροδιαφυγή, καθώς υπάρχει ποικιλομορφία στον τρόπο που μπορεί κάποιος να φοροδιαφύγει.

Παρατηρείτε μια σύγχυση γύρω από την έννοια της φοροδιαφυγής, συγχέοντας την συχνά με αυτή της παραοικονομίας, πράγμα το οποίο μας καταλήγει σε ασαφή εικόνα και μπερδεμένα συμπεράσματα. Έτσι, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η παραοικονομία και η φορολογία δεν ταυτίζονται απαραίτητα μεταξύ τους, αν και ένα μέρος της φοροδιαφυγής συνδέεται με την παραοικονομία, η οποία ορίζετε ως το σύνολο της μη καταγεγραμμένης οικονομικής δραστηριότητας.

Το σχήμα 3των Καλυβιανάκης etal. (1993), παρουσιάζει το σύνολο της παραοικονομίας και το σύνολο της φοροδιαφυγής, διαχωρίζοντας τις επιμέρους καταστάσεις. Αναλυτικότερα, ο Καλυβιανάκης, διαχωρίζει τέσσερις κατηγορίες, έτσι ώστε να μας είναι ευκολότερος ο διαχωρισμός των εννοιών.

- Η κατηγορία I «Παραοικονομία χωρίς φοροδιαφυγή», περιλαμβάνει την οικονομική δραστηριότητα η οποία δεν καταγράφεται, αλλά τα ανάλογα εισοδήματα και οι έμμεσοι φόροι δηλώνονται κανονικά.
- Η κατηγορία II «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή», περιλαμβάνει την οικονομική δραστηριότητα η οποία δεν καταγράφεται, και τα ανάλογα εισοδήματα και οι έμμεσοι φόροι δεν δηλώνονται.
- Η κατηγορία III «Φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία», περιλαμβάνει την προστιθέμενη αξία η οποία καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς, αλλά τα ανάλογα εισοδήματα και οι έμμεσοι φόροι δεν δηλώνονται (π.χ. αγροτική παραγωγή).

- Η κατηγορία III «Φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία», περιλαμβάνει το τμήμα εκείνο, της φοροδιαφυγής, το οποίο δεν συνδέεται με τη τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα, όπως η φοροδιαφυγή στις μεταβιβαστικές πληρωμές, στη φορολογία κληρονομιών, στις δωρεές και στις γονικές παροχές και στα τέλη κυκλοφορίας.

Σχήμα 3: Η σχέση παραοικονομίας και φοροδιαφυγής, Καλυβιανάκης etal. (1993).

Η φοροδιαφυγή λοιπόν, σύμφωνα με τον Μανεισιώτη (1990) μπορεί εμφανιστεί τόσο μέσα στο πλαίσιο της καταγεγραμμένης οικονομικής δραστηριότητας, τρέχουσας, όσο και της μη τρέχουσας περιόδου (όπως η φορολογία μεταβίβασης ακίνητων).

3.2 Έννοια της φοροδιαφυγής

Περιγράφοντας την έννοια της φοροδιαφυγής, θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε ως τη παράνομη ενέργεια της ηθελημένης απόκρυψης εισοδήματος, αλλά και φορολογικών αντικειμένων κατά τη δήλωση και τον υπολογισμό του οφειλόμενου φόρου, όπως επίσης και η αποφυγή της καταβολής του οφειλόμενου φόρου στην εφορία (όπως του Φ.Π.Α., τελών κλπ.). Οι τρόποι που συντελείτε η φοροδιαφυγή είναι πολλαπλοί και είναι αυτοί που διαμορφώνουν τη σύνθετη φύση του φαινομένου αυτού. Τέτοιοι τρόποι είναι επί τα νομικά και φυσικά πρόσωπα, επί της άμεσης και έμμεσης φορολόγησης, επί των ειδών του φόρου, και το είδος των επαγγελματικών κατηγοριών (μισθωτοί, ελεύθεροι επαγγελματίες, συνταξιούχοι κλπ.).

Ο Τάτσος (2001) ορίζει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό, επισημαίνοντας ότι η φοροδιαφυγή αποτελεί το τμήμα του φόρου, που

υπάγεται στο εισόδημα, που θα έπρεπε να δηλωθεί από τους φορολογούμενους στις αρμόδιες αρχές, όμως για οποιοδήποτε λόγο αυτό δεν πραγματοποιείτε. Επιπλέον, η φοροδιαφυγή αποτελεί τους τόκους που αναλογούν στο τμήμα εκείνο των φόρων, το οποίο καταβάλλετε καθυστερημένα και έπειτα από την λήξη του οικείου δημοσιονομικού έτους, τις περισσότερες φορές μετά από ρύθμιση.

Επιπροσθέτως, με τον όρο φοροδιαφυγή (taxevasion), χαρακτηρίζουμε την ενέργεια εκείνη, η οποία αποσκοπεί είτε στη μερική είτε στην ολική αποφυγή κάποιας υποχρέωσης παραβιάζοντας διατάξεις της φορολογικής νομοθεσίας. Κάποιοι τρόποι που μπορεί κάποιος να εντοπίσει την φοροδιαφυγή είναι:

- Αποκρύπτοντας εισοδήματα αποσκοπώντας στην πληρωμή μειωμένου ή και καθόλου φόρου
- Εμφανίζοντας υψηλές - πλασματικές δαπάνες αποσκοπώντας σε μεγαλύτερη έκπτωση φόρου
- Υποβάλλοντας στις φορολογικές δηλώσεις ψεύτικα στοιχεία
- Αποφεύγοντας την υποβολή φορολογικής δήλωσης
- Αποφεύγοντας την απόδοση των φόρων που αναλογούν στο Κράτος

Σύμφωνα με το Άρθρο 55. Παραβάσεις φοροδιαφυγής, όπως παρουσιάζεται στο TaxHeaven (2013) φοροδιαφυγή νοείται:

- Οποιαδήποτε απόκρυψη ολόκληρου ή μέρους των εισοδημάτων. ώστε αυτά να μην εμφανίζονται καθαρά ή να εμφανίζονται μειωμένα.
- Η αποφυγή της απόδοσης του Φ.Π.Α. που αναλογεί
- Η παράθεση ανειλικρινών στοιχείων, για την παραπλάνηση της φορολογικής Διοίκησης, με σκοπό την είσπραξη επιστροφής χρημάτων
- Η έκδοση πλαστών φορολογικών στοιχείων, όπως επίσης και η νόθευσή τους. (αθεώρητα φορολογικά στοιχεία και ανακριβή αξία τους)
- Η αποδοχή και η έκδοση ψεύτικων φορολογικών στοιχείων (ανύπαρκτη συναλλαγή, ψευδή στοιχεία – πρόσωπα, ανύπαρκτη επιχείρηση)
- Η απόκρυψη στοιχείων ιδιοκτησίας ή η αποφυγή υποβολής της αντίστοιχης δήλωσης

- Η απόκρυψη οποιουδήποτε φορολογητέου στοιχείου ή η αποφυγή υποβολής δήλωσής τους ή υποβάλλοντας ανακριβή δήλωσης, αποσκοπώντας στη μη πληρωμή οποιουδήποτε άλλου φόρου εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κώδικα.

3.3 Η έννοια της φοροαποφυγής

Πολλές φορές ο όρος φοροδιαφύγει και φοροαποφυγή εκλαμβάνονται ως δυο εκφράσεις οι οποίες έχουν ίδια εννοιολογική σημασία. Παρότι οι δύο έννοιες μοιάζουν πολύ μεταξύ τους, υπάρχουν κάποια σημεία όπου διαχωρίζονται.

Με τον όρο φοροαποφυγή (taxavoidance) αναφερόμαστε σε εκείνες της δράσεις οι οποίες εκμεταλλεύονται τα κενά και τις ατέλειες της φορολογικής νομοθεσίας, αποσκοπώντας στην μερική ή ολική αποφυγή καταβολής φορολογικών υποχρεώσεων. Η φοροαποφυγή δεν παραβιάζει τον νόμο, αλλά είναι μια συμπεριφορά, η οποία έρχεται περισσότερο αντιμέτωπη με τη φορολογική ηθική.

Τρία είναι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια ενέργεια ως φοροαποφυγή σύμφωνα με τον Τάτσος (2001):

- Η διάθεση εικονικών, πλαστών ή ψευδών στοιχείων και ως εκ τούτου, δεν ενεργεί με σκοπό να την παροχή κάποιου είδους οικονομικού ή επιχειρηματικού στόχου, παρά μόνο της αποφυγής φόρου
- Η σύστασή του να έχει ως βάση το πλαίσιο της εκμετάλλευσης κενών, ατελειών, αδυναμιών, ασαφειών, κακής διατύπωσης της φορολογικής νομοθεσίας ή «παραθύρων», των οποίων η ύπαρξη δεν ήταν στην πρόθεση του νομοθέτη.
- Η ύπαρξη κρυφών χαρακτηριστικών, μυστικότητας, διότι έχουν κάθε λόγο να μην γνωστοποιήσουν στις φορολογικές αρχές τον τρόπο που φοροαποφεύγουν, δυσκολεύοντας τη λήψη μέτρων αντιμετώπισης από το νομοθέτη.

Γενικότερα, η φοροαποφυγή, για τον Τάτσος (2001), χαρακτηρίζεται ως παράνομη από το Ελληνικό κράτος και τη φορολογική νομοθεσία, καθώς στερεί τη χώρα από σημαντικά έσοδα και αποτελεί βασική επίδειξη των ευρωπαϊκών κυβερνητικών

πολιτικών. Η ύπαρξη όμως πολλών ομοιοτήτων με τη φοροδιαφυγή, παροτρύνει τους ερευνητές να μην διαφοροποιούν στις αναλύσεις τους τους δύο αυτούς όρους, εξετάζοντας με αυτό τον τρόπο το σύνολο της φορολογικής απάτης ή συγχέοντας την φοροαποφυγή στην έννοια της φοροδιαφυγής.

3.4 Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της φοροδιαφυγής

Για την αποτελεσματικότερη διατύπωση της έννοιας της φοροδιαφυγής, είναι αναγκαίο να αναφερθούν οι προσδιοριστικοί παράγοντες, από τους οποίους εξαρτάται η τάση των πολιτών στο να καταφύγουν στη φοροδιαφυγή. Ο Τάτσος (2001) αναφέρει ότι το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού, ο τρόπος κατανομής του φορολογικού βάρους, το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης, ο τρόπος δαπάνης των εσόδων, η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος, η οργάνωση και το επίπεδο των φοροτεχνικών υπηρεσιών, ο βαθμός ανάπτυξης και οργάνωσης της οικονομίας, ο βαθμός οργάνωσης της αγοράς και η διάρθρωση του εθνικού εισοδήματος της χώρας αποτελούν καταλύτες, οι οποίοι διαμορφώνουν τις συνθήκες, σε τέτοιο βαθμό, που να εκδηλώνετε στους πολίτες οι ανάγκες για την καταφυγή στην παρανομία και πιο συγκεκριμένα στη φοροδιαφυγή.

- *Το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού:* Είναι πλέον γνωστό, ότι όσο μεγαλύτερο είναι το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού μιας χώρας, τόσο μικρότερα είναι και τα σημάδια φοροδιαφυγής. Αυτό συμβαίνει διότι, στις χώρες με υψηλό μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο, οι φορολογούμενοι είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν, ότι τα έσοδα από τους φόρους που λαμβάνει το κράτος, χρησιμοποιούνται για την κάλυψη του κόστους παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που ικανοποιούν οι συλλογικές ανάγκες
- *Ο τρόπος κατανομής του φορολογικού βάρους:* Η κοινωνική δικαιοσύνη παίζει μεγάλο ρόλο στην παρότρυνση των φορολογουμένων στην φοροδιαφυγή. Έτσι, η άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών επηρεάζει πολύ στην απόφαση των πολιτών στο να καταφύγουν στη φοροδιαφυγή.
- *Το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης:* Η φοροδιαφυγή εμφανίζεται μεγαλύτερα σημάδια σε χώρες που έχουν μεγαλύτερο επίπεδο φορολογικής

επιβάρυνσης, διότι όσο πιο υψηλή είναι η φορολογική επιβάρυνση, τόσο πιο μικρό είναι το διαθέσιμο εισόδημα των πολιτών και κατ' επέκταση της αγοραστικής δυνατότητάς τους και της ικανότητάς τους στο να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες τους.

- *Ο τρόπος δαπάνης των εσόδων:* Η σπατάλη του δημοσίου χρήματος δημιουργεί την αίσθηση στους φορολογούμενους, ότι οι θυσίες τους δεν πιάνουν τόπο, πράγμα που τους οδηγεί στην μείωση της φορολογικής συνείδησης και ενίσχυσης της τάσης για φοροδιαφυγή.
- *Η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος:* Παρατηρείτε από τον επιστημονικό κόσμο, ότι όλοι οι φόροι δεν έχουν τα ίδια επίπεδα φοροδιαφυγής, πράγμα που δηλώνει ότι η αποτελεσματική διάρθρωση του φορολογικού συστήματος, σε συνδυασμό με τον τρόπο με τον οποίο επιβάλλεται ο φόρος, αποτελούν βασικό χαρακτηριστικό, που ωθεί στην άνθηση της φοροδιαφυγής.
- *Η οργανωτική διάταξη και το επίπεδο αποτελεσματικότητας των φοροτεχνικών υπηρεσιών:* Ο ελλιπής εκσυγχρονισμός των αρμόδιων αρχών, ειδικότερα σε σημεία τεχνολογικά, όπως επίσης και το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης των εργαζομένων στις δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες είναι παράγοντες που λειτουργούν προς όφελος της παρανομίας και συμβάλουν στην άνθησή της.
- *Ο βαθμός ανάπτυξης και οργάνωσης της οικονομίας:* Στις οργανωμένες οικονομίες, κάθε συναλλαγή καταγράφεται, πράγμα που οδηγεί στην διαφάνεια και στην ακόμα λιγότερη φοροδιαφυγή.
- *Ο βαθμός οργάνωσης της αγοράς:* Η ύπαρξη πολλών μικρών επιχειρήσεων δυσκολεύει τον έλεγχο των αρμόδιων αρχών, πράγμα που ευνοεί την φοροδιαφυγή και τους παραβάτες.
- *Η διάρθρωση του εθνικού εισοδήματος της χώρας:* Στους μισθούς και στις συντάξεις τα ποσοστά της φοροδιαφυγής είναι πολύ μικρά, ενώ αντίθετα στα εισοδήματα από ελευθέρια επαγγέλματα και από αγροτικές δραστηριότητες είναι αρκετά πιο υψηλά. Έτσι, η διάρθρωση του εθνικού

εισοδήματος της χώρας είναι σημαντική για την έκταση της φοροδιαφυγής σε επίπεδα μη ελεγχόμενα.

3.5 Οι επιπτώσεις της φοροδιαφυγής

Το πολυσύνθετο και διαθρωτικό φαινόμενο που ονομάζεται φοροδιαφυγή, όπως επισημάνουν οι Matsaganis&Flevotomou (2010), έχει αρνητικά αντίτυπα στην αποτελεσματικότητα της οικονομίας και στη διεύρυνση της κοινωνικής ανισότητας. Αυτό συμβαίνει, καθώς η φοροδιαφυγή στρεβλώνει την κατανομή και αναδιανομή των οικονομικών πόρων βραχυχρόνια και μακροχρόνια. Αναλυτικότερα, η φορολογία και εν συνεχεία η φοροδιαφυγή, αποτελούν οικονομικά στοιχεία τα οποία επηρεάζουν το διαθέσιμο εισόδημα των κατοίκων και έτσι, μακροχρόνια, την δομή της οικονομίας, τις αποφάσεις σχετικά με τη προσφερόμενη και παρεχόμενη εργασία είτε κατά κλάδο, είτε κατά δραστηριότητα, τη διαχρονική κατανομή του εισοδήματος μεταξύ κατανάλωσης και αποταμίευσης, το ύψος των τιμών και του ρυθμού αύξησης των εισαγώγιμων προϊόντων κλπ.

Επιπλέον, η φοροδιαφυγή είναι ένα φαινόμενο που επηρεάζει τη λειτουργία της λεγόμενης *προοδευτικής φορολογίας*, από τους πλουσιότερους προς τους φτωχότερους κατοίκους, αυξάνοντας τα φορολογικά «βάρη» των φορολογουμένων που τηρούν το γράμμα του νόμου, θίγοντας με αυτό τον τρόπο την δίκαιη και ίση αντιμετώπιση ατόμων που έχουν τα ίδια εισοδήματα.

Επιπροσθέτως, η φοροδιαφύγει αφαιρεί από τα δημόσια ταμεία πόρους, οι οποίοι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στη χρηματοδότηση κρατικών δαπανών, αυξάνοντας με τον τρόπο αυτό τις δανειακές ανάγκες του κράτους, περιορίζοντας τη δυνατότητά του για δημόσιες επενδύσεις, μειώνοντας τη ποιότητα των παρεχόμενων κρατικών υπηρεσιών / αγαθών και δυσκολεύοντας την αποτελεσματική εφαρμογή του κοινωνικού κράτους.

Όπως τονίζει η Βασαρδάνη (2011) αντιλαμβάνεται κανείς ότι «το κόστος από τη φοροδιαφυγή από το ατομικό επίπεδο διαχέεται άμεσα και έμμεσα στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, θίγοντας έτσι και τις κοινωνικές ομάδες που καταβάλλουν συστηματικά και με συνέπεια τους φόρους που τους αναλογούν».

Κεφάλαιο 4

Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα

4.1 Εκτίμηση Ελληνικής παραοικονομίας

Είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς αν αναγνωρίσει τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν, οι οποίοι παρακινούν τους πολίτες στην παραοικονομία, ότι το φαινόμενο στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο. Το υψηλό επίπεδο των φορολογικών συντελεστών στην Ελλάδα, τα υψηλά ποσοστά της ανεργίας, ο χαμηλός βαθμός αποδοχής της πολιτικής εξουσίας από τους πολίτες, οι ελλείψεις έλεγχοι από τα αρμόδια όργανα, οι υψηλές ασφαλιστικές εισφορές που πρέπει να πληρώσουν οι ελεύθεροι επαγγελματίες, ο ελλιπής κρατικός μηχανισμός και ο μεγάλος αριθμός ελεύθερων επαγγελματιών έχουν διαμορφώσει τις συνθήκες έτσι, ώστε η παραοικονομία να ανθεί.

Ο πίνακας 4 των Bitzenis & Vlachos & Schneider (2016), παρουσιάζει την εκτίμηση της Ελληνικής παραοικονομίας, βασισμένη σε μελέτες του επιστημονικού κόσμου, από το 1984 μέχρι και το 2008. Αναλυτικότερα ο Ρανίοπουλος (1987) παραθέτει την εκτίμηση του μεγέθους της παραοικονομίας, η οποία βρίσκεται στο 28,6% του ΑΕΠ. Οι Vanourasetal. (1998) με τη μέθοδο «currencydemandapproach» εκτιμούν το μέγεθος της παραοικονομίας στο 31,6% του ΑΕΠ, με μέσο όρο από το 1958 έως το 1998 στο 26,6%. Οι Negreponi – Delivani (1991) μελετούν την παραοικονομία από το 1970 μέχρι το 1985, εκτιμώντας με την, με τη μέθοδο «currencydemandapproach» στο 18,9% το 1984. Οι Negreponi – Delivani (1991) είχαν μια διαφορετική αντίληψη του μεγέθους της παραοικονομίας για το διάστημα από το 1958 μέχρι το 1988, από τους Vanourasetal. (1990), με την εκτίμησή τους να εντοπίζεται στο 11% (έναντι του 26,6% των Vanourasetal.). Οι Kanellousetal. (1995), μελετούν το μέγεθος της παραοικονομίας από το 1982 μέχρι το 1988, με τη μέθοδο της «σύγκρισης δεδομένων από την έρευνα οικογενειακών

προϋπολογισμών με την ιδιωτική κατανάλωση, όπως είναι καταγεγραμμένα στα National Accounts», εκτιμώντας την παραοικονομία στο 27,6% του ΑΕΠ το 1982 και στο 34,6% το 1998. Ο Tatsos (2001) μελετώντας τον όγκο της παραοικονομίας από το 1967 μέχρι το 1997 με τη μέθοδο «currency demand approach», εντοπίζει την παραοικονομία στο 36,7% του ΑΕΠ το 1997 με μέσο όρο τιμής από το 1967 μέχρι το 1997 στο 30,1%. Οι Dell’Anno et al. (2007), μελετώντας την παραοικονομία της Γαλλίας, της Ισπανίας και της Ελλάδας από το 1968 μέχρι το 2002, με την μέθοδο «MIMIC approach», εντοπίζουν την παραοικονομία της Ελλάδας περίπου στο 28% το 2002. Με την ίδια μέθοδο οι Schneider et al. (2010) και οι Buehn and Schneider (2012) μελέτησαν την παραοικονομία 162 χωρών από το 1999 μέχρι το 2007, εκτιμώντας την στο 26,5% το 2007, με μέσο όρο τιμής από το 1999 μέχρι το 2007 στο 27,5% για την χώρα μας. Τέλος, οι Schneider and Buehn (2012), με την μέθοδο, επίσης, της «MIMIC approach», μελετώντας 39 χώρες μέλη του OECD (Organization for Economic Cooperation and development – Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), από το 1999 μέχρι το 2010, εκτιμούν το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα στο 26% το 2008, με μέσο όρο τιμής από το 1999 μέχρι το 2008 στο 27,4%.

Πίνακας 4: Εκτίμηση Ελληνικής παραοικονομίας

Μελέτη	Μέθοδος	Μέγεθος της Ελληνικής παραοικονομίας (% ΑΕΠ)
Schneider and Buehn (2012)	MIMIC approach	26% το 2008
		27,4% είναι ο μέσος όρος τιμής 1999 - 2008
Schneider et al. (2010) and Buehn and Scheider (2012)	MIMIC approach	26,5% το 2007
		27,5% είναι ο μέσος όρος τιμής 1999 - 2007
Dell’Anno et al. (2007)	MIMIC approach	Περίπου 28% το 2002
Tatsos (2001)	Currency demand approach	36,7% το 1997
		30,1% είναι ο μέσος όρος τιμής 1967 - 1997

Kanellopoulos et al. (1995)	Σύγκριση των δεδομένων από την έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών με την ιδιωτική κατανάλωση, όπως είναι καταγεγραμμένα στα National Accounts	27,6% το 1982 και 34,6% το 1998
Negreponi – Delivani (1991)	Currency demand approach	18,9% το 1984
		11% είναι ο μέσος όρος τιμής 1958 - 1988
Vavourasetal. (1990)	Currency demand approach	31,6% το 1988
		26,6% είναι ο μέσος όρος τιμής 1958 - 1988
Pavloroulos (1987)	Υποθέτοντας τις αποκλίσεις στο μακροοικονομικό επίπεδο	28,6% το 1984
Πηγή: Bitzenis & Vlachos & Schneider (2016)		

Είναι γεγονός ότι τα αποτελέσματα του ύψους της παραοικονομίας μιας χώρας, μπορεί να διαφέρουν από έρευνα σε έρευνα, δυσκολεύοντας τον εντοπισμό των πραγματικών τιμών. Παρόλα αυτά, οι εν λόγω έρευνες συνοδεύονται από επίσημα στοιχεία και η αξιοπιστία τους δεν αμφισβητείται. Άλλωστε οι διαφορές μεταξύ των ερευνών, τις περισσότερες φορές, είναι μικρές, πράγμα που επαληθεύει την αποτελεσματικότητα της λειτουργικής τους διαδικασίας.

4.2 Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας

4.2.1 Από το 1958 έως 1988

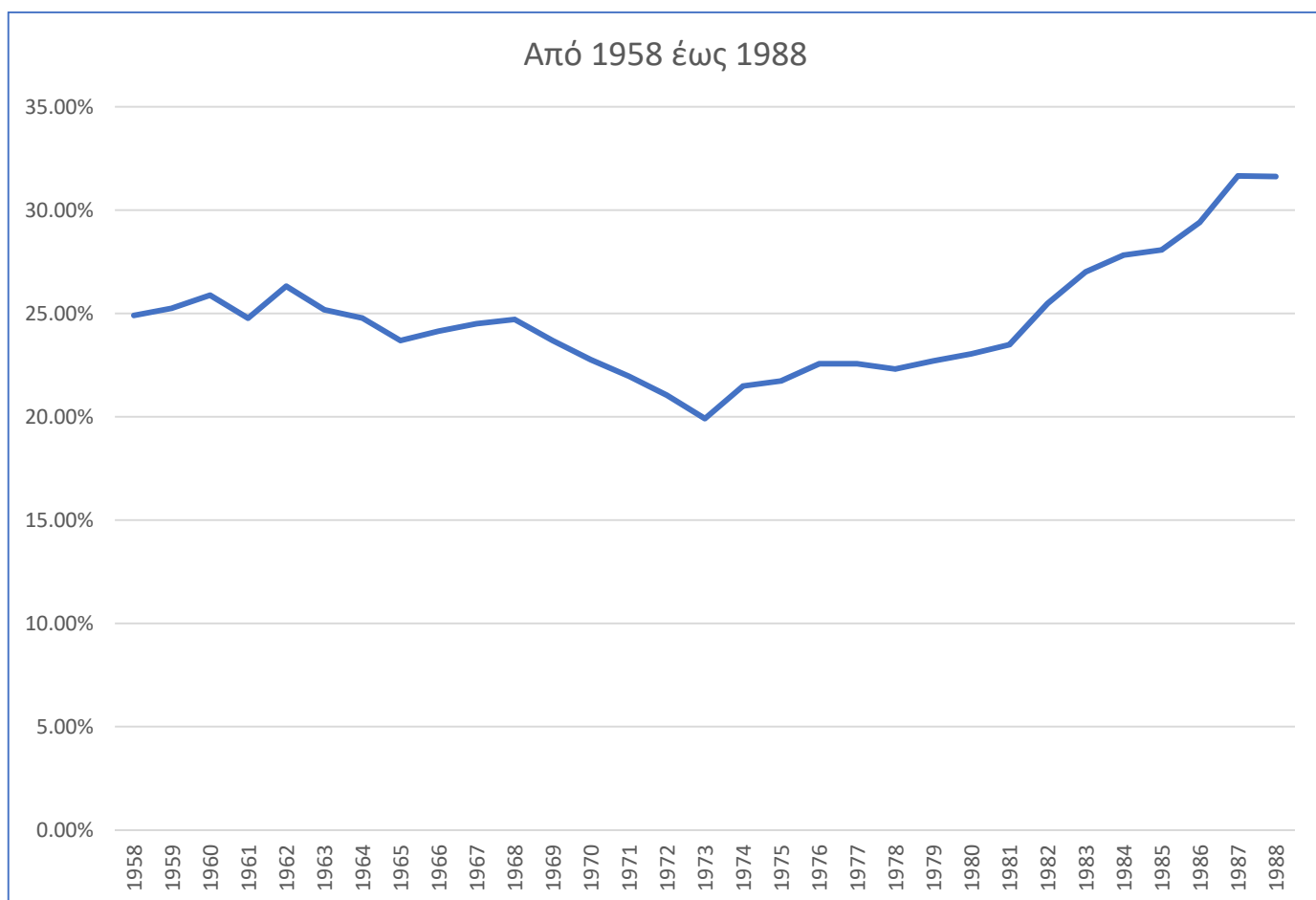
Το 1958 εμφανίστηκαν τα πρώτα στοιχεία υπολογισμών της παραοικονομίας για την Ελλάδα, όπου κυμαίνονταν, τότε, στο 24,90% του ΑΕΠ. Από τότε μέχρι και σήμερα δεν ήταν λίγες οι φορές που οι τιμές αυτές αυξομειώθηκαν σημαντικά. Ο πίνακας 5

και το διάγραμμα 2των Βαβούρας & Καραβίτης & Τσούχλου (1990), παρουσιάζουν την εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα κατά την περίοδο από το 1958 έως το 1998. Η υψηλότερη τιμή αυτής της 30ετίας εντοπίζεται στο έτος 1987, όπου το ύψος της παραοικονομίας στην Ελλάδα ανέρχεται στο 31,65%, η χαμηλότερη τιμή το 1973 με την παραοικονομία στην Ελλάδα στο 19,91% και ο μέσος όρος της παραοικονομίας των τελευταίων 30 ετών στο 25,48%.

Πίνακας 5: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1958 έως 1988

Έτος	Παραοικονομία ως ποσοστό (%) του επίσημου ΑΕΠ
1958	24,90%
1959	25,25%
1960	25,88%
1961	24,77%
1962	26,32%
1963	25,18%
1964	24,78%
1965	23,69%
1966	24,14%
1967	24,50%
1968	24,71%
1969	23,69%
1970	22,76%
1971	21,96%
1972	21,04%
1973	19,91%
1974	21,49%
1975	21,73%
1976	22,56%
1977	22,56%
1978	22,31%

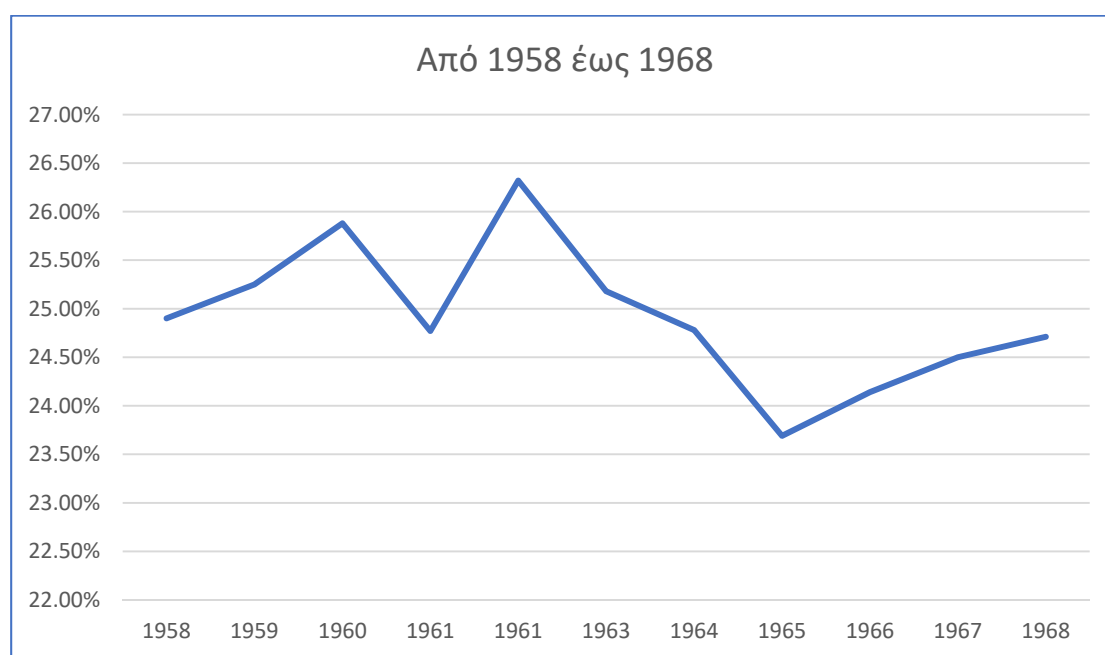
1979	22,70%
1980	23,04%
1981	23,49%
1982	25,48%
1983	27,01%
1984	27,82%
1985	28,07%
1986	29,41%
1987	31,65%
1988	31,62%
Πηγή: Βαβούρας, Καραβίτης και Τσούχλου (1990)	

Διάγραμμα 2: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1958 έως 1988 των Βαβούρας, Καραβίτης και Τσούχλου (1990).

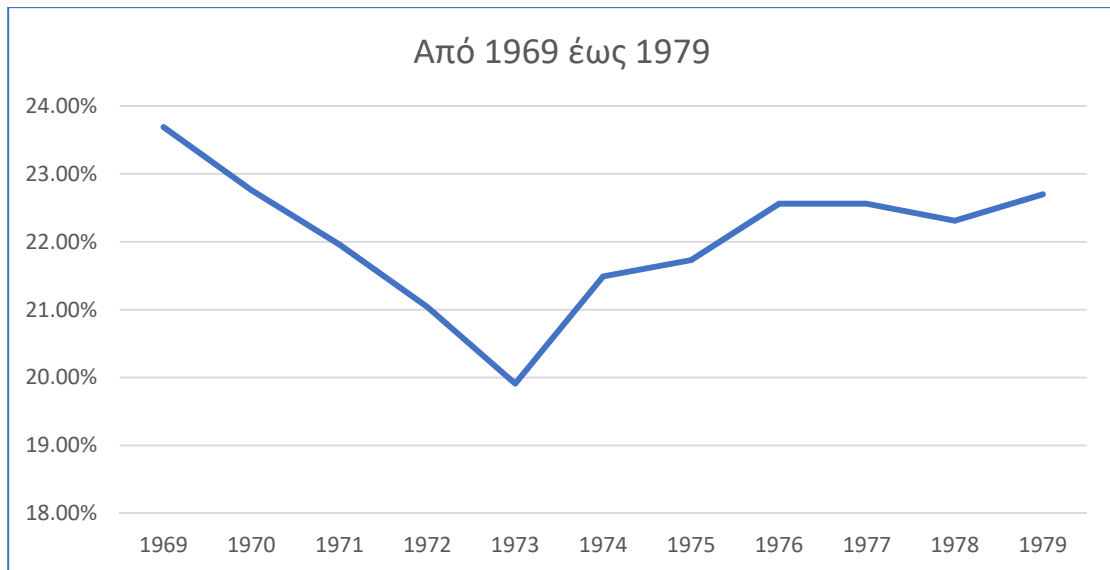
Για να επιτευχθεί καταλληλότερη αντίληψη της διάστασης του όλου φαινομένου, στην Ελλάδα, θα ήταν σημαντικό να διαχωριστούν τα έτη σε δεκαετίες, έτσι ώστε να μπορέσουμε να παρατηρήσουμε σε βέλτιστο βαθμό τις διακυμάνσεις που υπήρξαν.

Έτσι, λοιπόν, βλέπουμε στο διάγραμμα 3, από την δεκαετία 1958 έως 1968 η παραοικονομία αυξήθηκε από το 24,9% (το 1958) στο 25,88% (το 1960). Έπειτα, το 1961 υπήρξε πτώση της παραοικονομίας στο 24,77%, ενώ το 1962 υπήρξε αύξηση στο 26,32%. Από εκεί και πέρα, το ύψος της παραοικονομίας συνεχώς μειωνόταν καταλήγοντας στο 24,71%.

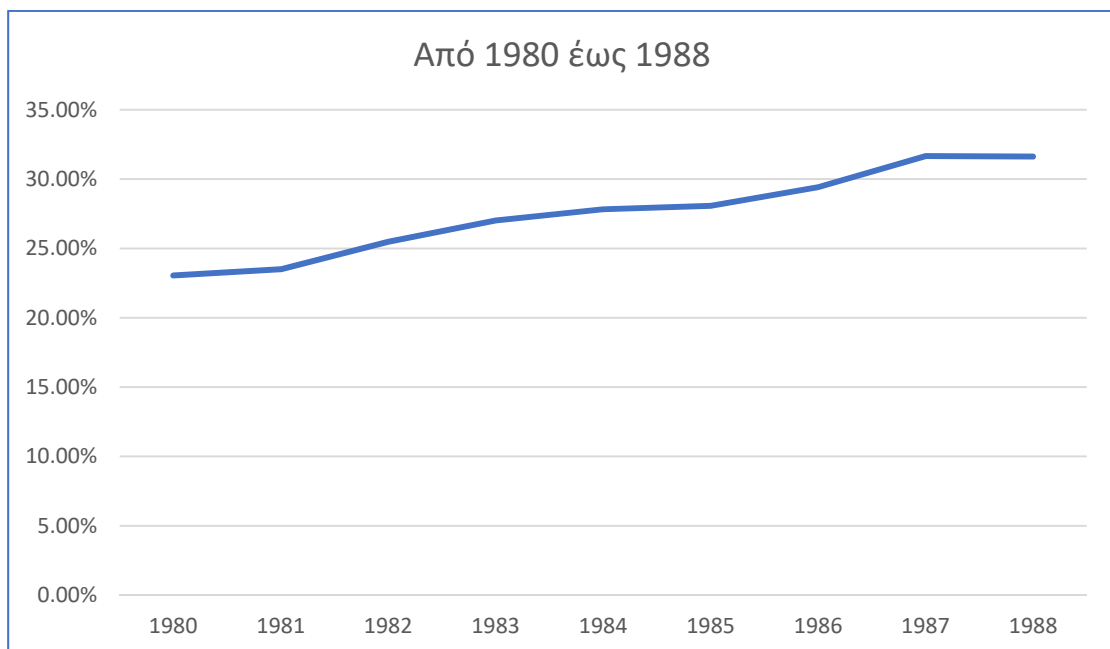
Διάγραμμα 3: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1958 έως 1968 των Βαβούρας & Καραβίτης & Τσούχλου (1990).

Στη συνέχεια, το διάγραμμα 4 παρουσιάζει το ύψος της παραοικονομίας στην Ελλάδα τη δεκαετία από το 1969 έως το 1979. Όπως βλέπουμε και στο διάγραμμα το 1969 η παραοικονομία εντοπίζεται στο 23,69%, όπου με συνεχόμενη πτώση φτάνει το 1973 στο 19,91%. Έπειτα, μετά από συνεχόμενες διακυμάνσεις καταλήγει το 1979 στο 22,70%.

Διάγραμμα 4: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1969 έως 1979 των Βαβούρας & Καραβίτης & Τσούχλου (1990).

Το τρίτο και τελευταίο κομμάτι της εκτίμησης του ύψους της παραοικονομίας των Βαβούρα, Καραβίτη και Τσούχλου (1990) από το 1980 έως το 1988, αποτελεί το διάγραμμα 5. Το διάστημα αυτό εντοπίζετε μια αυξητική τάση της παραοικονομίας, ξεκινώντας το 1980 από το 23,04% και καταλήγοντας το 1988 στο 31,62%.

Διάγραμμα 5: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1980 έως 1988 των Βαβούρας & Καραβίτης & Τσούχλου (1990).

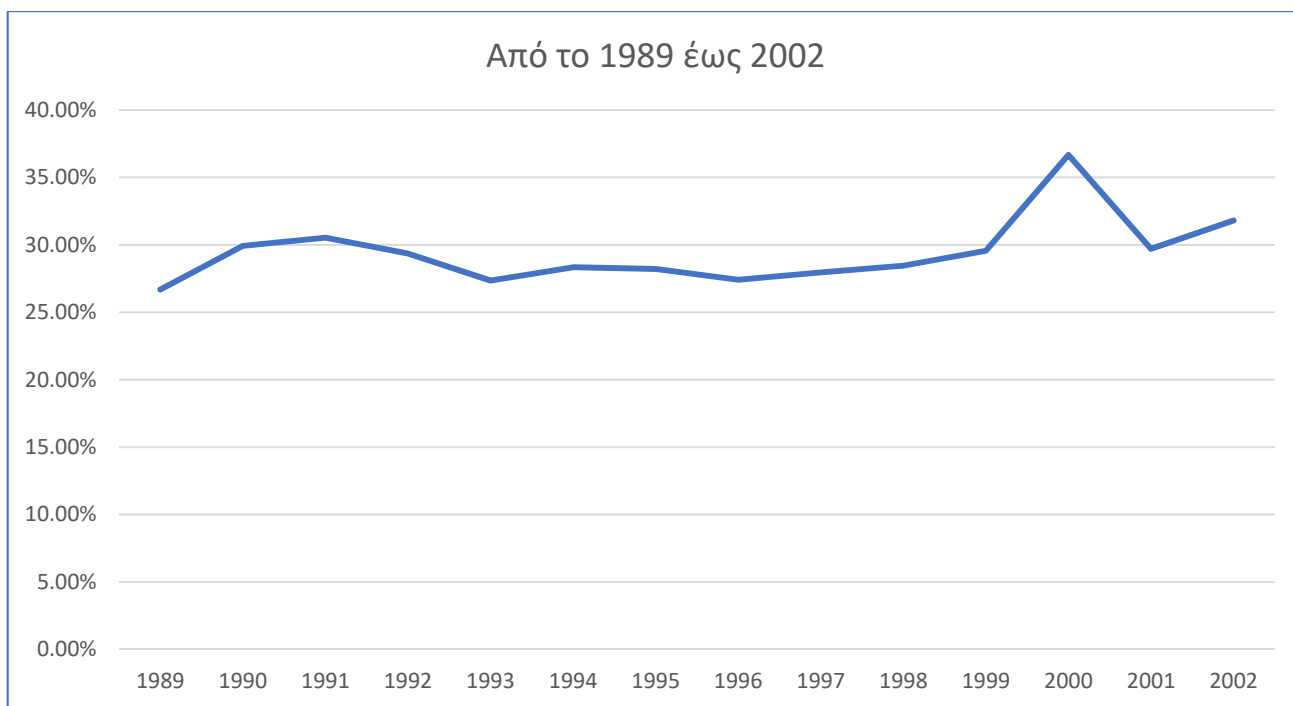
4.2.2 Από το 1989 έως το 2002

Όπως βλέπουμε στον πίνακα 6 και το διάγραμμα 6, η δεκαετία 1989 με 1999 η παραοικονομία στην χώρα μας σύμφωνα με τους Παλαιολόγου & Κασσάρ (2003), παρατηρείτε λίγο κάτω από το 30%. Η μικρότερη τιμή εντοπίστηκε το 1989 (26,69%), ενώ η μεγαλύτερη το 1991 (30,53%). Η στάση σταθεροποίησης της τιμής της παραοικονομίας στην χώρα μας έρχεται σε σύγκρουση με την έξαρση που εμφανίστηκε το 2000 εκτοξεύοντας την παραοικονομία στο 36,67%. Τα τελευταία δύο χρόνια του διαστήματος από το 1989 έως το 2002 η παραοικονομία μετατοπίστηκε προς τα κάτω, στο 29,7% το 2001 και στο 31,8% το 2002.

Πίνακας 6: Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1989 έως 2002

Έτος	Παραοικονομία ως ποσοστό (%) του επίσημου ΑΕΠ
1989	26,69%
1990	29,92%
1991	30,53%
1992	29,35%
1993	27,35%
1994	28,34%
1995	28,20%
1996	27,41%
1997	27,96%
1998	28,45%
1999	29,56%
2000	36,67%
2001	29,7%
2002	31,8%

Πηγή: Παλαιολόγου & Κασσάρ (2003)

Διάγραμμα 6: Εκτίμηση της διαχρονικής εξέλιξης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 1989 έως 2002 των Παλαιολόγου & Κασσάρ (2003).

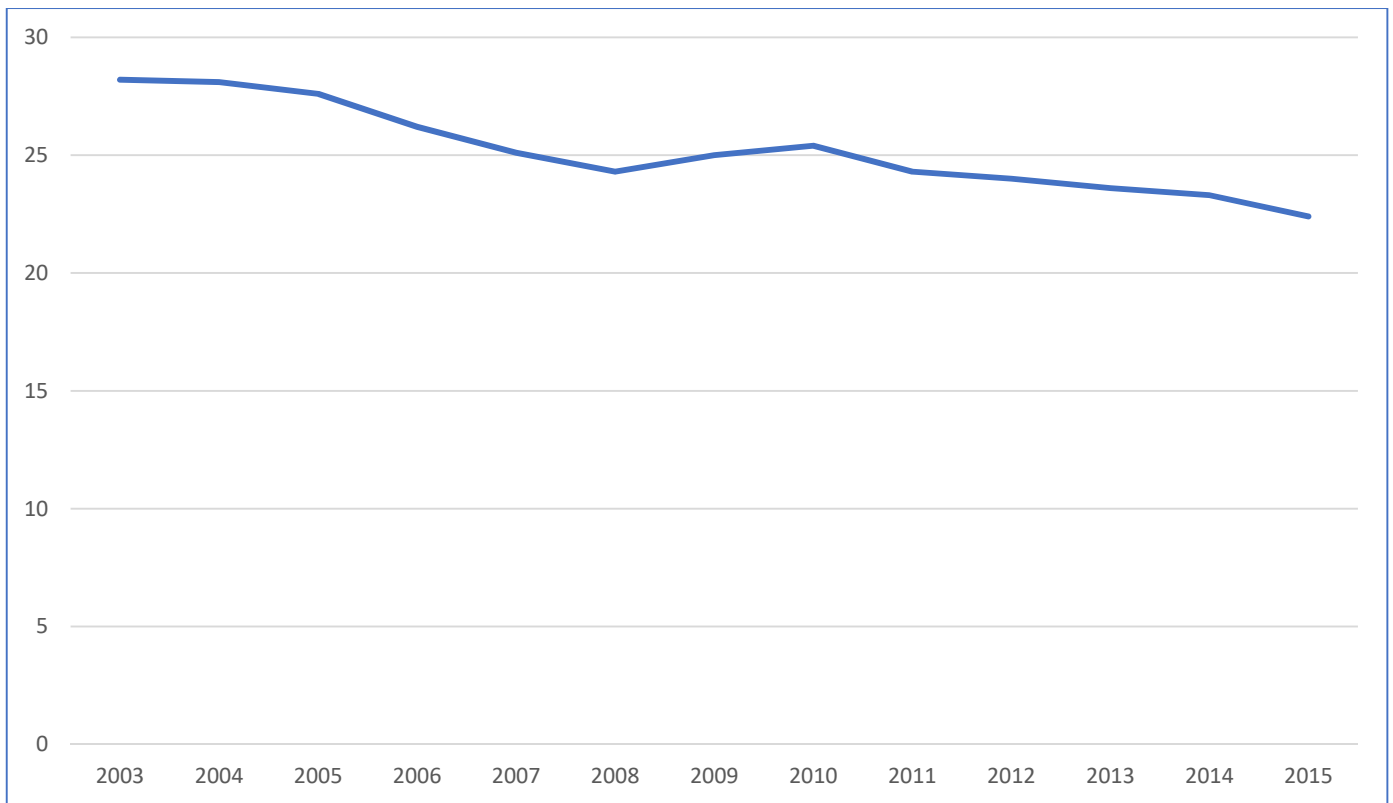
4.2.3 Από το 2003 έως το 2015

Τα υψηλά μεγέθη της παραοικονομίας στην Ελλάδα στα τέλη του 2002 συνεχίστηκαν στις αρχές του 2003. Το επίπεδο εκείνης της χρονιάς (2003) ήταν στο 28,2%. Το 2004 δεν υπήρξαν ιδιαίτερες αλλαγές στο μέγεθος του φαινομένου, ενώ από το 2006 παρουσιάζεται μια τάση μείωσής του. Ο πίνακας 7 και το διάγραμμα 7 σχηματισμένα από τα στοιχεία του Schneider (2015), παρουσιάζουν την διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2003 έως σήμερα. Η μείωση που παρατηρήθηκε ανά χρόνο ήταν περίπου της τάξης του 8% με 10% καταλήγοντας στο 22,4%.

Πίνακας 7: Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 2003 έως 2015

Χώρα - Έτος	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ελλάδα	28,2	28,1	27,6	26,2	25,1	24,3	25	25,4	24,3	24	23,6	23,3	22,4
Μέσος όρος Ευρωπαϊκών χωρών	22,6	22,3	21,8	21,1	20,3	19,6	20,1	19,9	19,6	19,3	18,8	18,6	18,3

Πηγή: Friedrich Schneider (2015)

Διάγραμμα 7: Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 2003 έως σήμερα (2015)

Επιπλέον, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει να παρακολουθήσουμε και τη διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας σε όλες τις χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να επιτευχθεί καθαρότερη αντίληψη της όλης κατάστασης και τον όγκο που λαμβάνει το εν λόγω ζήτημα διεθνώς, αλλά και μεμονωμένα στη χώρα μας μέσω της σύγκρισης. Η εικόνα 3 του Schneider (2015), παρουσιάζει 28 χώρες τις ευρωπαϊκής ένωσης, σε συνάρτηση με το ύψος της παραοικονομίας από το 2003 μέχρι και το 2015. Παρατηρούμε ότι το πρόβλημα είναι οξυμένο σε πολλά κράτη της Ευρώπης, πράγμα που χαρακτηρίζει τη σημαντικότητα της άμεσης αντιμετώπισής του. Την πρωτιά με τη χαμηλότερη παραοικονομία παρουσιάζει το Λουξεμβούργο, όπου το φαινόμενο στη χώρα δεν ξεπέρασε το 10%, ενώ σήμερα βρίσκεται στο 8,3% και ακολουθεί το Ηνωμένο Βασίλειο όπου η παραοικονομία εκεί κυμαινόταν ανάμεσα στο 8,5 με 12,5%. Από την άλλη πλευρά, αρνητικός πρωταθλητής είναι η Ρουμανία, με εξαιρετικά υψηλά ποσοστά παραοικονομίας και ακολουθούν

Λιθουανία και Λετονία. Ο μέσος όρος στις 28 αυτές χώρες βρίσκεται σήμερα στο 18,3% με την Ελλάδα να βρίσκεται λίγο πάνω από αυτό.

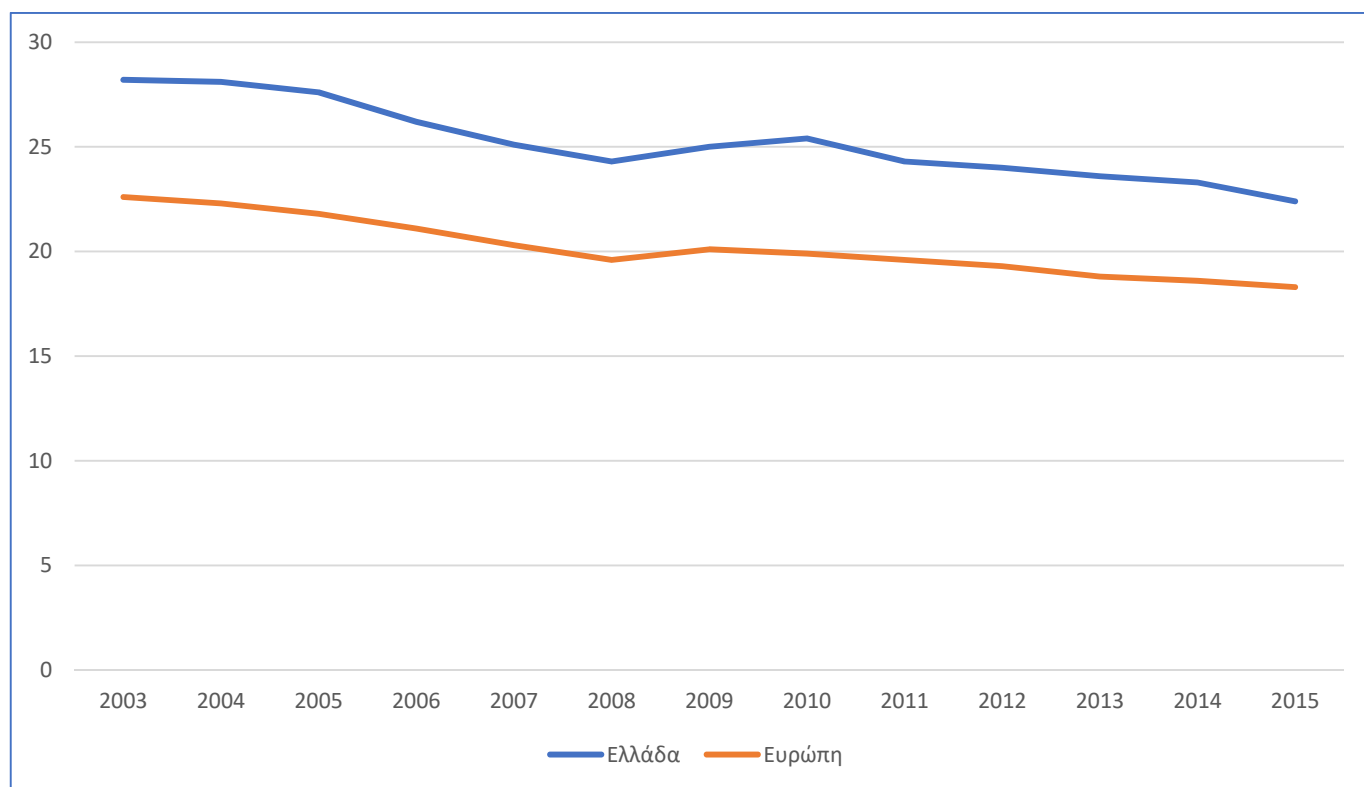
Table 1: Size of the Shadow Economy of the 28 EU-Countries over 2003 – 2015 (in % of off. GDP)

Country / Year	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Austria	10.8	11.0	10.3	9.7	9.4	8.1	8.5	8.2	7.9	7.6	7.5	7.8	8.2
Belgium	21.4	20.7	20.1	19.2	18.3	17.5	17.8	17.4	17.1	16.8	16.4	16.1	16.2
Bulgaria	35.9	35.3	34.4	34.0	32.7	32.1	32.5	32.6	32.3	31.9	31.2	31.0	30.6
Croatia	32.3	32.3	31.5	31.2	30.4	29.6	30.1	29.8	29.5	29.0	28.4	28.0	27.7
Czech Republic	19.5	19.1	18.5	18.1	17.0	16.6	16.9	16.7	16.4	16.0	15.5	15.3	15.1
Denmark	17.4	17.1	16.5	15.4	14.8	13.9	14.3	14.0	13.8	13.4	13.0	12.8	12.0
Estonia	30.7	30.8	30.2	29.6	29.5	29.0	29.6	29.3	28.6	28.2	27.6	27.1	26.2
Finland	17.6	17.2	16.6	15.3	14.5	13.8	14.2	14.0	13.7	13.3	13.0	12.9	12.4
France	14.7	14.3	13.8	12.4	11.8	11.1	11.6	11.3	11.0	10.8	9.9	10.8	12.3
Germany	17.1	16.1	15.4	15.0	14.7	14.2	14.6	13.9	13.2	12.9	12.4	12.2	12.2
Greece	28.2	28.1	27.6	26.2	25.1	24.3	25.0	25.4	24.3	24.0	23.6	23.3	22.4
Hungary	25.0	24.7	24.5	24.4	23.7	23.0	23.5	23.3	22.8	22.5	22.1	21.6	21.9
Ireland	15.4	15.2	14.8	13.4	12.7	12.2	13.1	13.0	12.8	12.7	12.2	11.8	11.3
Italy	26.1	25.2	24.4	23.2	22.3	21.4	22.0	21.8	21.2	21.6	21.1	20.8	20.6
Latvia	30.4	30.0	29.5	29.0	27.5	26.5	27.1	27.3	26.5	26.1	25.5	24.7	23.6
Lithuania	32.0	31.7	31.1	30.6	29.7	29.1	29.6	29.7	29.0	28.5	28.0	27.1	25.8
Luxembourg (Grand-Duché)	9.8	9.8	9.9	10.0	9.4	8.5	8.8	8.4	8.2	8.2	8.0	8.1	8.3
Malta	26.7	26.7	26.9	27.2	26.4	25.8	25.9	26.0	25.8	25.3	24.3	24.0	24.3
Netherlands	12.7	12.5	12.0	10.9	10.1	9.6	10.2	10.0	9.8	9.5	9.1	9.2	9.0
Poland	27.7	27.4	27.1	26.8	26.0	25.3	25.9	25.4	25.0	24.4	23.8	23.5	23.3
Portugal	22.2	21.7	21.2	20.1	19.2	18.7	19.5	19.2	19.4	19.4	19.0	18.7	17.6
Romania	33.6	32.5	32.2	31.4	30.2	29.4	29.4	29.8	29.6	29.1	28.4	28.1	28.0
Slovenia	26.7	26.5	26.0	25.8	24.7	24.0	24.6	24.3	24.1	23.6	23.1	23.5	23.3
South-Cyprus	28.7	28.3	28.1	27.9	26.5	26.0	26.5	26.2	26.0	25.6	25.2	25.7	24.8
Spain	22.2	21.9	21.3	20.2	19.3	18.4	19.5	19.4	19.2	19.2	18.6	18.5	18.2
Slovakia	18.4	18.2	17.6	17.3	16.8	16.0	16.8	16.4	16.0	15.5	15.0	14.6	14.1
Sweden	18.6	18.1	17.5	16.2	15.6	14.9	15.4	15.0	14.7	14.3	13.9	13.6	13.2
United Kingdom	12.2	12.3	12.0	11.1	10.6	10.1	10.9	10.7	10.5	10.1	9.7	9.6	9.4
28 EU-Countries / Average (unweighted)	22.6	22.3	21.8	21.1	20.3	19.6	20.1	19.9	19.6	19.3	18.8	18.6	18.3

Εικόνα 4: Οι 28 χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης, σε συνάρτηση με το ύψος της παραοικονομίας από το 2003 μέχρι και το 2015, Schneider (2015)

Το διάγραμμα 8 παρουσιάζει την παραοικονομία στην Ελλάδα σε συνάρτηση με τον μέσο όρο της παραοικονομίας 29 ευρωπαϊκών κρατών. Παρατηρούμε ότι οι διαφορές δείχνουν να αποκλείονται ελαφρώς, πράγμα αισιόδοξο για την οικονομία της χώρας μας. Το γεγονός ότι μειώνεται συνεχόμενα ο μέσος όρος των ευρωπαϊκών κρατών, είναι αποτέλεσμα μεταρρυθμίσεων που λήφθηκαν για την

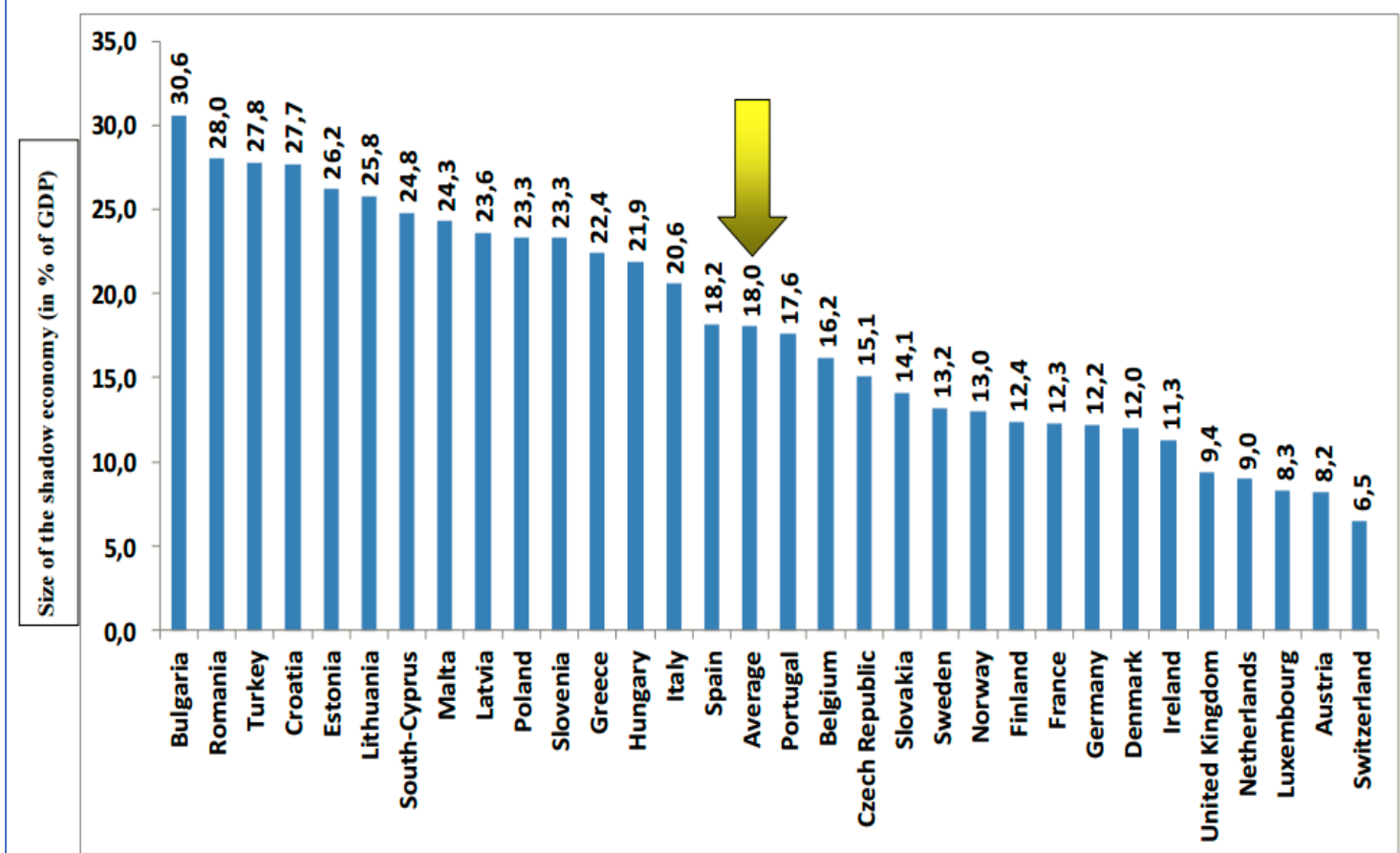
αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου. Η κυριότερη εξ' αυτών είναι χρήση ηλεκτρονικών πληρωμών για όλες, σχεδόν, τις συναλλαγές, μειώνοντας σε πολύ μεγάλο βαθμό τα προβλήματα που προκαλούνται από τις υψηλές τιμές της παραοικονομίας.

Διάγραμμα 8: Η διαχρονική εξέλιξη της παραοικονομίας στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 2003 έως 2015, σε συνάρτηση με τον μέσο όρο 28 Ευρωπαϊκών χωρών.

Αναλυτικότερα, σήμερα, το μέγεθος της παραοικονομίας 31 ευρωπαϊκών χωρών όπως τις παραθέτει ο Schneider (2015), παρουσιάζεται στην εικόνα 4. Ο μέσος όρος βρίσκεται στο 18%, με πολλές χώρες όπως η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Κροατία και άλλες, να τον ξεπερνούν. Στον αντίποδα, βρίσκονται η Ελβετία, η Αυστρία, το Λουξεμβούργο και άλλες, ενώ η Ελλάδα με 22,4, ξεπερνά ελαφρώς τον μέσο όρο και βρίσκεται κάτω από τις Ισπανία, Ιταλία και Ουγγαρία και πάνω από τις Σλοβενία, Πολωνία και Λετονία. Είναι εμφανής η τάση μείωσης της παραοικονομίας στις χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης, που είναι άλλωστε και πρωταρχικός στόχος πολλών κρατών, μεταξύ αυτών και της χώρας μας.

Figure 1: Size of the Shadow Economy of 31 European Countries in 2015 (in % of off. GDP)

Εικόνα 4: Το μέγεθος της παραοικονομίας στις 31 Ευρωπαϊκές χώρες για το 2015, Schneider (2015)

Δεν είναι λίγες οι έρευνες που έχουν εστιάσει τόσο στη φοροδιαφυγή, όσο και στη παραοικονομία, πράγμα που αποδεικνύει τη σπουδαιότητα του θέματος. Αναφορικά με την περίπτωση της χώρας μας, το μέγεθος της παραοικονομίας έχει εκτιμηθεί, από διάφορες έρευνες, όπως των Παυλόπουλος (1987), Ernste & Schneider (1998), Schneider & Klinglmair (2004) και European Commission (2009) στο 29% με 30% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο, διαχρονικά. Η εργασία που δεν δηλώνετε αποτελεί ένα μέρος του προβλήματος, το ύψος της οποίας ανέρχεται σύμφωνα με τα στοιχεία του σώματος επιθεώρησης εργασίας 2011 στο 25%, ενώ ο λόγος που συμβαίνει αφορά, όπως επισημαίνει το EUROMOD, τη συμφωνία εργοδότη και εργαζομένου, με σκοπό την αποφυγή της καταβολής των υψηλών ασφαλιστικών εισφορών.

Κεφάλαιο 5

Πολιτικές αντιμετώπισης του προβλήματος της παραοικονομίας στην Ελλάδα

Το φαινόμενο της παραοικονομίας αποτελεί πρωταρχικό στόχο του υπουργείου οικονομικών της Ελλάδας. Οι δράσεις που πραγματοποιεί για την αντιμετώπιση και καταστολή του είναι μαζικές, με ένα και μόνο στόχο, την εξάλειψη της παραοικονομίας, απελευθερώνοντας χρηματικά αποθέματα, αλλά και βοηθώντας την κυβέρνηση στην επίτευξη αποτελεσματικότερης κυβερνητικής οικονομικής – δημοσιονομικής πολιτικής. Αναλυτικότερα, το Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Καταπολέμησης της Φοροδιαφυγής 2011 – 2013 καταλήγει στις εξής δράσεις:

5.1 Δράσεις της Γενικής Διεύθυνσης φορολογικών ελέγχων

- Πολλαπλασιασμός προληπτικών ελέγχων για έκδοση φορολογικών στοιχείων και συγκέντρωση στοιχείων για την επιχειρηματική δραστηριότητα των επιχειρήσεων ώστε να γίνει εφικτός ο έμμεσος τρόπος υπολογισμού των φορολογικών υποχρεώσεων και ειδικότερα του ΦΠΑ που καθιερώθηκε με τον ν. 3943/2001
- Καθιέρωση ελέγχου από το γραφείο για ένα ή για όλα τα φορολογικά αντικείμενα. Ο έλεγχος αυτός διενεργείται με βάση τα στοιχεία του φακέλου, τα δελτία πληροφοριών, τις εκθέσεις ελέγχου του Σ.Δ.Ο.Ε., τα στοιχεία που προσκομίζει ο ελεγχόμενος, πληροφορίες που ορίζονται στο άρθρο 17 του ν.3842/2010 και από τη μηχανογραφική επεξεργασία δεδομένων της Γ.Γ.Π.Σ
- Παρακολούθηση από ελεγκτές στοχευμένου δείγματος επιχειρήσεων αρμοδιότητας της ελεγκτικής υπηρεσίας που υπηρετούν.

- Χρησιμοποίηση της αυτοματοποιημένης διαδικασίας υπολογισμού του ΦΠΑ για φορολογούμενους που δεν υποβάλλουν δηλώσεις ΦΠΑ με την εφαρμογή της μεθόδου του Στατιστικού Υπολογισμού του φόρου
- Εφαρμογή τεχνικών έμμεσου προσδιορισμού των υποχρεώσεων με βάση την μέθοδο ανάλυσης της ρευστότητας (source and application of funds method), τραπεζικών καταθέσεων και δαπανών σε μετρητά, (Bank deposits and cash expenditure method), καθαρής θέσης (Net worth method), κοστολόγησης (Unit and volume method) και προσδιορισμού εισοδήματος βάσει αναλογιών (mark-up method).
- Συγκρότηση ελεγκτέου δείγματος επιχειρήσεων και επιτηδευματιών που δεν συμμετείχαν στις διατάξεις της περαιώσης και έλεγχος με διαδικασίες συνοπτικού ελέγχου
- Αύξηση της παραγωγικότητας των ελέγχων- διασταυρώσεων για τις ελεγκτές επιχειρήσεις που προκύπτουν από τις διασταυρώσεις της Γ.Γ.Π.Σ
- Αύξηση ελέγχων σε φορείς που δηλώνουν μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα, καθώς και σε πρόσωπα και υπηρεσίες του στενού και ευρύτερου δημοσίου τομέα, με στόχο την απόδοση των φορολογικών υποχρεώσεων που ανακύπτουν από τις φορολογητέες δραστηριότητες και την διαπίστωση της εκπλήρωσης των τρεχουσών φορολογικών υποχρεώσεων
- Αξιοποίηση του Φορολογικού πιστοποιητικού από το 2012 (έκθεση φορολογικής συμμόρφωσης και αναλυτικής έκθεσης τεκμηρίωσης) των νόμιμων ελεγκτών που διενεργούν υποχρεωτικούς ελέγχους σε Α.Ε. και ΕΠΕ για τον άμεσο καταλογισμό από τις ελεγκτικές υπηρεσίες των Φορολογικών υποχρεώσεων των ελεγχόμενων εταιρειών
- Συμμετοχή ελεγκτών του Υπ. Οικονομικών στους ποιοτικούς ελέγχους που θα γίνουν από την ΕΛΤΕ το 2011 για την διαπίστωση αν οι προβλέψεις για φορολογικές υποχρεώσεις του ισολογισμού των επιχειρήσεων που αναφέρονται και στην ετήσια έκθεση έχουν αποδοθεί. Ο έλεγχος θα πραγματοποιηθεί σε δείγμα από τις εισηγμένες και από τις λοιπές εκατό μεγαλύτερες επιχειρήσεις
- Προσωρινοί έλεγχοι και έλεγχοι που απαιτούν ιδιαίτερη τεχνογνωσία, όπως επιχειρήσεις e-commerce, τεχνικές, διαφημιστικές, ξενοδοχειακές, κ.λπ.

Σημαντικό αναμένεται να είναι το όφελος αξιοποίησης αξιοποίηση της μεθοδολογίας του «τυχαίου δείγματος» ή «πρωτοποριακών ελέγχων» για την αξιολόγηση των μεθόδων επιλογής υποθέσεων

- Προγραμματισμός διενέργειας ελέγχων, ανά κατηγορία υπόχρεων προσώπων , από τις Δ.Ο.Υ. και τα ελεγκτικά κέντρα για θέματα ορθής εφαρμογής και τήρησης των μέτρων δέουσας επιμέλειας και λοιπών υποχρεώσεων που προκύπτουν από τον ν.3691/2008, παράλληλα με τους φορολογικούς ελέγχους
- Έλεγχος φυσικών προσώπων οι οποίοι αν και υπόχρεοι δεν υπέβαλαν δήλωση ΦΜΑΠ το έτος 2007 από τον εντοπισμό που έγινε από την 4η ομάδα για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής
- Έλεγχος από ειδικό συνεργείο του ΦΜΑΠ 100 φυσικών προσώπων μετά από ανάλυση κινδύνου οι οποίοι αν και υπόχρεοι δεν υπέβαλλαν δηλώσεις
- Έλεγχος των μεγάλων επιχειρήσεων με βάση το ελεγκτικό πρόγραμμα SESAM (e-audit) σταδιακά από το 2011
- 150 περιπτώσεις φορολογουμένων υψηλού κίνδυνου με μεγάλα περιουσιακά στοιχεία. Οι περιπτώσεις αυτές και όσες άλλες προκύψουν θα ελεγχθούν από το Σ.Δ.Ο.Ε το οποίο έχει και ανακριτικά καθήκοντα
- Αξιοποίηση των διασταυρώσεων που βρίσκονται σε εξέλιξη στην ΓΓΠΣ από στοιχεία τραπεζών του εξωτερικού για την απόδοση των τόκων και την έρευνα για την άμεση φορολόγηση τους με τους έμμεσους τρόπους που δίνουν οι νομοθετικές αλλαγές

5.2 Δράσεις ομάδων έργου της έκτακτης δομής

- Η ομάδα για την εφαρμογή της νέας φορολογικής νομοθεσίας έχει επιτελέσει σημαντικό έργο σχετικά με την εποπτεία και παρακολούθηση των αποφάσεων και εγκυκλίων που πρέπει να εκδοθούν σε εφαρμογή της νέας φορολογικής νομοθεσίας
- Βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη δράσεις κατασχέσεων και πλειστηριασμών σε βάρος οφειλετών ληξιπρόθεσμων χρεών που προκύπτουν από τις έρευνες

της 2ης ομάδας για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Οι δράσεις αυτές αναμένεται να οδηγήσουν σε αύξηση εισπράξεων κατά 5% σε σχέση με τη προηγούμενη περίοδο

- α) Συλλογή και αξιοποίηση στοιχείων από τις 100 ελεγκτές επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών άνω των 30 εκ. ευρώ μετά από στόχευση της ομάδας για τις οποίες άρχισαν τακτικοί έλεγχοι από τα ΔΕΚ Αθήνας και Θεσσαλονίκης.
- β) Συλλογή και αξιοποίηση στοιχείων από τους 300 προσωρινούς ελέγχους ΦΠΑ που ξεκίνησαν μετά από στόχευση της ομάδας
- α) Συλλογή και αξιοποίηση στοιχείων για τους φορολογούμενους με μεγάλη περιουσία που η ομάδα έχει στοχεύσει. Αφορά 1700 περιπτώσεις που απέφυγαν να δηλώσουν κέρδη από εμπορικού χαρακτήρα αγοραπωλησίες ακινήτων και ελέγχονται από τα ΠΕΚ.
- β) Συλλογή και αξιοποίηση στοιχείων από ελέγχους υπόχρεων στη υποβολή δήλωσης ΦΜΑ το 2007, ελέγχους πόθεν έσχες φορολογούμενων που δεν δήλωσαν απόκτηση ακίνητης περιουσίας και ελέγχους φορολογούμενων που ενώ κατέχουν σημαντική ακίνητη περιουσία δηλώνουν χαμηλά φορολογητέα εισοδήματα.
- γ) Από την πιο πάνω στόχευση θα γίνει έλεγχος σε 100 φορολογούμενους από ειδικά συνεργεία με επικεφαλής μέλη της ομάδας.
- δ) Συλλογή και αξιοποίηση στοιχείων από ελέγχους υπόχρεων 150 περιπτώσεων φορολογουμένων υψηλού κινδύνου που θα πραγματοποιήσει το ΣΔΟΕ μετά από στόχευση που έγινε από την ομάδα.
- α) Η ομάδα έργου για τη φορολογική συμμόρφωση έχει εγκαθιδρύσει το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης και παρακολούθησης όσων παρέλειψαν να υποβάλλουν δηλώσεις ΦΠΑ και για τις βαρύτερες περιπτώσεις παραγγέλλεται η διεξαγωγή ελέγχου. Σε κάθε περίπτωση βεβαιώνεται φόρος βάσει στατιστικής εκτίμησης που στηρίζεται σε προγενέστερη δραστηριότητα.
- β) Από την πιο πάνω στόχευση 100 φορολογούμενων θα γίνει έλεγχος από ειδικά συνεργεία.

5.3 Δράσεις της ΣΔΟΕ

- Έλεγχοι για μη απόδοση Φ.Π.Α. κ.λπ. παρακρατούμενων φόρων, τελών και εισφορών
- Έλεγχοι σε ομάδες ελεύθερων επαγγελματιών (γιατροί, δικηγόροι, λογιστές, μηχανικοί, καλλιτέχνες κ.λπ.)
- Έλεγχος «πόθεν έσχες» φυσικών προσώπων
- Έλεγχοι επαγγελματικών σκαφών και σκαφών αναψυχής
- Αξιοποίηση κατασχεθέντων στοιχείων και στοιχείων που προκύπτουν από διασταυρώσεις
- Στοχευμένοι έλεγχοι
- Έλεγχοι προμηθειών δημοσίου, στους τομείς υγείας, εξοπλισμών, καθώς και δημοσίων λειτουργιών (γιατροί Ε.Σ.Υ.)
- Έλεγχοι σε επιχειρήσεις ψυχαγωγίας – εστίασης
- Έλεγχοι διακίνησης προϊόντων που υπόκεινται σε Ε.Φ.Κ. (υγρά καύσιμα – καπνικά)
- Έλεγχοι ακινήτων που ανήκουν σε εξωχώριες εταιρείες (offshore companies)
- Έλεγχοι για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας – Πνευματικά δικαιώματα, παραποιημένα προϊόντα
- Έλεγχοι για τη διάπραξη οικονομικών εγκλημάτων που αναφέρονται σε επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις, ενισχύσεις
- Έλεγχοι σε επιχειρήσεις κατασκευαστικού κλάδου και σε επιχειρήσεις που ασχολούνται με τις αγοραπωλησίες ακινήτων, την επισκευή και συντήρηση
- Έλεγχοι νομιμοποίησης παράνομων εσόδων και έλεγχοι περιουσιακής κατάστασης φυσικών προσώπων
- Ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων και κεφαλαίων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες

5.4 Δράσεις τελωνείων

- Έλεγχοι σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τομείς με υψηλό κίνδυνο δασμοφοροδιαφυγής :

- Παραλαβή/χρήση πετρελαίου κίνησης σε βιομηχανίες/βιοτεχνίες, επιστροφές Ε.Φ.Κ.
- Παραλαβή/ χρήση πετρελαίου από προνομιακά, νοσηλευτικά ιδρύματα, ξενοδοχεία & επιστροφές Ε.Φ.Κ.
- Παραλαβή και χρήση αιθυλικής αλκοόλης από νοσηλευτικά ιδρύματα και φαρμακοβιομηχανίες
- Απαλλαγή Φ.Π.Α. εισαγόμενων εμπορευμάτων με προορισμό άλλο κράτος μέλος της Ε.Ε.
- Έλεγχοι καταστημάτων αφορολογήτων ειδών
- Ταχυμεταφορές
- Παραποιημένα εμπορεύματα
- Φορολογικές αποθήκες καπνικών
- Φορολογικές αποθήκες οιν/δων
- Αποθήκες αποταμίευσης προϊόντων που υπόκεινται σε ΕΦΚ
- Απαλλαγή ΦΠΑ βάσει ειδικού διπλότυπου δελτίου απαλλαγής (δ. 1163/678/01)
- Ενεργητική τελειοποίηση-επανεξαγωγή εμπορευμάτων
- Εκ των υστέρων έλεγχος τελωνειακών παραστατικών χαμηλής & μεσαίας επικινδυνότητας που υποδείχθηκαν από το σύστημα ανάλυσης κινδύνου

5.5 Δράσεις της Διεύθυνσης είσπραξης δημοσίων εσόδων

- Αξιοποίηση των πληροφοριών από Τελωνεία για εισαγωγές –εξαγωγές αγαθών και ταυτόχρονα υπάρχουν οφειλές. Η διασταύρωση θα αξιοποιείται από τους υπαλλήλους του τμήματος εσόδων των Δ.Ο.Υ και αργότερα από τους ελεγκτές αναγκαστικής είσπραξης ώστε να υπάρχει αμεσότητα στην εφαρμογή διατάξεων περί κατασχέσεων εις χείρας τρίτων
- Αξιοποίηση των πληροφοριών από το Κτηματολόγιο Η διασταύρωση θα αξιοποιείται από τους υπαλλήλους του τμήματος εσόδων των Δ.Ο.Υ και αργότερα από τους ελεγκτές αναγκαστικής είσπραξης ώστε να υπάρχει αμεσότητα στην εφαρμογή των διατάξεων περί κατασχέσεων

- Παροχή οδηγιών στις βεβαιούσες αρχές, για υποχρεωτική αναγραφή των συνυπόχρεων με τον πρωτοφειλέτη έναντι του Δημοσίου προσώπων σε κάθε χρηματικό κατάλογο προς βεβαίωση. Η αξιοποίηση των δεδομένων θα γίνει από τους υπαλλήλους του τμήματος εσόδων των Δ.Ο.Υ και αργότερα από τους ελεγκτές αναγκαστικής είσπραξης.

5.6 Καταπολέμηση της διαφθοράς

- Υπηρεσία Εσωτερικού Ελέγχου
- Παθητική Δωροδοκία
- Διαχειριστικοί έλεγχοι στις Δ.Ο.Υ από μικτά συνεργεία ώστε να ελεγχθούν εκτεταμένα και αιφνιδιαστικά όλες οι Δ.Ο.Υ τουλάχιστον μια φορά τον χρόνο εκτός από τους συνήθεις που γίνονται από τον εποπτεύοντα επιθεωρητή.

5.7 Υπηρεσία Οικονομικής Αστυνομίας & Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος

5.7.1 Δράσεις Υποδιεύθυνσης Οικονομικής Αστυνομίας

- Δράσεις εναντίον του λαθρεμπορίου καυσίμων. Έλεγχοι στη διακίνηση του πετρελαίου transit στο εσωτερικό της χώρας και έλεγχοι στον εφοδιασμό των ποντοπόρων πλοίων, έλεγχοι σε πρατήρια υγρών καυσίμων, σε αποθήκες και βυτιοφόρα για διαπίστωση αποστολών βυτίων μεταφοράς καυσίμων προς το εξωτερικό και έλεγχοι για την ανακάλυψη Εργαστηρίων Αποχρωματισμού και νόθευσης καυσίμων.
- Δράσεις εναντίον του λαθρεμπορίου τσιγάρων. Έλεγχοι φορτηγών αυτοκινήτων διεθνών μεταφορών και των εταιρειών τους, ύποπτων για τη λαθραία μεταφορά των εισαγομένων τσιγάρων, με σκοπό την ανακάλυψη αποθηκευτικών χώρων, τόσο σε πρωτογενές επίπεδο, όσο και αποθηκευτικών χώρων από τους οποίους τελείται η διοχέτευση στους «λιανέμπορους».
- Δράσεις εναντίον του λαθρεμπορίου αλκοόλ. Έλεγχοι σχετικά με την αποθήκευση και διακίνηση παράνομων προϊόντων, στους χώρους

παρασκευής, αποθήκευσης, διακίνησης και διάθεσης (logistics) αλκοολούχων ποτών σε νόμιμες ή παράνομες εταιρείες, εντοπισμός μέσω μεταφοράς και αποθηκευτικών χώρων και παρανόμων εργαστηρίων αλκοολούχων ποτών.

- Δράσεις για τον εντοπισμό οργανωμένων κυκλωμάτων διακίνησης προϊόντων παραεμπορίου μέσω συνεργασίας με εμπλεκόμενους φορείς και οργανισμούς και έλεγχο σε χώρους κατασκευής, αποθήκευσης και διάθεσης απομιμητικών προϊόντων σε νόμιμες ή παράνομες εταιρείες.
- Δράσεις εναντίον του παράνομου στοιχηματισμού τυχερών παιγνίων μέσω συνεργασίας με το ΣΔΟΕ και των λοιπών υπηρεσιών του Υπ. Οικονομικών και έλεγχοι σε επιχειρήσεις, οργανισμούς, πρακτορεία, καζίνα, λαχειοφόρες αγορές και σε καταστήματα – αίθουσες αναψυχής (internet καφέ-λέσχες) για παράνομο στοιχηματισμό μέσω διαδικτύου.
- Δράσεις εναντίον της φοροδιαφυγής φυσικών και νομικών προσώπων με ποινική διάσταση μέσω αξιοποίησης καταγγελιών και ελέγχων για μη έκδοση αποδείξεων και παραστατικών κατά τη διακίνηση προϊόντων και την προσφορά υπηρεσιών.

5.7.2 Δράσεις Υποδιεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος

- Φοροδιαφυγή με τη χρήση του διαδικτύου
- Δράσεις εναντίον Δορυφορικής Πειρατείας με διερεύνηση καταγγελιών-διαδικτυακής έρευνας για βεβαίωση ποινικών αδικημάτων, και παραπομπή στη δικαιοσύνη.
- Δράσεις για την Προστασία των Πνευματικών Δικαιωμάτων
- Δράσεις για την Προστασία Κοινωνικής Ασφάλισης μέσω της συνεργασίας με τις υπηρεσίες του ΙΚΑ και με τη διερεύνηση καταγγελιών για υποβολή μέσω διαδικτύου ψευδών αναλυτικών περιοδικών δηλώσεων.
- Δράσεις για την Προστασία Διαδικτυακού Εμπορίου – Παρεχόμενων Διαδικτυακών Υπηρεσιών μέσω συνεργασίας με Interpol – Europol και διεθνείς διαδικτυακές εταιρείες για τον εντοπισμό των παραβατών.

- Δράσεις κατά των Παράνομων Τυχερών Παιγνίων μέσω διαδικτύου – Online Καζίνο μέσω συνεργασίας με ΟΠΑΠ και νόμιμα καζίνο που λειτουργούν στη χώρα.
- Δράσεις αναφορικά με την Υποβολή Απατηλών Δηλώσεων Φορολογικού Εισοδήματος μέσω συνεργασίας με Δ.Ο.Υ. και αξιοποίηση των καταγγελιών για υποβολή απατηλών δηλώσεων φορολογίας εισοδήματος μέσω διαδικτύου.

5.8 Λιμενικό σώμα – Ελληνική Ακτοφυλακή (ΛΣ – ΕΛ.ΑΚΤ.)

- Λαθρεμπόριο καυσίμων. Έλεγχοι πλοίων/σκαφών που μεταφέρουν αδασμολόγητα καύσιμα ναυτιλίας.
- Λαθρεμπόριο τσιγάρων. Έλεγχοι πλοίων, σκαφών, οχημάτων και λοιπών μέσων μεταφοράς και χώρων αποθήκευσης για εντοπισμό λάθρα διακινουμένων καπνικών προϊόντων. Συνεργασία με συναρμόδιες υπηρεσίες για το σκοπό αυτό.
- Δράσεις εναντίον του λαθρεμπορίου οινοπνευματωδών. Έλεγχοι πλοίων, σκαφών, οχημάτων και λοιπών μέσων μεταφοράς και χώρων αποθήκευσης για εντοπισμό λάθρα διακινουμένων οινοπνευματωδών. Έλεγχος διάθεσης και κατανάλωσης των εν λόγω προϊόντων σε καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος που λειτουργούν εντός λιμένων και χερσαίων ζωνών λιμένων.
- Δράσεις εναντίον του λαθρεμπορίου ναυτιλιακών ειδών. Έλεγχοι για τη διαπίστωση παράνομης μεταφοράς και διακίνησης μηχανών σκαφών και ειδών ναυτιλιακού εξοπλισμού κάθε είδους.
- Παραεμπόριο. Έλεγχοι χώρων πλοίων, λιμένων και χερσαίων ζωνών λιμένων για αντιμετώπιση παράνομης διάθεσης ειδών από υπαίθριους μικροπωλητές.
- Τυχερά παίγνια-καζίνο. Έλεγχοι επί πλοίων και λοιπών χώρων ευθύνης ΛΣ-ΕΛ.ΑΚΤ. για καταπολέμηση παραβατικότητας σχετικής με τη διενέργεια τυχερών παιγνίων και παράνομου στοιχηματισμού.

- Φοροδιαφυγή φυσικών και νομικών προσώπων με ποινική διάσταση. Έλεγχοι για τη διαπίστωση της νομιμότητας απασχόλησης επί πλοίων, σκαφών και λοιπών επιχειρήσεων που λειτουργούν εντός χώρων αρμοδιότητας ΛΣ-ΕΛ.ΑΚΤ.
- Παράνομη χρήση ραδιοσυχνοτήτων και διαδικτύου. Έλεγχοι σταθμών επί πλοίων και σκαφών προς διαπίστωση κατοχής προβλεπομένων αδειών. Επίσης, έλεγχοι εκπομπής τηλεοπτικού σήματος συνδρομητικών καναλιών σε χώρους αρμοδιότητας ΛΣ-ΕΛ.ΑΚΤ.
- Προστασία Πνευματικών Δικαιωμάτων. Έλεγχοι λιανικής πώλησης κλειψίτυπων αντιγράφων μουσικών, κινηματογραφικών και προϊόντων λογισμικού σε χώρους ευθύνης ΛΣ-ΕΛ.ΑΚΤ.
- Έλεγχος εταιρειών και γραφείων παροχής ναυτιλιακών υπηρεσιών. Έλεγχοι λειτουργίας νομικών προσώπων ναυτιλιακού και παραναυτιλιακού τομέα καθώς και παρακολούθηση χρηματοδοτικών ροών προς αποφυγή νομιμοποίησης προσόδων προερχομένων από παράνομες δραστηριότητες. Έλεγχοι θαλάσσιας τουριστικής δραστηριότητας στο χώρο των επαγγελματικών σκαφών αναψυχής και λοιπών επαγγελματιών του ναυτιλιακού κλάδου.»

Κεφάλαιο 6

Έρευνα – Ποσοτική διερεύνηση της παραοικονομίας και των επιπτώσεών της στη δημοσιονομική πολιτική της χώρας

6.1 Περιγραφή της έρευνας

6.1.1 Ανάγκες της έρευνας

Απόρροια της βιβλιογραφικής ανασκόπησης που προηγήθηκε, αποτέλεσε η ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση των συνθηκών που δημιουργούν και ακμάζουν την παραοικονομία σε μια χώρα.

Επιπλέον, χρήσιμη θεωρείται η άποψη υπαλλήλων καίριων σημείων, αναφορικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας, διότι με τον τρόπο αυτό, θα μπορέσουμε να αντιληφθούμε γενικότερα την διάθεση που επικρατεί, τον όγκο του προβλήματος, αλλά και τις εκεί συνθήκες.

Ένας ακόμα λόγος που καθιστά την πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας απαραίτητη αποτελεί η αυτοκριτική – αυτό αξιολόγηση του δείγματος αναφορικά με τις δράσεις τους, γεγονός που βοηθάει στην αντίληψη του βαθμού ικανότητας – καταλληλότητας των αρμόδιων οργάνων.

Τέλος, διερευνώντας το δείγμα θα είμαστε σε θέση να αντιληφθούμε επακριβώς την κοινωνία μας, τις ανάγκες της αλλά και τις ατέλειές της.

6.1.2 Χαρακτηριστικά της έρευνας

Η ποσοτική έρευνα αναφέρεται στη διερεύνηση των παραγόντων, οι οποίοι προέρχονται από τη διεθνή βιβλιογραφία και ερευνήθηκαν εκτενώς από πολλούς οικονομικούς αναλυτές και ερευνητές.

Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το πρωτόκολλο των ερωτηματολογίων, τα οποία στάλθηκαν, με ηλεκτρονική μορφή, στα ηλεκτρονικά ταχυδρομεία των υπαλλήλων Δημόσιων Οικονομικών Υπηρεσιών, με σκοπό την ανώνυμη συμπλήρωσή τους.

Η διαδικασία της έρευνας ξεκίνησε μέσα - προς τέλος Ιανουαρίου, και πιο συγκεκριμένα στις 23 Ιανουαρίου του 2017 και ολοκληρώθηκε στις 4 Μαρτίου του ίδιου έτους. Ο αριθμός των υπαλλήλων Δ.Ο.Υ. που συμμετείχαν είναι 115, αδιαμφισβήτητος σημαντικός αριθμός, για να μπορέσουν να βγουν πολύτιμα συμπεράσματα, μέσω των απαντήσεών τους, αλλά όχι σε βαθμό τέτοιο, ώστε να αποτελέσουν γενικεύσεις.

6.1.3 Ανάλυση δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων που παρείχε η έρευνα πρωτογενών στοιχείων, έγινε με τη χρήση του προγράμματος στατιστικής ανάλυσης SPSS 20.0.

Για την ανάλυση των δεδομένων και την παρουσίαση των αποτελεσμάτων έγινε χρήση Πινάκων συχνοτήτων, μέσων όρων και ραβδογραμμάτων καθώς και συγκριτικής στατιστικής ανάλυσης, για την διαπίστωση των στατιστικά σημαντικών συσχετίσεων.

Η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) και το στατιστικό τεστ Chisquare, επιλέχθηκαν για την εξακρίβωση των στατιστικά σημαντικών συσχετίσεων. Η επιλογή των τεστ έγινε με βάση το επίπεδο μέτρησης των μεταβλητών. Συγκεκριμένα, η ανάλυση διακύμανσης ANOVA επιλέχθηκε για την συσχέτιση μεταξύ μίας ποσοτικής και μίας ποιοτικής μεταβλητής και το στατιστικό τεστ Chisquare για τη συσχέτιση δύο ποιοτικών μεταβλητών. Η διαδικασία ελέγχου υπόθεσης χρησιμοποιήθηκε για την εξακρίβωση των συσχετίσεων και επαναλήφθηκε για κάθε ζευγάρι μεταβλητών.

Η διαδικασία ελέγχου-υπόθεσης που ακολουθήθηκε (με επίπεδο σημαντικότητας τέθηκε 0.05) ήταν η εξής:

- H_0 = Δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ δύο μεταβλητών.
- H_1 = Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ δύο μεταβλητών.

6.1.4 Αναμενόμενα αποτελέσματα της έρευνας

Τα αποτελέσματα που αναμένονται να προκύψουν από την παρούσα έρευνα είναι ιδιαίτερα ενδιαφέροντα.

Αρχικά, θα είμαστε σε θέση να αντιληφθούμε, με πιο ολοκληρωμένη εικόνα, το φαινόμενο της παραοικονομίας, καθώς επίσης θα είμαστε σε θέση να μάθουμε και τις εντυπώσεις που προκαλεί το φαινόμενο σε υπαλλήλους καίριων θέσεων, αναφορικά με την καταστολή του φαινομένου.

Επιπλέον, με το πέρας της έρευνας, θα είμαστε σε θέση να αναγνωρίσουμε τις κύριες αιτίες που προκαλούν την διατήρηση της παραοικονομίας στη χώρα μας σε υψηλά επίπεδα, ενώ επίσης, θα μπορέσουμε να αφουγκραστούμε την αποτελεσματικότητα των λειτουργιών, αλλά και την ποιότητα των μέτρων αντιμετώπισης του φαινομένου.

Με τη παρούσα έρευνα, ακόμα, θα μπορέσουμε να βγάλουμε χρήσιμα συμπεράσματα, τα οποία θα μπορέσουν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης για μελλοντικές έρευνες, καθώς και χρήσιμα στοιχεία για τη μελέτη από όργανα εξουσίας, με σκοπό το καταλληλότερο βαθμό αντίληψης τόσο του αντίκτυπου της παραοικονομίας, όσο και των τρόπων που θα πρέπει να ενεργήσουν για την εξάλειψή της.

6.2 Ανάλυση αποτελεσμάτων

6.2.1 Περιγραφική στατιστική ανάλυση

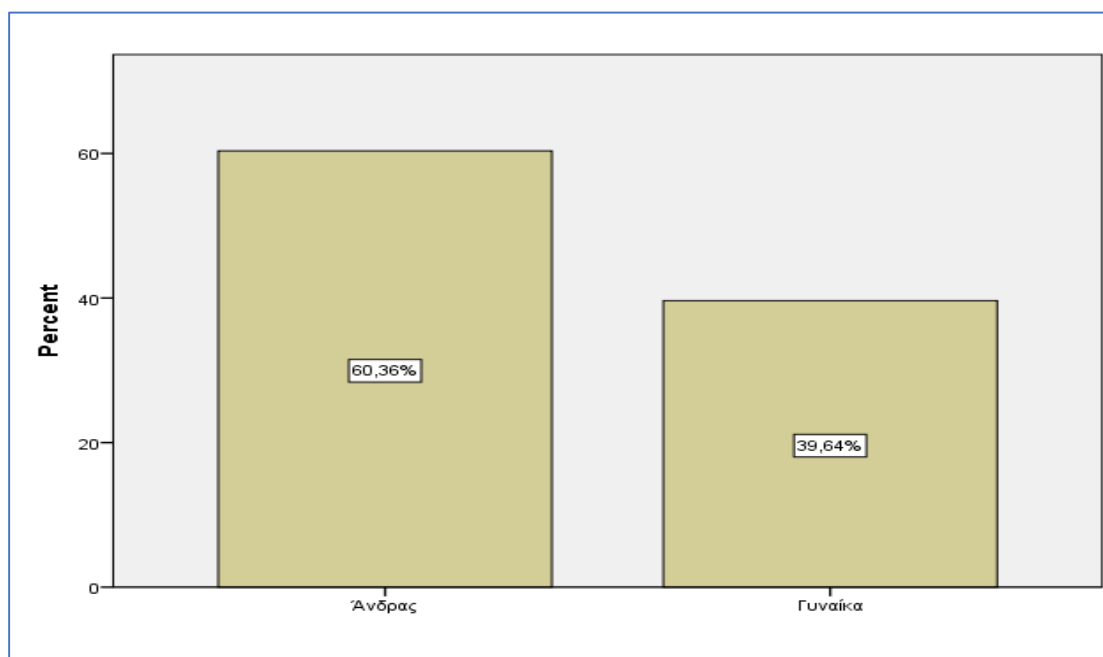
Ενότητα 1: Δημογραφικά στοιχεία

i. Φύλο

Ο Πίνακας 8 και το Διάγραμμα 9 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με το φύλο του δείγματος. Οι άνδρες αποτελούν το 60,4% των ερωτηθέντων, ενώ οι γυναίκες το 39,6%.

Πίνακας 8: Φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Άνδρας	67	58,3	60,4	60,4
Γυναίκα	44	38,3	39,6	100,0
Σύνολο	111	96,5	100,0	
Missing System	4	3,5		
Σύνολο	115	100,0		

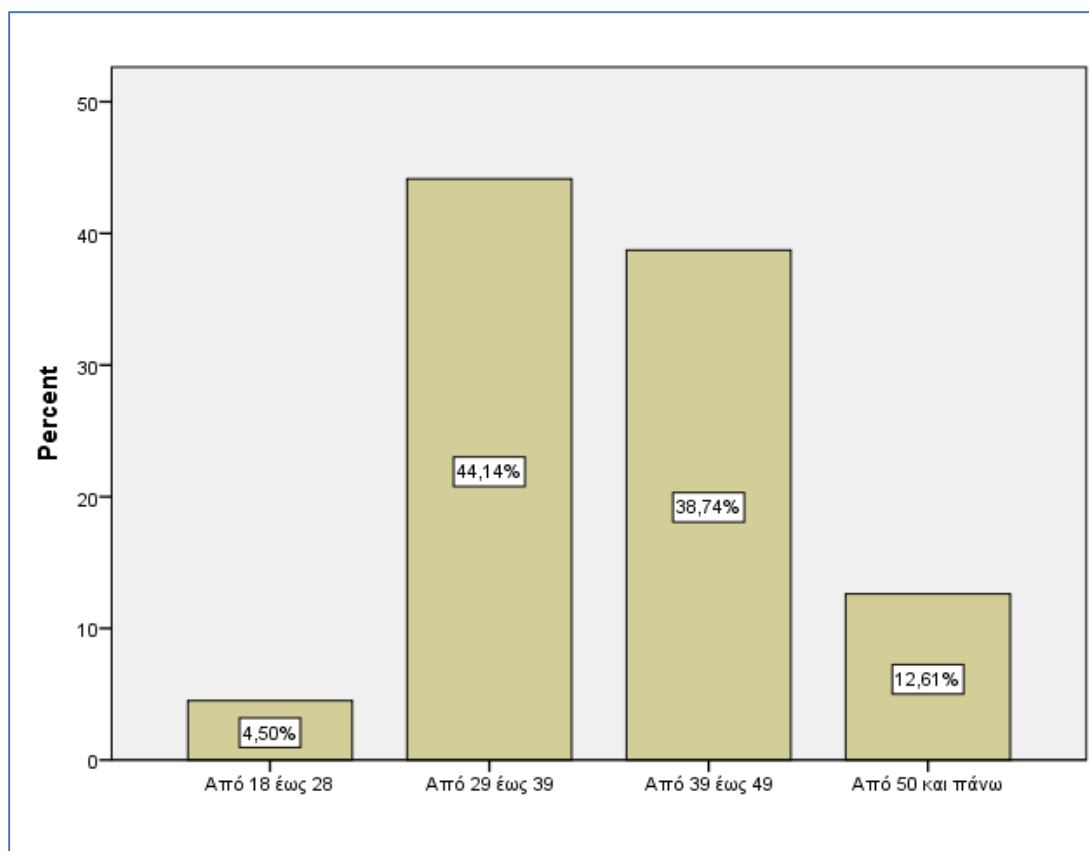
Διάγραμμα 9: Φύλο

ii. Ηλικιακή ομάδα

Ο Πίνακας 9 και το Διάγραμμα 10 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ηλικιακή ομάδα του δείγματος. Το 44,1% των ερωτηθέντων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα από 29 έως 39 ετών, ενώ το 38,7% από 39 έως 49 ετών.

Πίνακας 9: Ηλικιακή ομάδα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Από 18 έως 28	5	4,3	4,5	4,5
Από 29 έως 39	49	42,6	44,1	48,6
Από 39 έως 49	43	37,4	38,7	87,4
Από 50 και πάνω	14	12,2	12,6	100,0
Σύνολο	111	96,5	100,0	
Missing System	4	3,5		
Σύνολο	115	100,0		

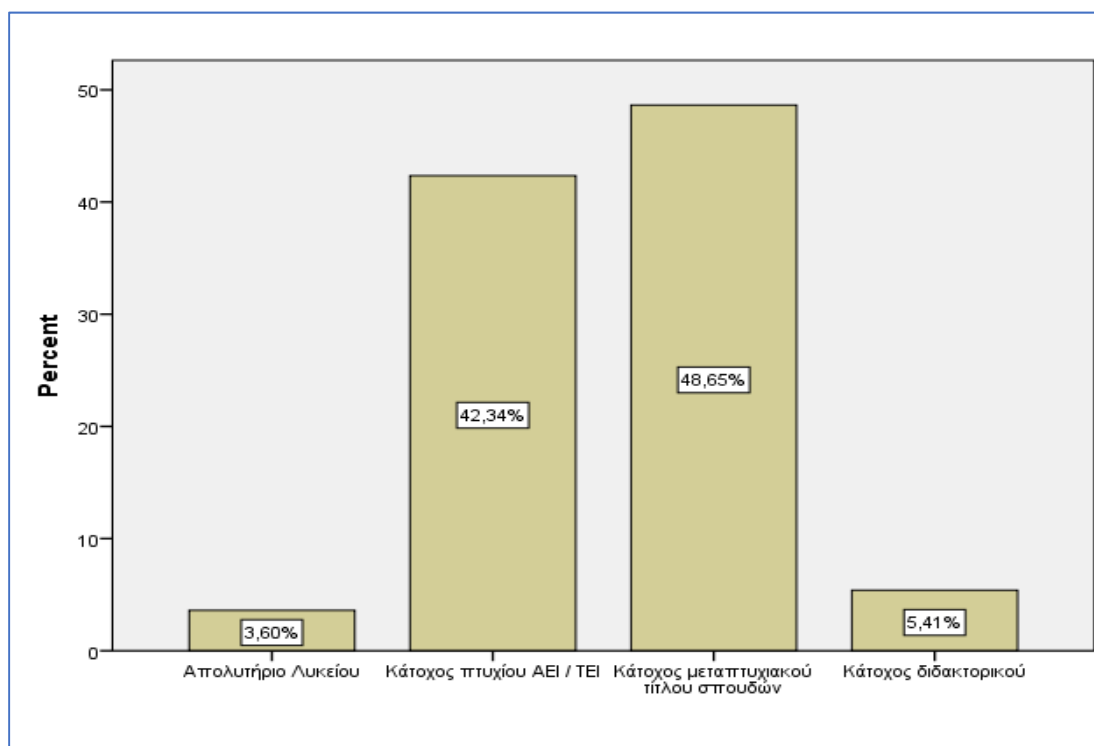
Διάγραμμα 10: Ηλικιακή ομάδα

iii. Επίπεδο εκπαίδευσης

Ο Πίνακας 10 και το Διάγραμμα 11 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης του δείγματος. Το 48,6% των ερωτηθέντων δήλωσε κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, ενώ το 42,3% κάτοχος πτυχίου ΑΕΙ / ΤΕΙ.

Πίνακας 10: Επίπεδο εκπαίδευσης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Απολυτήριο Λυκείου	4	3,5	3,6	3,6
Κάτοχος πτυχίου ΑΕΙ / ΤΕΙ	47	40,9	42,3	45,9
Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών	54	47,0	48,6	94,6
Κάτοχος διδακτορικού	6	5,2	5,4	100,0
Σύνολο	111	96,5	100,0	
Missing System	4	3,5		
Σύνολο	115	100,0		

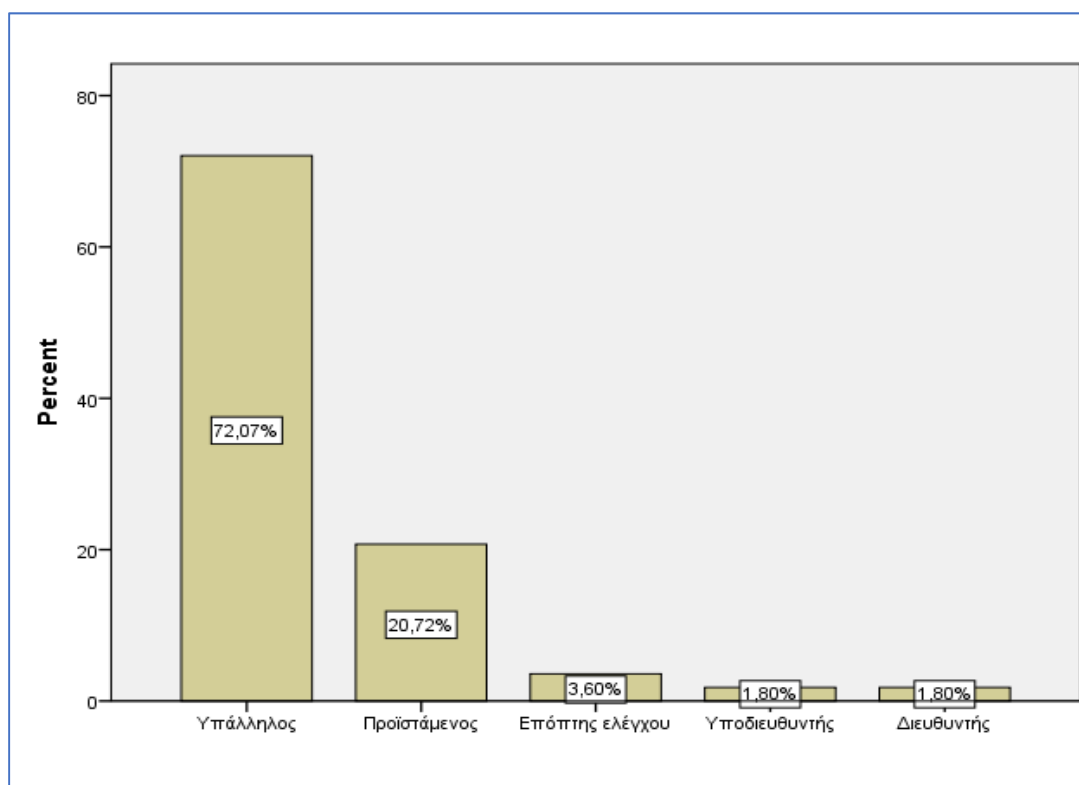
Διάγραμμα 11: Επίπεδο εκπαίδευσης

iv. Θέση

Ο Πίνακας 11 και το Διάγραμμα 12 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με τη θέση του δείγματος. Το 72,1% των ερωτηθέντων δήλωσε υπάλληλος, ενώ το 20,7% προϊστάμενος.

Πίνακας 11: Θέση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Υπάλληλος	80	69,6	72,1	72,1
Προϊστάμενος	23	20,0	20,7	92,8
Επόπτης ελέγχου	4	3,5	3,6	96,4
Υποδιευθυντής	2	1,7	1,8	98,2
Διευθυντής	2	1,7	1,8	100,0
Σύνολο	111	96,5	100,0	
Missing System	4	3,5		
Σύνολο	115	100,0		

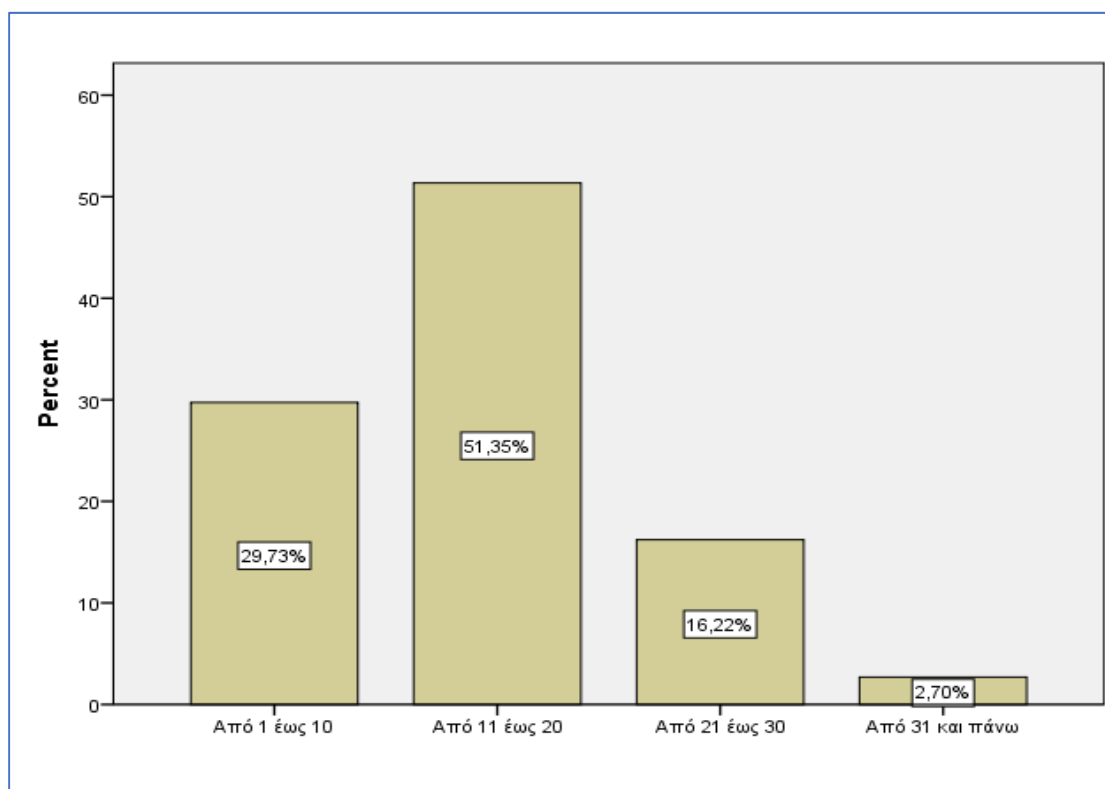
Διάγραμμα 12: Θέση

ν. Χρόνια στην υπηρεσία

Ο Πίνακας 12 και το Διάγραμμα 13 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με τα χρόνια που εργάζονται στην υπηρεσία. Το 51,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι εργάζεται στην υπηρεσία από 11 έως 20 χρόνια, ενώ το 29,7% από 1 έως 10 χρόνια.

Πίνακας 12: Χρόνια στην υπηρεσία

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Από 1 έως 10	33	28,7	29,7	29,7
Από 11 έως 20	57	49,6	51,4	81,1
Από 21 έως 30	18	15,7	16,2	97,3
Από 31 και πάνω	3	2,6	2,7	100,0
Σύνολο	111	96,5	100,0	
Missing System	4	3,5		
Σύνολο	115	100,0		

Διάγραμμα 13: Χρόνια στην υπηρεσία

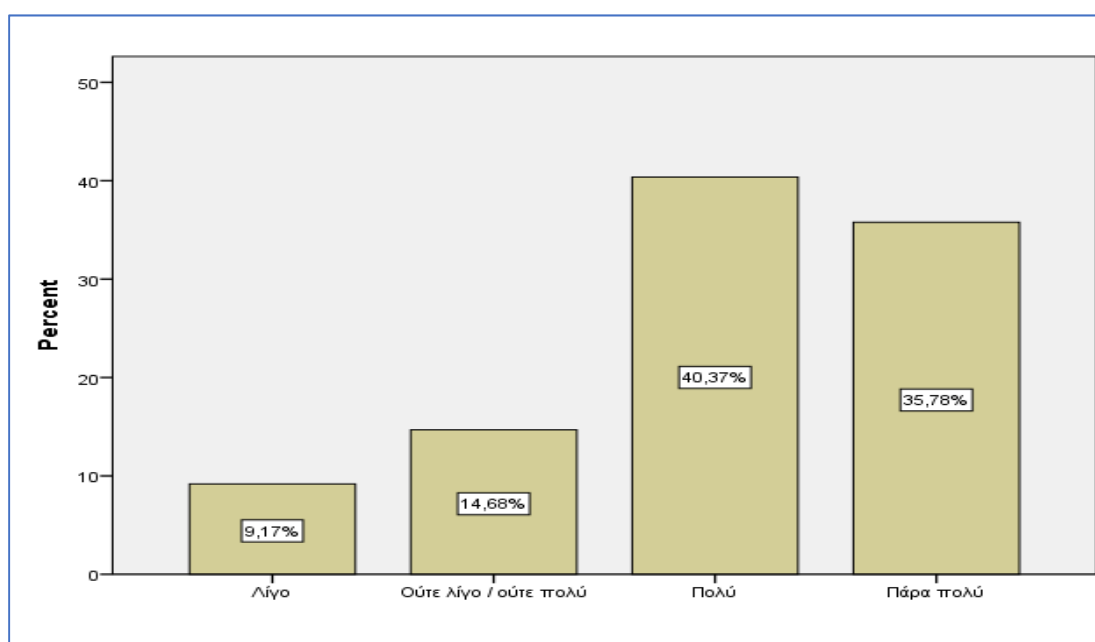
Ενότητα 2. Το φαινόμενο της παραοικονομίας

vi. Είστε ενημερωμένος/η σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;

Ο Πίνακας 13 και το Διάγραμμα 14 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «είστε ενημερωμένος/η σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;». Το 40,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι είναι πολύ ενημερωμένος/η σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας, ενώ το 35,8% ότι είναι πάρα πολύ ενημερωμένος.

Πίνακας 13: Είστε ενημερωμένη σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο	10	8,7	9,2	9,2
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	16	13,9	14,7	23,9
Πολύ	44	38,3	40,4	64,2
Πάρα πολύ	39	33,9	35,8	100,0
Σύνολο	109	94,8	100,0	
Missing System	6	5,2		
Σύνολο	115	100,0		

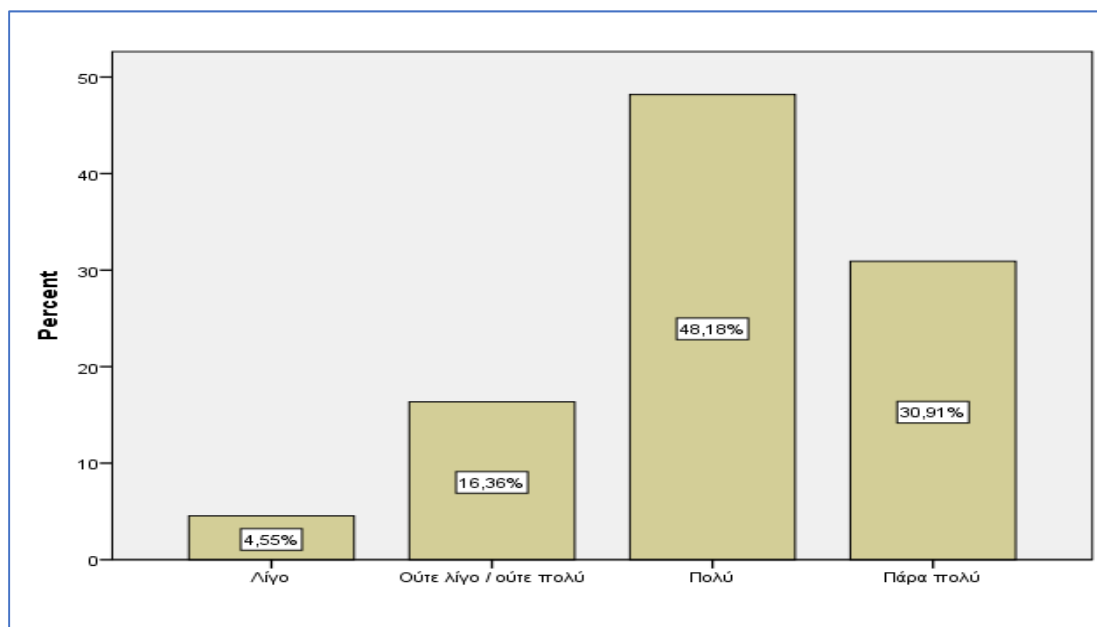
Διάγραμμα 14: Είστε ενημερωμένη σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;

vii. Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι σοβαρό φαινόμενο;

Ο Πίνακας 14 και το Διάγραμμα 15 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι σοβαρό φαινόμενο;». Το 48,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία είναι πολύ σοβαρό φαινόμενο, ενώ το 30,9% ότι είναι πάρα πολύ σοβαρό.

Πίνακας 14: Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι σοβαρό φαινόμενο;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο	5	4,3	4,5	4,5
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	18	15,7	16,4	20,9
Πολύ	53	46,1	48,2	69,1
Πάρα πολύ	34	29,6	30,9	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

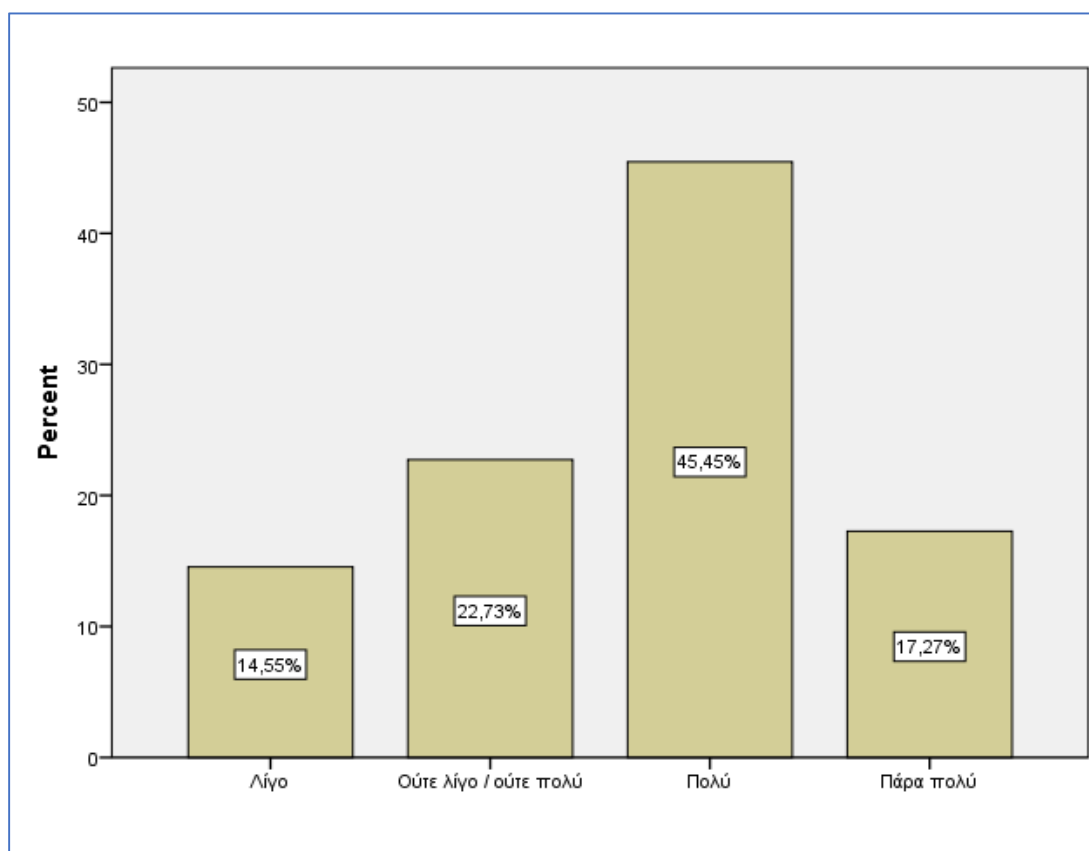
Διάγραμμα 15: Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι σοβαρό φαινόμενο;

viii. Θεωρείτε ότι το επίπεδο παραοικονομίας στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλό;

Ο Πίνακας 15 και το Διάγραμμα 16 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «θεωρείτε ότι το επίπεδο παραοικονομίας στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλό;». Το 45,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το επίπεδο της παραοικονομίας στην Ελλάδα είναι πολύ υψηλό, ενώ το 22,7% ούτε λίγο / ούτε πολύ.

Πίνακας 15: Θεωρείτε ότι το επίπεδο παραοικονομίας στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλό;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο	16	13,9	14,5	14,5
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	25	21,7	22,7	37,3
Πολύ	50	43,5	45,5	82,7
Πάρα πολύ	19	16,5	17,3	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

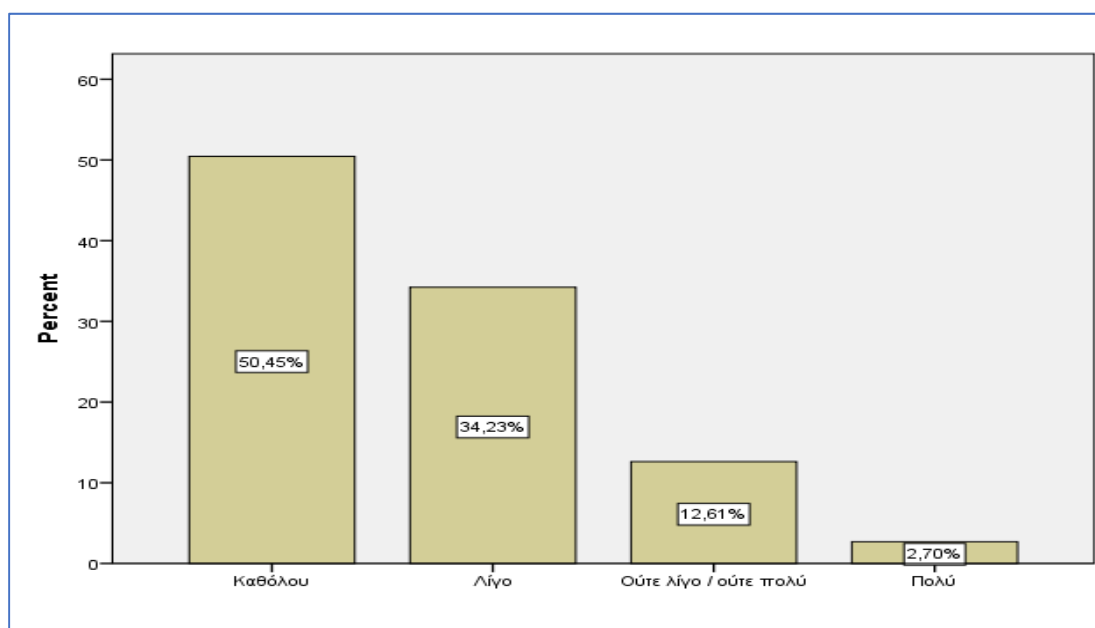
Διάγραμμα 16: Θεωρείτε ότι το επίπεδο παραοικονομίας στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλό;

ix. Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο που το ανέχεται το Ελληνικό κράτος;

Ο Πίνακας 16 και το Διάγραμμα 17 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο που το ανέχεται το Ελληνικό κράτος;». Το 50,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο που δεν το ανέχεται καθόλου το Ελληνικό κράτος, ενώ το 34,2% ότι το ανέχεται λίγο το Ελληνικό κράτος.

Πίνακας 16: Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο που το ανέχεται το Ελληνικό κράτος;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	56	48,7	50,5	50,5
Λίγο	38	33,0	34,2	84,7
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	14	12,2	12,6	97,3
Πολύ	3	2,6	2,7	100,0
Σύνολο	111	96,5	100,0	
Missing System	4	3,5		
Σύνολο	115	100,0		

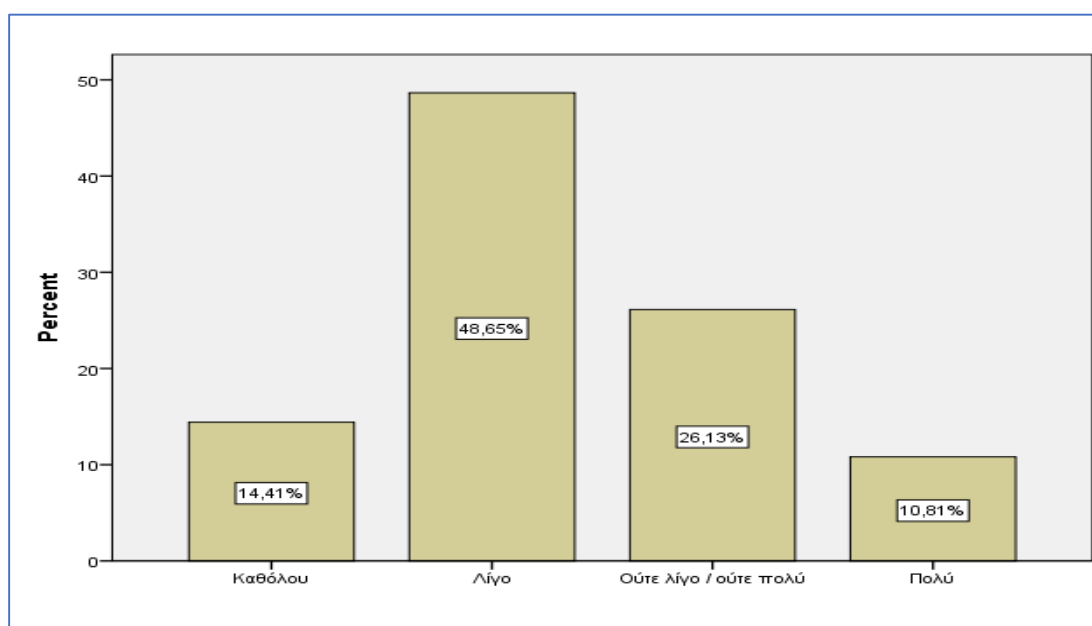
Διάγραμμα 17: Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο που το ανέχεται το Ελληνικό κράτος;

κ. Συμφωνείτε ότι η στάση του κόσμου απέναντι στην παραοικονομία είναι αυτή που θα έπρεπε;

Ο Πίνακας 17 και το Διάγραμμα 18 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «συμφωνείτε ότι η στάση του κόσμου απέναντι στην παραοικονομία είναι αυτή που θα έπρεπε;». Το 48,6% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η στάση του κόσμου απέναντι στην παραοικονομία δεν είναι αυτή που θα έπρεπε, ενώ το 26,1% ότι ούτε είναι / ούτε δεν είναι αυτή που θα έπρεπε.

Πίνακας 17: Συμφωνείτε ότι η στάση του κόσμου απέναντι στην παραοικονομία είναι αυτή που θα έπρεπε;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	16	13,9	14,4	14,4
Λίγο	54	47,0	48,6	63,1
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	29	25,2	26,1	89,2
Πολύ	12	10,4	10,8	100,0
Σύνολο	111	96,5	100,0	
Missing System	4	3,5		
Σύνολο	115	100,0		

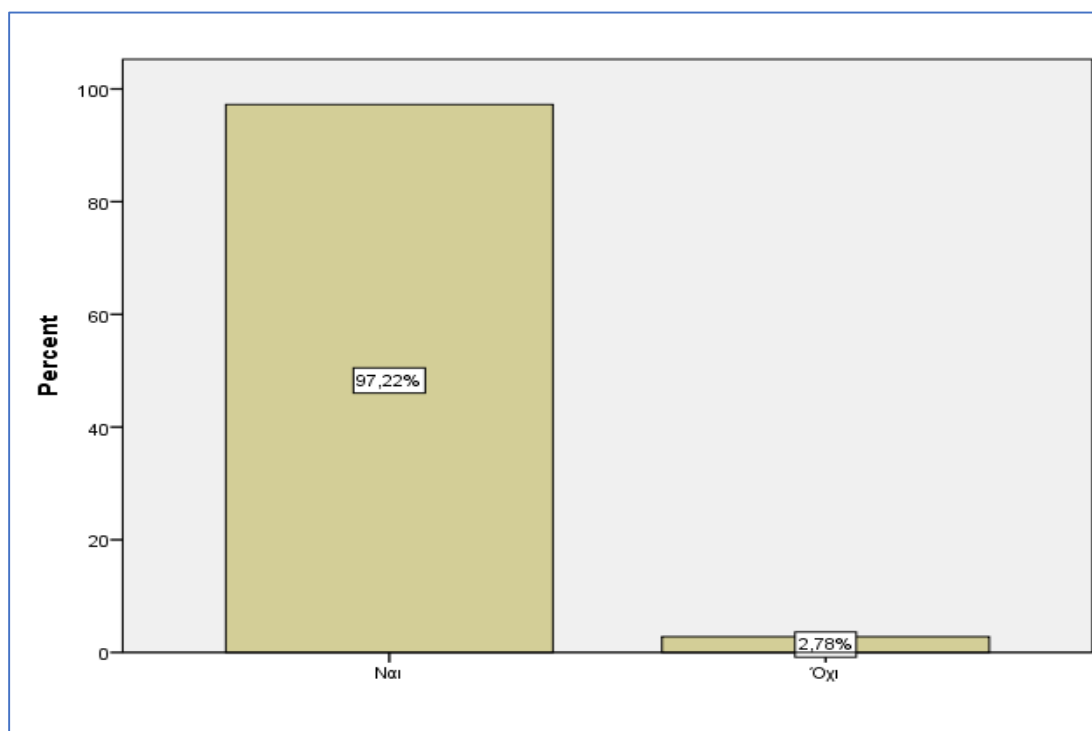
Διάγραμμα 18: Συμφωνείτε ότι η στάση του κόσμου απέναντι στην παραοικονομία είναι αυτή που θα έπρεπε;

xi. Θα μπορούσε ο κόσμος να συμμετέχει πιο ενεργά στην πάταξη της παραοικονομίας;

Ο Πίνακας 18 και το Διάγραμμα 19 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «θα μπορούσε ο κόσμος να συμμετέχει πιο ενεργά στην πάταξη της παραοικονομίας;». Το 97,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι θα μπορούσε ο κόσμος να συμμετέχει πιο ενεργά στην πάταξη της παραοικονομίας, ενώ μόλις το 2,8% δήλωσε ότι δεν θα μπορούσε.

Πίνακας 18: Θα μπορούσε ο κόσμος να συμμετέχει πιο ενεργά στην πάταξη της παραοικονομίας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ναι	105	91,3	97,2	97,2
Όχι	3	2,6	2,8	100,0
Σύνολο	108	93,9	100,0	
Missing System	7	6,1		
Σύνολο	115	100,0		

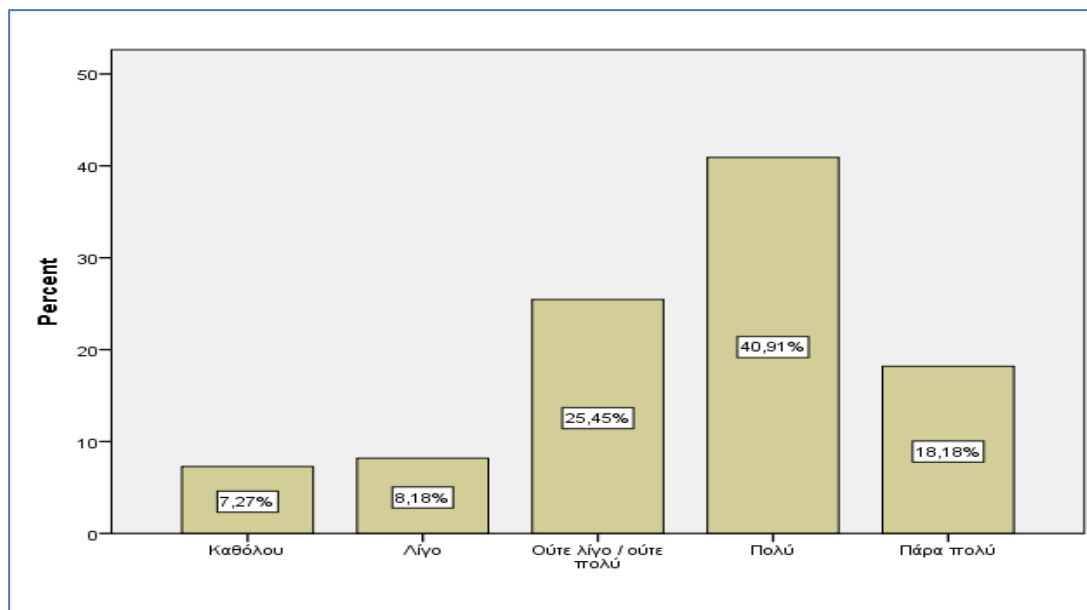
Διάγραμμα 19: Θα μπορούσε ο κόσμος να συμμετέχει πιο ενεργά στην πάταξη της παραοικονομίας;

xii. **Πιστεύετε ότι το ύψος της ανεργίας είναι αυτό που αναγράφεται στα επίσημα αρχεία του Ο.Α.Ε.Δ.;**

Ο Πίνακας 19 και το Διάγραμμα 20 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι το ύψος της ανεργίας είναι αυτό που αναγράφεται στα επίσημα αρχεία του ΟΑΕΔ;». Το 40,9% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το πιστεύει, ενώ το 25,5% ούτε πιστεύει / ούτε δεν πιστεύει.

Πίνακας 19: Πιστεύετε ότι το ύψος της ανεργίας είναι αυτό που αναγράφεται στα επίσημα αρχεία του ΟΑΕΔ;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	8	7,0	7,3	7,3
Λίγο	9	7,8	8,2	15,5
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	28	24,3	25,5	40,9
Πολύ	45	39,1	40,9	81,8
Πάρα πολύ	20	17,4	18,2	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

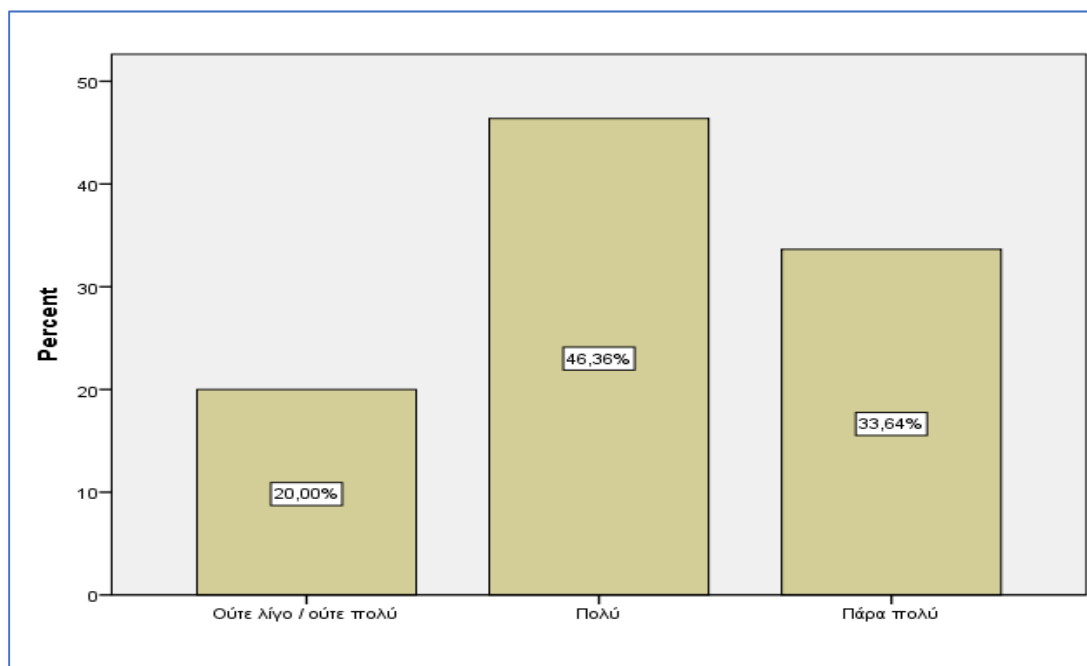
Διάγραμμα 20: Πιστεύετε ότι το ύψος της ανεργίας είναι αυτό που αναγράφεται στα επίσημα αρχεία του ΟΑΕΔ;

xiii. Πιστεύετε ότι μελλοντικά το επίπεδο της παραοικονομίας στη χώρα μας θα μειωθεί;

Ο Πίνακας 20 και το Διάγραμμα 21 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι μελλοντικά το επίπεδο της παραοικονομίας στη χώρα μας θα μειωθεί;». Το 46,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι πιστεύει πως το ύψος της παραοικονομίας στην Ελλάδα θα μειωθεί πολύ στο μέλλον, ενώ το 33,6% ότι θα μειωθεί πάρα πολύ.

Πίνακας 20: Είστε αισιόδοξος/η για το μέλλον (αναφορικά με το ενδεχόμενο μείωσης της παραοικονομίας);

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	22	19,1	20,0	20,0
Πολύ	51	44,3	46,4	66,4
Πάρα πολύ	37	32,2	33,6	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

Διάγραμμα 21: Είστε αισιόδοξος/η για το μέλλον (αναφορικά με το ενδεχόμενο μείωσης της παραοικονομίας);

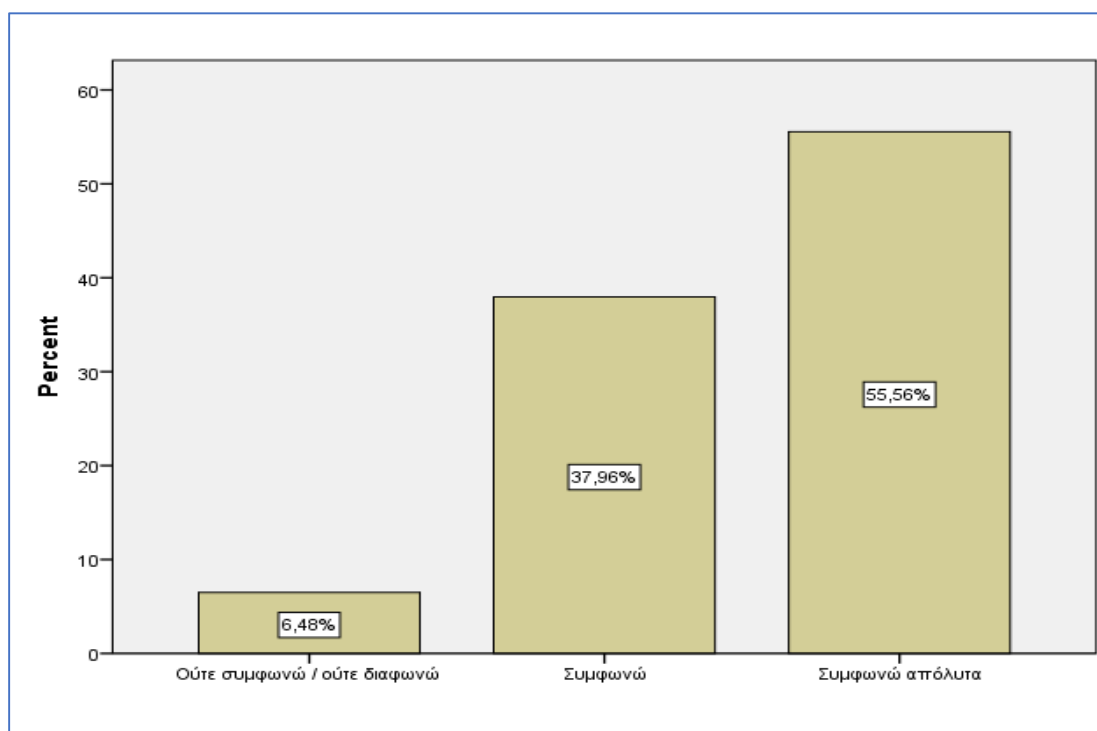
Ενότητα 3: Αίτια

xiv. Το ύψος της ανεργίας στην χώρα μας αυξάνει την παραοικονομία;

Ο Πίνακας 21 και το Διάγραμμα 22 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «το ύψος της ανεργίας στην χώρα μας αυξάνει την παραοικονομία;». Το 38% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι πιστεύει πως το ύψος της ανεργίας στη χώρα μας αυξάνει πολύ την παραοικονομία, ενώ το 55,6% ότι την αυξάνει πάρα πολύ.

Πίνακας 21: Το ύψος της ανεργίας στην χώρα μας αυξάνει το ύψος της παραοικονομίας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ούτε συμφωνώ / ούτε διαφωνώ	7	6,1	6,5	6,5
Συμφωνώ	41	35,7	38,0	44,4
Συμφωνώ απόλυτα	60	52,2	55,6	100,0
Σύνολο	108	93,9	100,0	
Missing System	7	6,1		
Σύνολο	115	100,0		

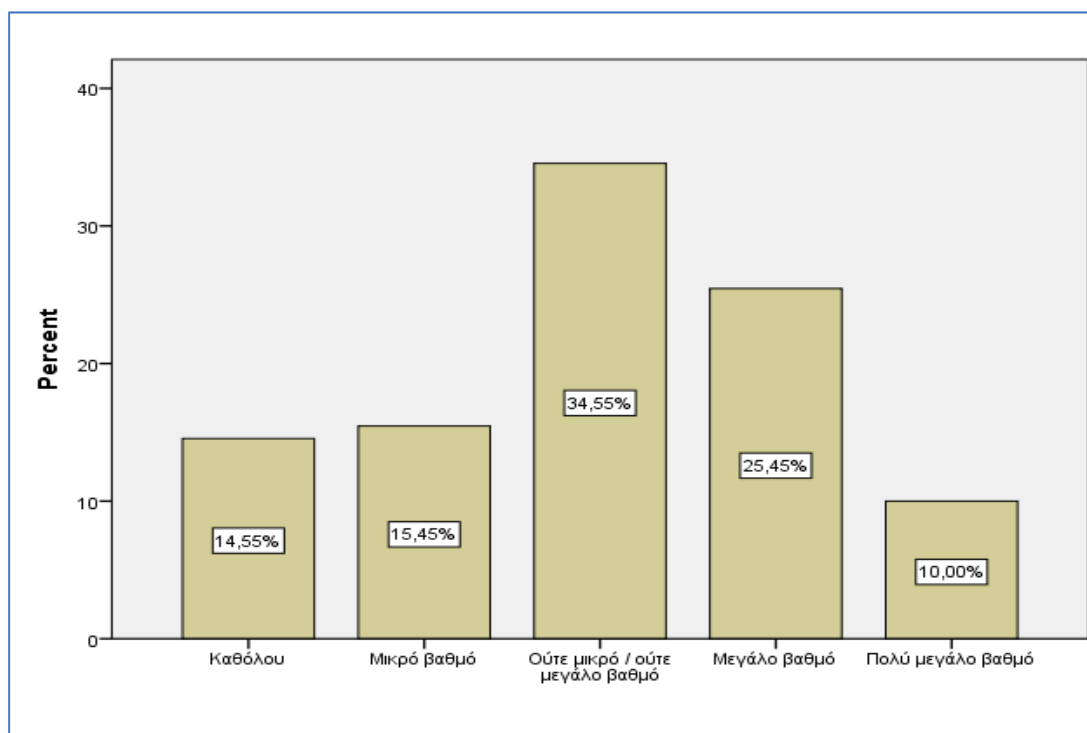
Διάγραμμα 22: Το ύψος της ανεργίας στην χώρα μας αυξάνει το ύψος της παραοικονομίας;

χν. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η φορολογική ηθική στη χώρα μας;

Ο Πίνακας 22 και το Διάγραμμα 23 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η φορολογική ηθική στη χώρα μας;». Το 34,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η φορολογική ηθική στη χώρα μας υπάρχει ούτε σε μικρό / ούτε σε μεγάλο βαθμό, ενώ το 25,5% ότι υπάρχει σε μεγάλο βαθμό.

Πίνακας 22: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η φορολογική ηθική στη χώρα μας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	16	13,9	14,5	14,5
Μικρό βαθμό	17	14,8	15,5	30,0
Ούτε μικρό / ούτε μεγάλο βαθμό	38	33,0	34,5	64,5
Μεγάλο βαθμό	28	24,3	25,5	90,0
Πολύ μεγάλο βαθμό	11	9,6	10,0	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

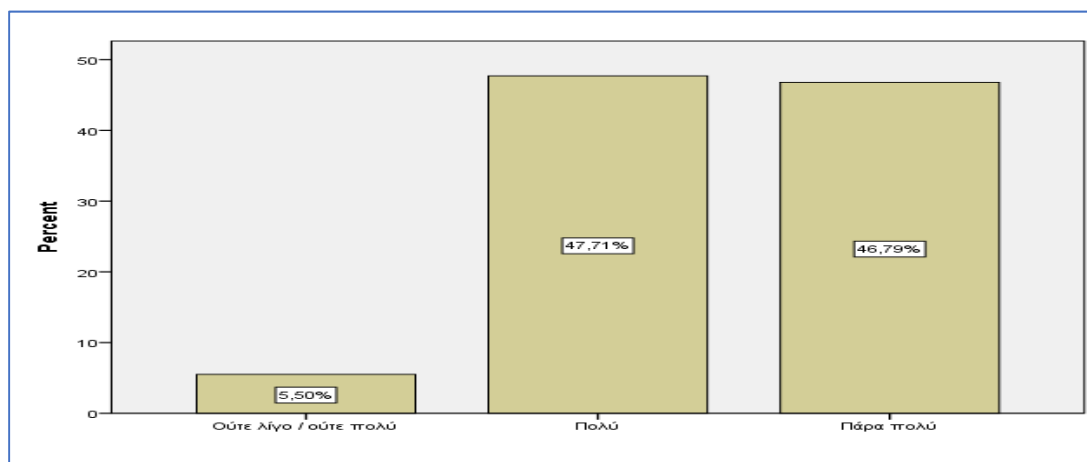
Διάγραμμα 23: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η φορολογική ηθική στη χώρα μας;

χνι. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζεται η παραοικονομία από την πολιτική σταθερότητα / αστάθεια, ο όγκος / ποιότητας των δημοσίων αγαθών και του βαθμού αποδοχής πολιτικής εξουσίας;

Ο Πίνακας 23 και το Διάγραμμα 24 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «σε τι βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζεται η παραοικονομία από την πολιτική σταθερότητα / αστάθεια, ο όγκος / ποιότητας των δημοσίων αγαθών και του βαθμού αποδοχής πολιτικής εξουσίας;». Το 47,7% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία επηρεάζεται από τα ανωτέρω σε μεγάλο βαθμό, ενώ το 46,8% σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Πίνακας 23: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζεται η παραοικονομία από την πολιτική σταθερότητα / αστάθεια, ο όγκος / ποιότητας των δημοσίων αγαθών και του βαθμού αποδοχής πολιτικής εξουσίας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	6	5,2	5,5	5,5
Πολύ	52	45,2	47,7	53,2
Πάρα πολύ	51	44,3	46,8	100,0
Σύνολο	109	94,8	100,0	
Missing System	6	5,2		
Σύνολο	115	100,0		

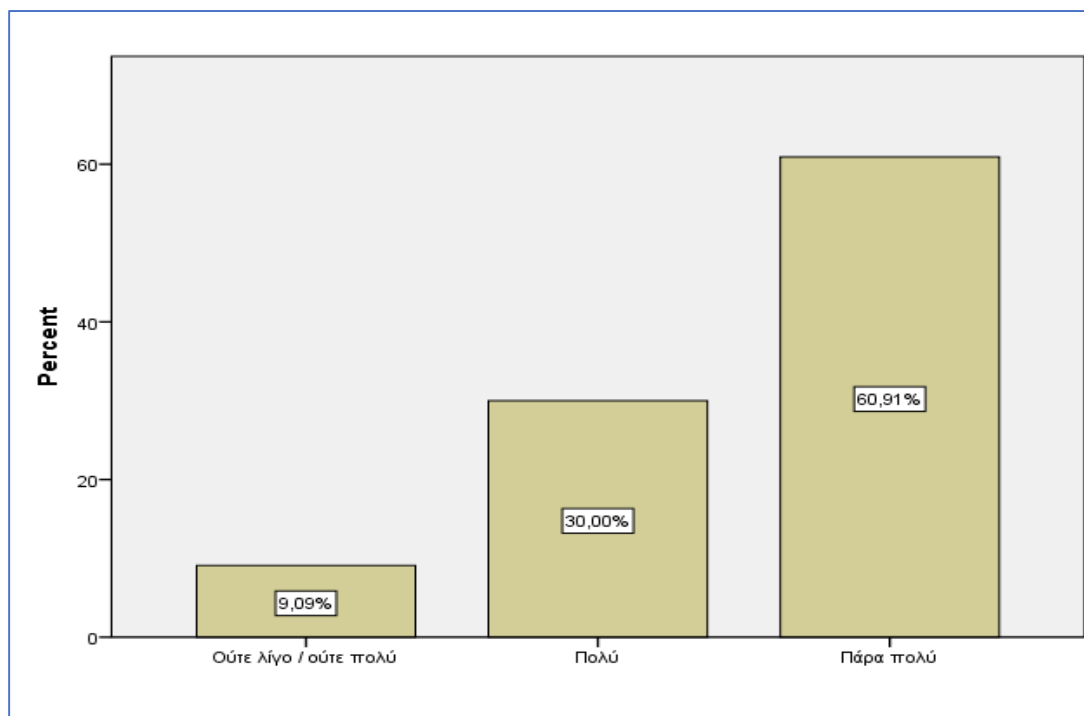
Διάγραμμα 24: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζεται η παραοικονομία από την πολιτική σταθερότητα / αστάθεια, ο όγκος / ποιότητας των δημοσίων αγαθών και του βαθμού αποδοχής πολιτικής εξουσίας;

xvii. Η υψηλή φορολόγηση στη χώρα μας αυξάνει τα επίπεδα της παραοικονομίας;

Ο Πίνακας 24 και το Διάγραμμα 25 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «η υψηλή φορολόγηση στη χώρα μας αυξάνει τα επίπεδα της παραοικονομίας;». Το 60,9% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η υψηλή φορολόγηση στη χώρα μας αυξάνει πάρα πολύ τα επίπεδα της παραοικονομίας, ενώ το 30% ότι τα αυξάνει πολύ.

Πίνακας 24: Η υψηλή φορολόγηση στη χώρα μας αυξάνει τα επίπεδα της παραοικονομίας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	10	8,7	9,1	9,1
Πολύ	33	28,7	30,0	39,1
Πάρα πολύ	67	58,3	60,9	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

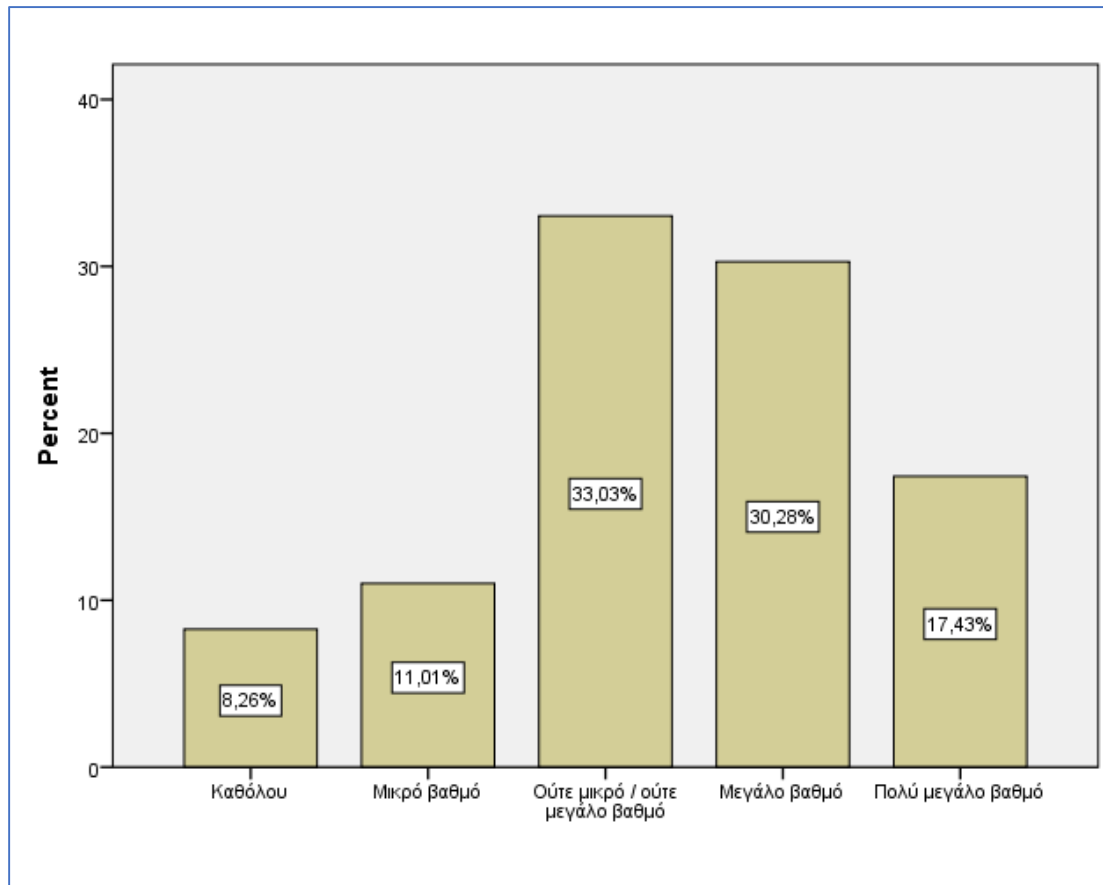
Διάγραμμα 25: Η υψηλή φορολόγηση στη χώρα μας αυξάνει τα επίπεδα της παραοικονομίας;

xviii. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η παραοικονομία αποτελεί ενέργεια αντιμετώπισης δυσμενών κρατικών ενεργειών από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις;

Ο Πίνακας 25 και το Διάγραμμα 26 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η παραοικονομία αποτελεί ενέργεια αντιμετώπισης δυσμενών κρατικών ενεργειών από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις;». Το 33% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι ούτε σε μικρό / ούτε σε μεγάλο βαθμό αποτελεί η παραοικονομία ενέργεια αντιμετώπισης δυσμενών κρατικών ενεργειών από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, ενώ το 30,3% σε μεγάλο βαθμό.

Πίνακας 25: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η παραοικονομία αποτελεί ενέργεια αντιμετώπισης δυσμενών κρατικών ενεργειών από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	9	7,8	8,3	8,3
Μικρό βαθμό	12	10,4	11,0	19,3
Ούτε μικρό / ούτε μεγάλο βαθμό	36	31,3	33,0	52,3
Μεγάλο βαθμό	33	28,7	30,3	82,6
Πολύ μεγάλο βαθμό	19	16,5	17,4	100,0
Σύνολο	109	94,8	100,0	
Missing System	6	5,2		
Σύνολο	115	100,0		

Διάγραμμα 26: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η παραοικονομία αποτελεί ενέργεια αντιμετώπισης δυσμενών κρατικών ενεργειών από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις;

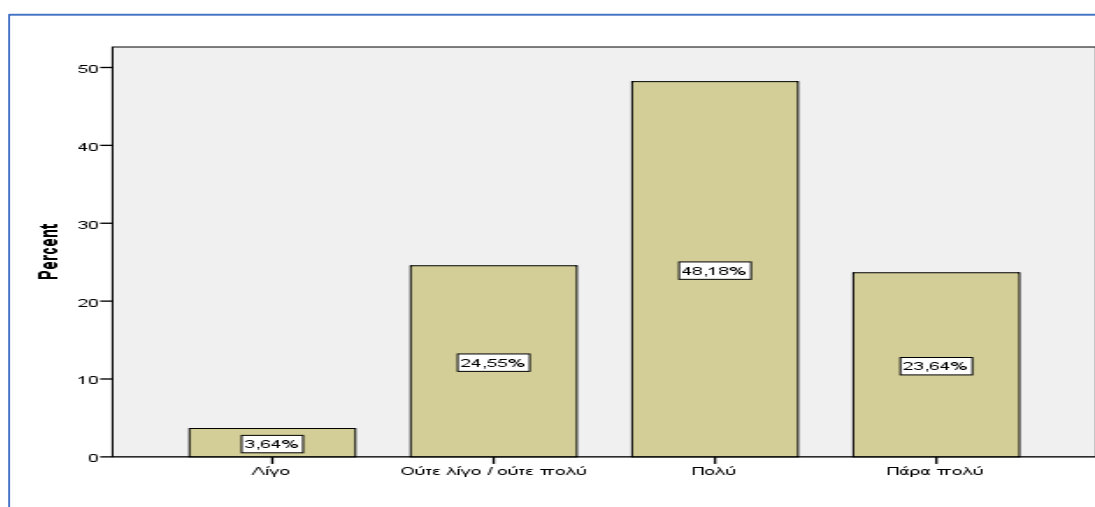
Ενότητα 4: Δράσεις

χι. Πιστεύετε ότι οι δράσεις του προγράμματος καταπολέμησης της φοροδιαφυγής επαρκούν για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της;

Ο Πίνακας 26 και το Διάγραμμα 27 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι οι δράσεις του προγράμματος καταπολέμησης της φοροδιαφυγής επαρκούν για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της;». Το 48,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι οι ανωτέρω δράσεις επαρκούν πολύ για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της, το 24,5% επαρκούν ούτε λίγο / ούτε πολύ, ενώ το 23,6% επαρκούν πάρα πολύ.

Πίνακας 26: Πιστεύετε ότι οι δράσεις του προγράμματος καταπολέμησης της φοροδιαφυγής επαρκούν για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο	4	3,5	3,6	3,6
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	27	23,5	24,5	28,2
Πολύ	53	46,1	48,2	76,4
Πάρα πολύ	26	22,6	23,6	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

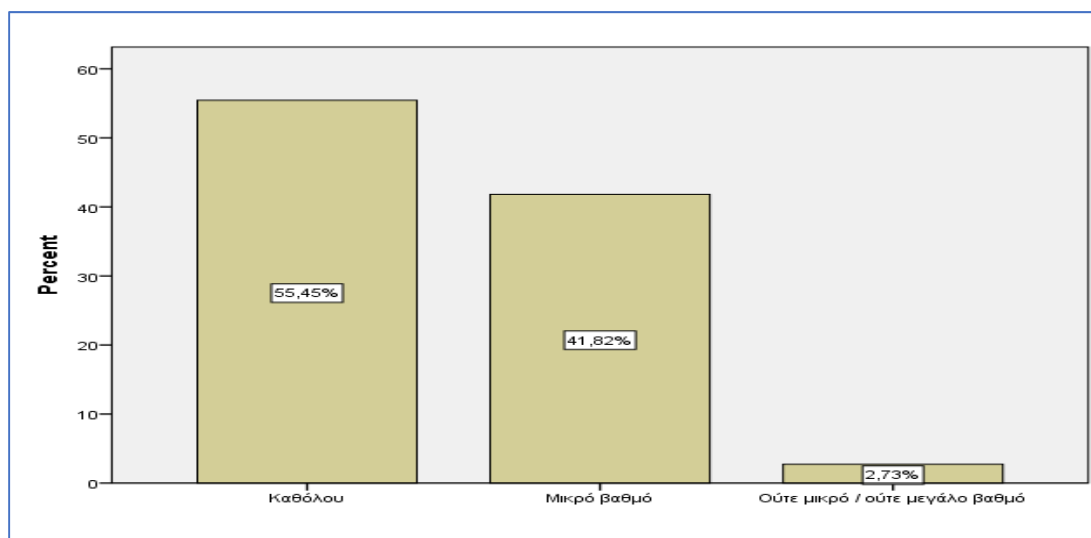
Διάγραμμα 27: Πιστεύετε ότι οι δράσεις του προγράμματος καταπολέμησης της φοροδιαφυγής επαρκούν για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της;

xx. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η διαφθορά στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες;

Ο Πίνακας 27 και το Διάγραμμα 28 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η διαφθορά στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες;». Το 55,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν υπάρχει καθόλου διαφθορά στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες, ενώ το 41,8% ότι υπάρχει σε μικρό βαθμό.

Πίνακας 27: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η διαφθορά στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	61	53,0	55,5	55,5
Μικρό βαθμό	46	40,0	41,8	97,3
Ούτε μικρό / μεγάλο βαθμό	3	2,6	2,7	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

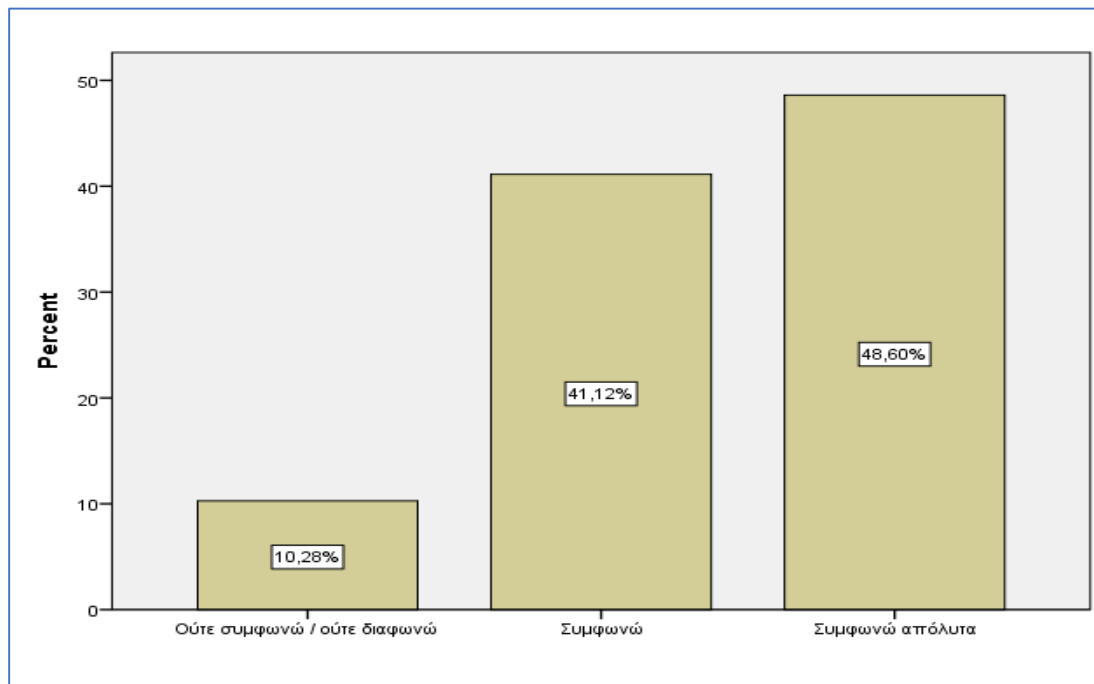
Διάγραμμα 28: Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η διαφθορά στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες;

κχι. Συμφωνείτε με τα επίπεδα τιμωρίας των παρανόμων που δρουν στην παραοικονομία;

Ο Πίνακας 28 και το Διάγραμμα 29 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «συμφωνείτε με τα επίπεδα τιμωρίας των παρανόμων που δρουν στην παραοικονομία;». Το 48,6% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι συμφωνεί απόλυτα με τα επίπεδα τιμωρίας των παρανόμων που δρουν στην παραοικονομία, ενώ το 41,1% ότι συμφωνεί.

Πίνακας 28: Συμφωνείτε με τα επίπεδα τιμωρίας των παρανόμων που δρουν στην παραοικονομία;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ούτε συμφωνώ / ούτε διαφωνώ	11	9,6	10,3	10,3
Συμφωνώ	44	38,3	41,1	51,4
Συμφωνώ απόλυτα	52	45,2	48,6	100,0
Σύνολο	107	93,0	100,0	
Missing System	8	7,0		
Σύνολο	115	100,0		

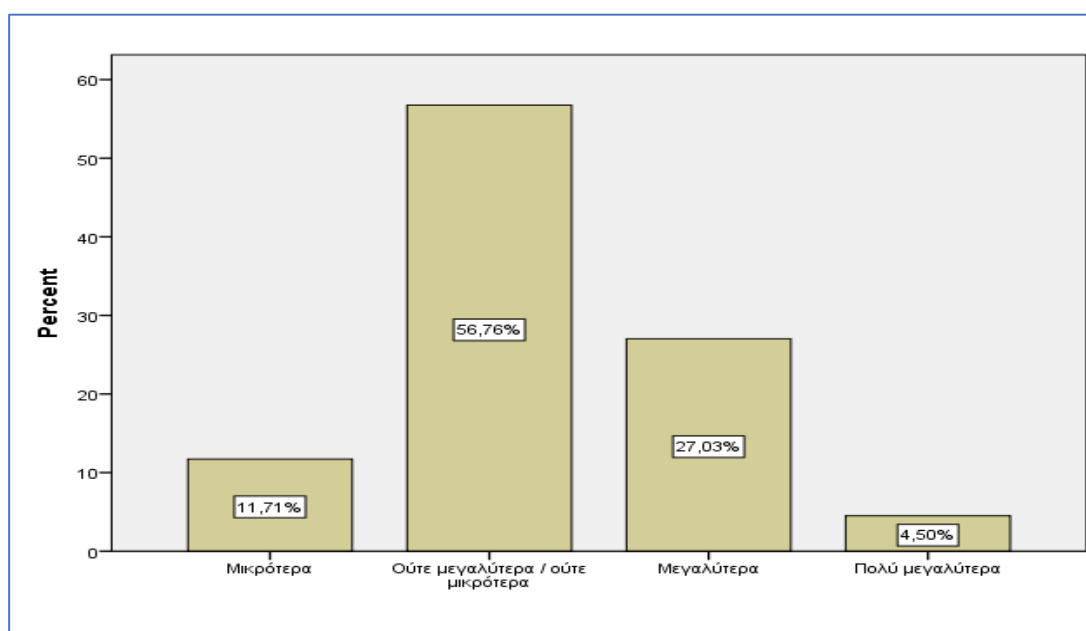
Διάγραμμα 29: Συμφωνείτε με τα επίπεδα τιμωρίας των παρανόμων που δρουν στην παραοικονομία;

χiii. Πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;

Ο Πίνακας 29 και το Διάγραμμα 30 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;». Το 56,8% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους δεν θα έπρεπε να είναι ούτε μεγαλύτερα / ούτε μικρότερα, ενώ το 27% ότι θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα.

Πίνακας 29: Πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Μικρότερα	13	11,3	11,7	11,7
Ούτε μεγαλύτερα / ούτε μικρότερα	63	54,8	56,8	68,5
Μεγαλύτερα	30	26,1	27,0	95,5
Πολύ μεγαλύτερα	5	4,3	4,5	100,0
Σύνολο	111	96,5	100,0	
Missing System	4	3,5		
Σύνολο	115	100,0		

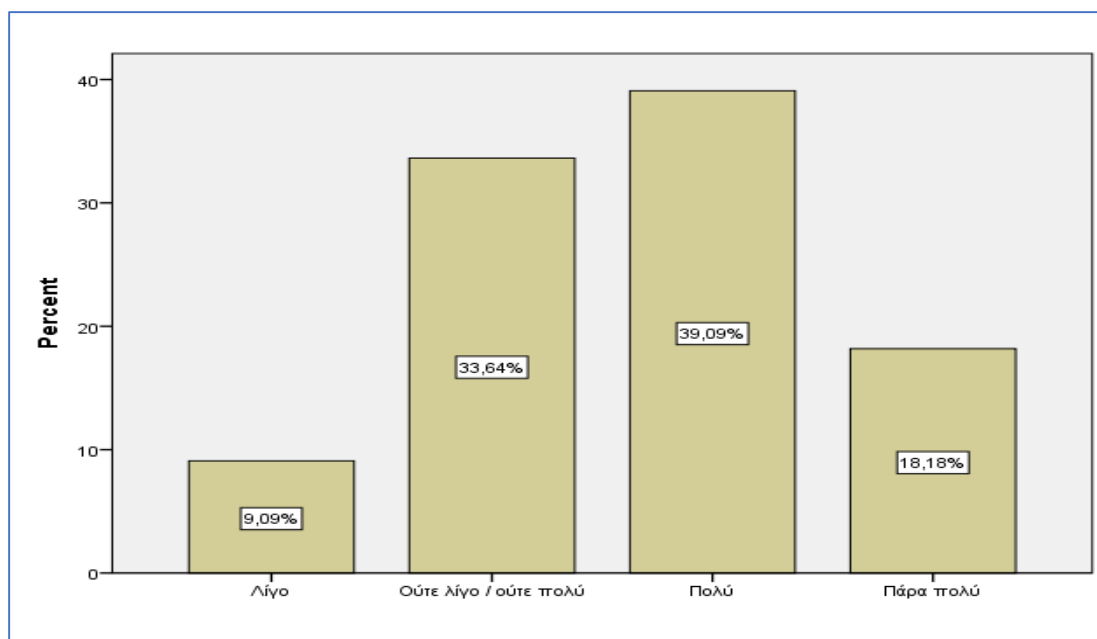
Διάγραμμα 30: Πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;

κxiii. Θεωρείτε ότι οι έλεγχοι που πραγματοποιούνται για την πάταξη της παραοικονομίας είναι τόσο συστηματικοί όσο θα έπρεπε;

Ο Πίνακας 30 και το Διάγραμμα 31 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «θεωρείτε ότι οι έλεγχοι που πραγματοποιούνται για την πάταξη της παραοικονομίας είναι τόσο συστηματικοί όσο θα έπρεπε;». Το 39,1% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι τα οι έλεγχοι είναι πολύ συστηματικοί όπως θα έπρεπε, ενώ το 33,6% ούτε λίγο / ούτε πολύ συστηματικοί.

Πίνακας 30: Θεωρείτε ότι οι έλεγχοι που πραγματοποιούνται για την πάταξη της παραοικονομίας είναι τόσο συστηματικοί όσο θα έπρεπε;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο	10	8,7	9,1	9,1
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	37	32,2	33,6	42,7
Πολύ	43	37,4	39,1	81,8
Πάρα πολύ	20	17,4	18,2	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

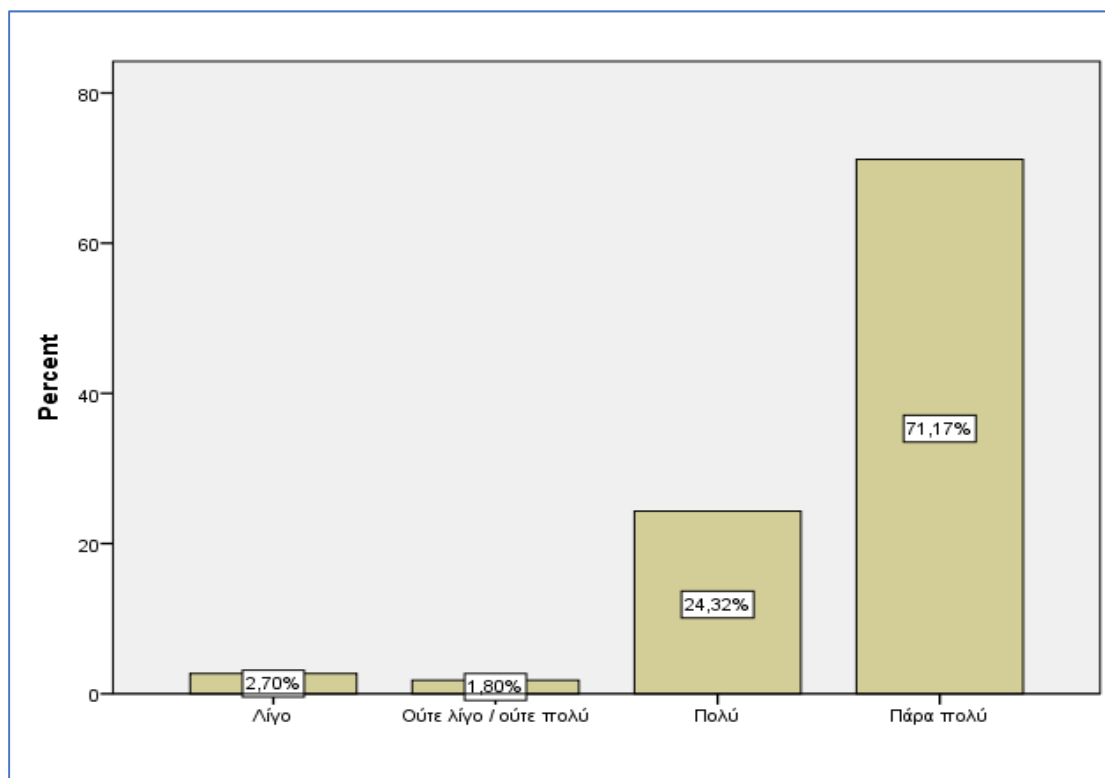
Διάγραμμα 31: Θεωρείτε ότι οι έλεγχοι που πραγματοποιούνται για την πάταξη της παραοικονομίας είναι τόσο συστηματικοί όσο θα έπρεπε;

xxiv. Πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;

Ο Πίνακας 31 και το Διάγραμμα 32 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;». Το 71,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει πάρα πολύ την παραοικονομία, ενώ το 24,3% ότι θα την μειώσει πολύ.

Πίνακας 31: Πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο	3	2,6	2,7	2,7
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	2	1,7	1,8	4,5
Πολύ	27	23,5	24,3	28,8
Πάρα πολύ	79	68,7	71,2	100,0
Σύνολο	111	96,5	100,0	
Missing System	4	3,5		
Σύνολο	115	100,0		

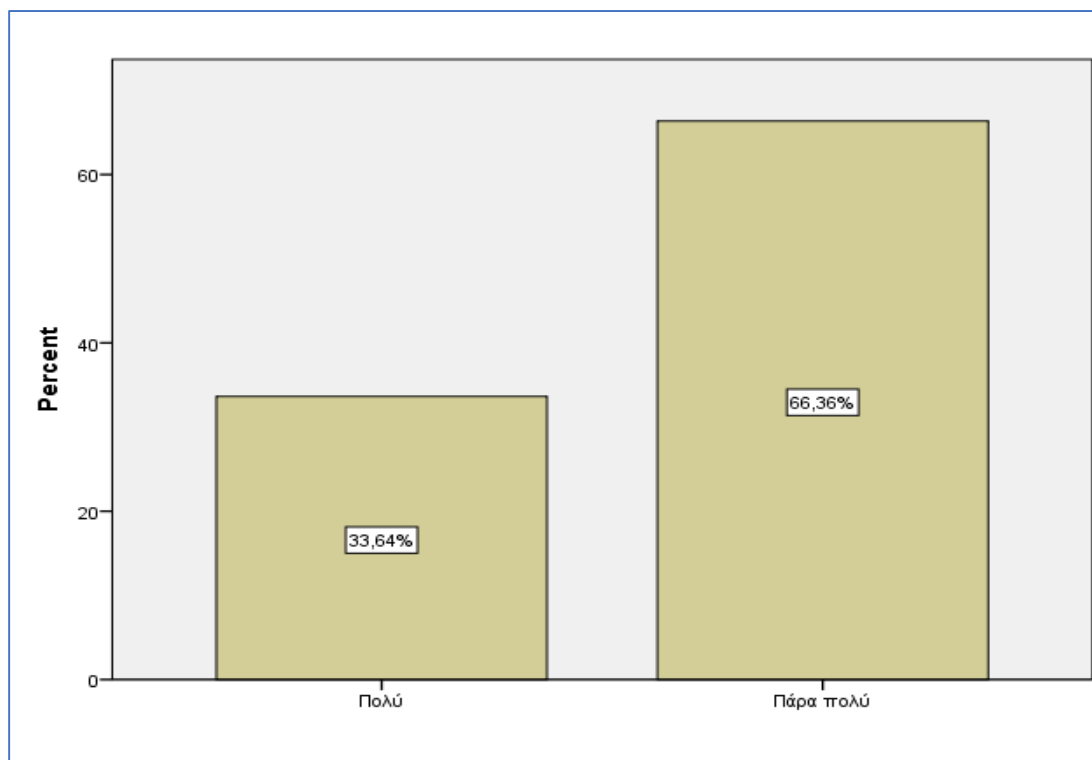
Διάγραμμα 32: Πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;

κχν. Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, είναι επαρκώς εκπαιδευμένα;

Ο Πίνακας 32 και το Διάγραμμα 33 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, είναι επαρκώς εκπαιδευμένα;». Το 66,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι τα αρμόδια όργανα είναι πάρα πολύ καλά εκπαιδευμένα, ενώ το 33,6% ότι είναι πολύ καλά εκπαιδευμένα.

Πίνακας 32: Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, είναι επαρκώς εκπαιδευμένα;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Πολύ	37	32,2	33,6	33,6
Πάρα πολύ	73	63,5	66,4	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

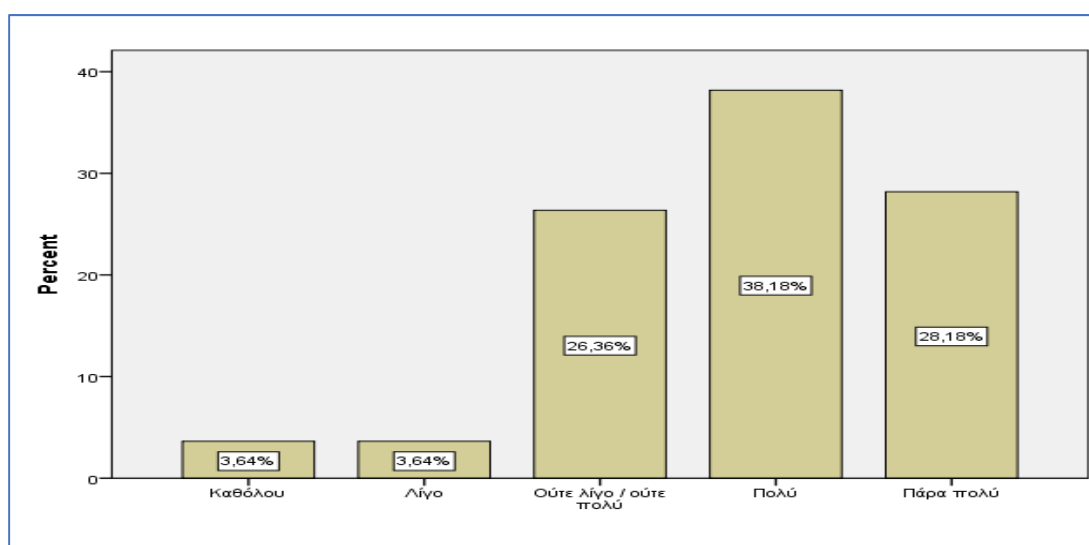
Διάγραμμα 33: Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, είναι επαρκώς εκπαιδευμένα;

κχνί. Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, έχουν τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό;

Ο Πίνακας 33 και το Διάγραμμα 34 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, έχουν τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό;». Το 38,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι έχουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό, το 28,2% ότι τον έχουν σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό, ενώ το 26,4% ότι έχουν ούτε σε λίγο / ούτε σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Πίνακας 33: Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, έχουν τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	4	3,5	3,6	3,6
Λίγο	4	3,5	3,6	7,3
Ούτε λίγο / ούτε πολύ	29	25,2	26,4	33,6
Πολύ	42	36,5	38,2	71,8
Πάρα πολύ	31	27,0	28,2	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

Διάγραμμα 34: Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, έχουν τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό;

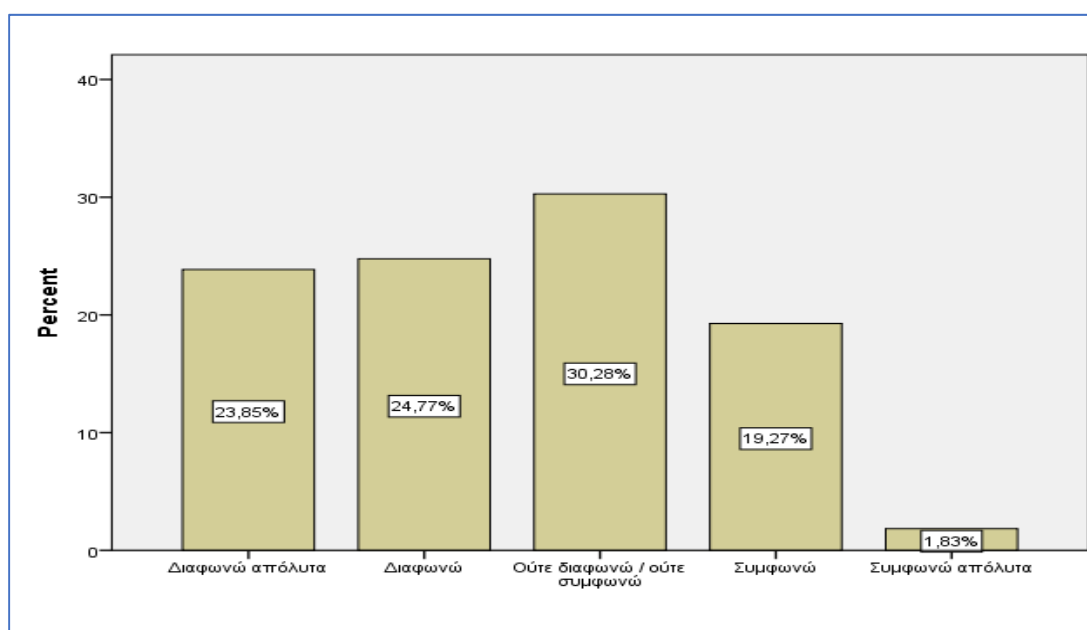
Ενότητα 5: Επιπτώσεις

κxvii. Η παραοικονομία βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας;

Ο Πίνακας 34 και το Διάγραμμα 35 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «η παραοικονομία βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας;». Το 30,3% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία ούτε βοηθάει / ούτε δεν βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας, το 24,8% ότι δεν βοηθάει, ενώ το 19,3% ότι βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας.

Πίνακας 34: Η παραοικονομία βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	26	22,6	23,9	23,9
Διαφωνώ	27	23,5	24,8	48,6
Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	33	28,7	30,3	78,9
Συμφωνώ	21	18,3	19,3	98,2
Συμφωνώ απόλυτα	2	1,7	1,8	100,0
Σύνολο	109	94,8	100,0	
Missing System	6	5,2		
Σύνολο	115	100,0		

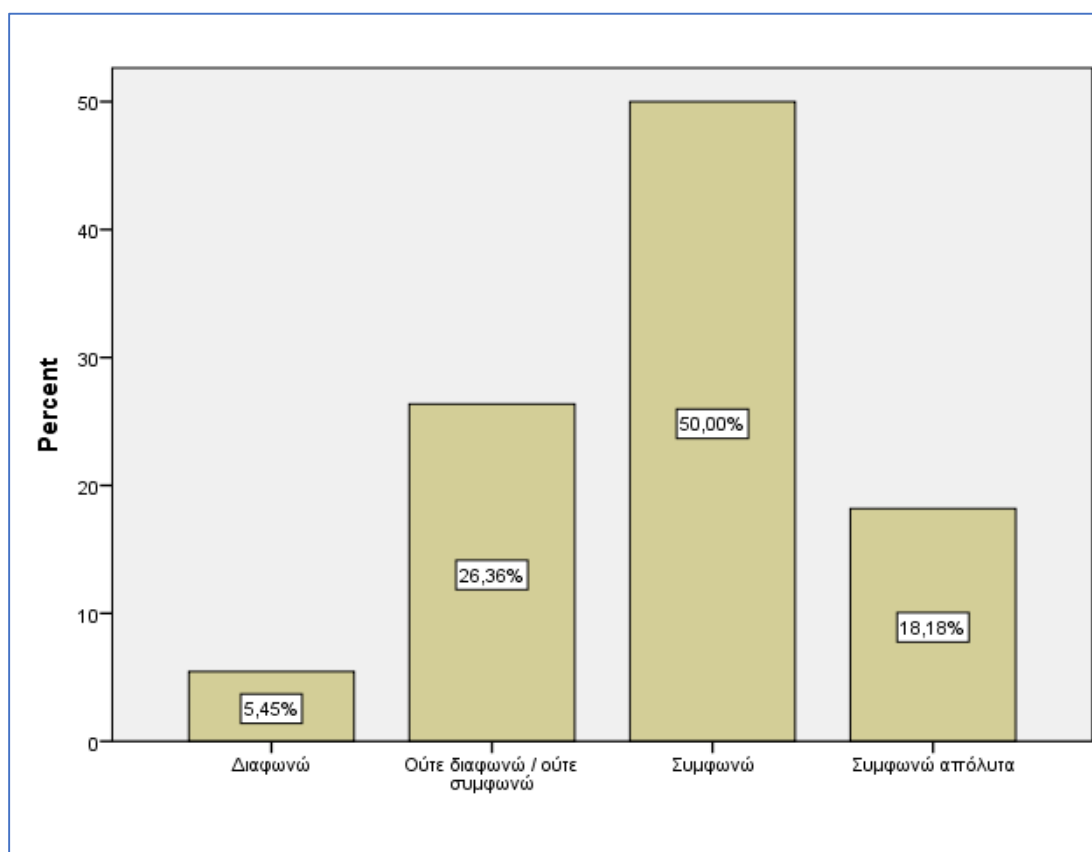
Διάγραμμα 35: Η παραοικονομία βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας;

κxviii. Η παραοικονομία βοηθάει στην απορρόφηση της ανεργίας;

Ο Πίνακας 35 και το Διάγραμμα 36 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «η παραοικονομία βοηθάει στην απορρόφηση της ανεργίας;». Το 50% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία βοηθάει στην απορρόφηση της ανεργίας, ενώ το 26,4% ότι ούτε βοηθάει / ούτε δεν βοηθάει.

Πίνακας 35: Η παραοικονομία βοηθάει στην απορρόφηση της ανεργίας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ	6	5,2	5,5	5,5
Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	29	25,2	26,4	31,8
Συμφωνώ	55	47,8	50,0	81,8
Συμφωνώ απόλυτα	20	17,4	18,2	100,0
Σύνολο	110	95,7	100,0	
Missing System	5	4,3		
Σύνολο	115	100,0		

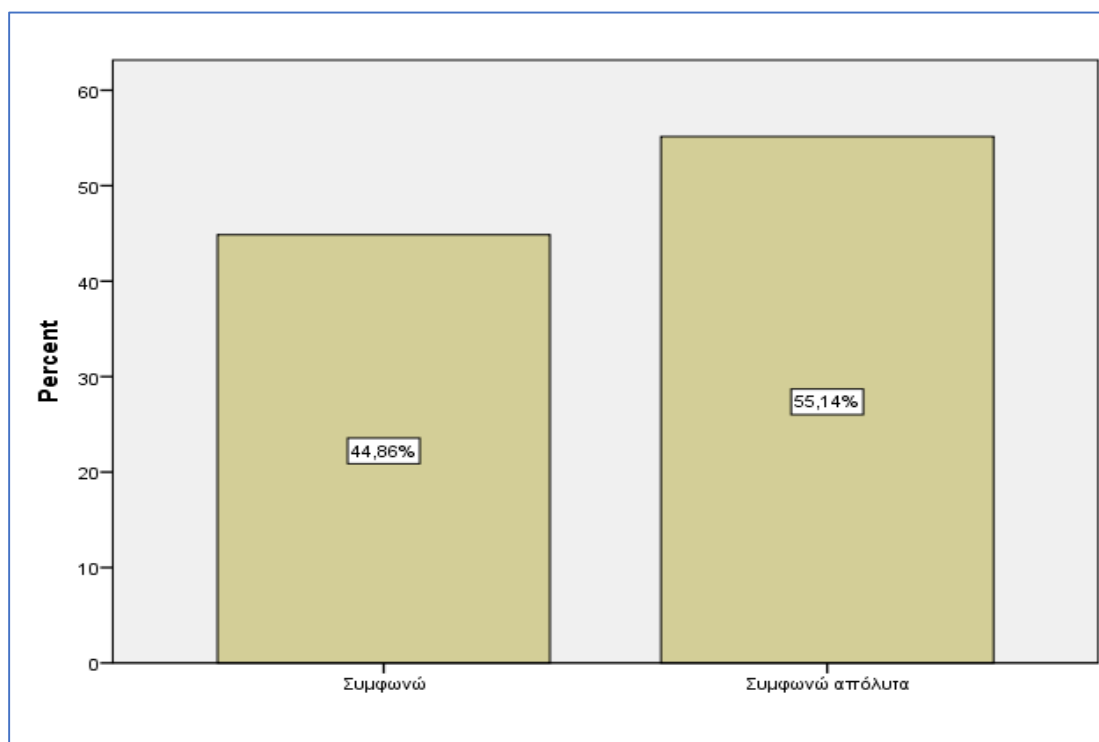
Διάγραμμα 36: Η παραοικονομία βοηθάει στην απορρόφηση της ανεργίας;

xxix. Η παραοικονομία προκαλεί διεύρυνση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού;

Ο Πίνακας 36 και το Διάγραμμα 37 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «η παραοικονομία προκαλεί διεύρυνση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού;». Το 55,1% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι συμφωνεί απόλυτα στο γεγονός ότι η παραοικονομία προκαλεί διεύρυνση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού, ενώ το 44,9% ότι συμφωνεί.

Πίνακας 36: Η παραοικονομία προκαλεί διεύρυνση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Συμφωνώ	48	41,7	44,9	44,9
Συμφωνώ απόλυτα	59	51,3	55,1	100,0
Σύνολο	107	93,0	100,0	
Missing System	8	7,0		
Σύνολο	115	100,0		

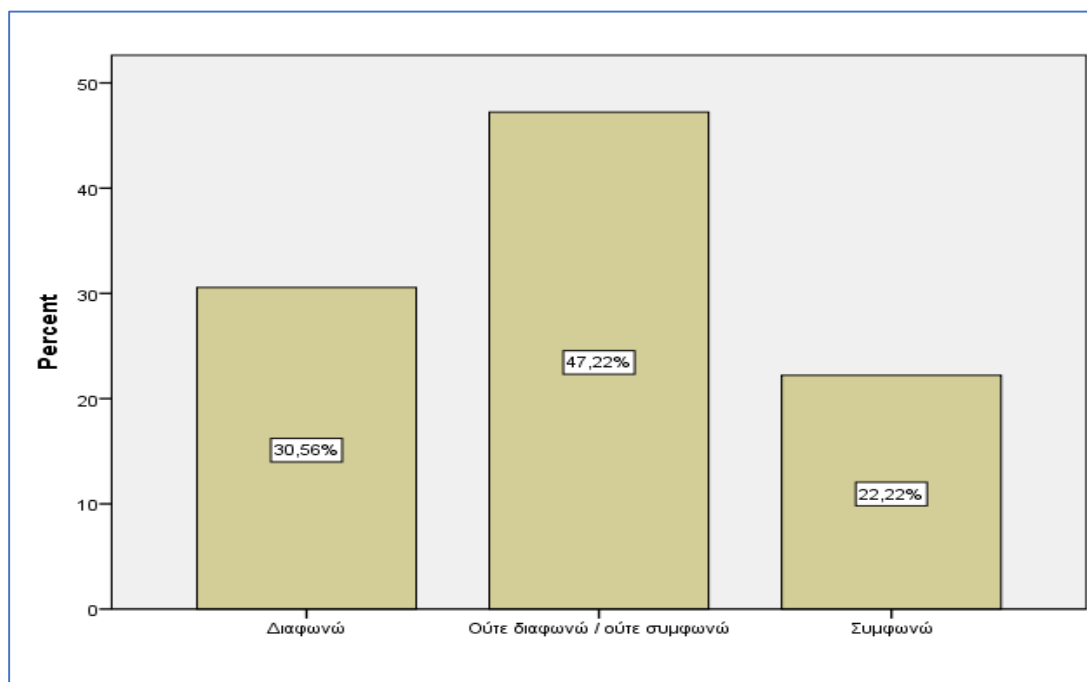
Διάγραμμα 37: Η παραοικονομία προκαλεί διεύρυνση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού;

xxx. Θεωρείτε ότι η παραοικονομία έχει, ως ένα βαθμό, και θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία;

Ο Πίνακας 37 και το Διάγραμμα 38 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «θεωρείτε ότι η παραοικονομία έχει, ως ένα βαθμό, και θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία;». Το 47,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι ούτε συμφωνεί / ούτε διαφωνεί στο γεγονός ότι η παραοικονομία έχει, εν μέρη, και θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία, ενώ το 30,6% διαφωνεί.

Πίνακας 37: Θεωρείτε ότι η παραοικονομία έχει, εν μέρη, και θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ	33	28,7	30,6	30,6
Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	51	44,3	47,2	77,8
Συμφωνώ	24	20,9	22,2	100,0
Σύνολο	108	93,9	100,0	
Missing System	7	6,1		
Σύνολο	115	100,0		

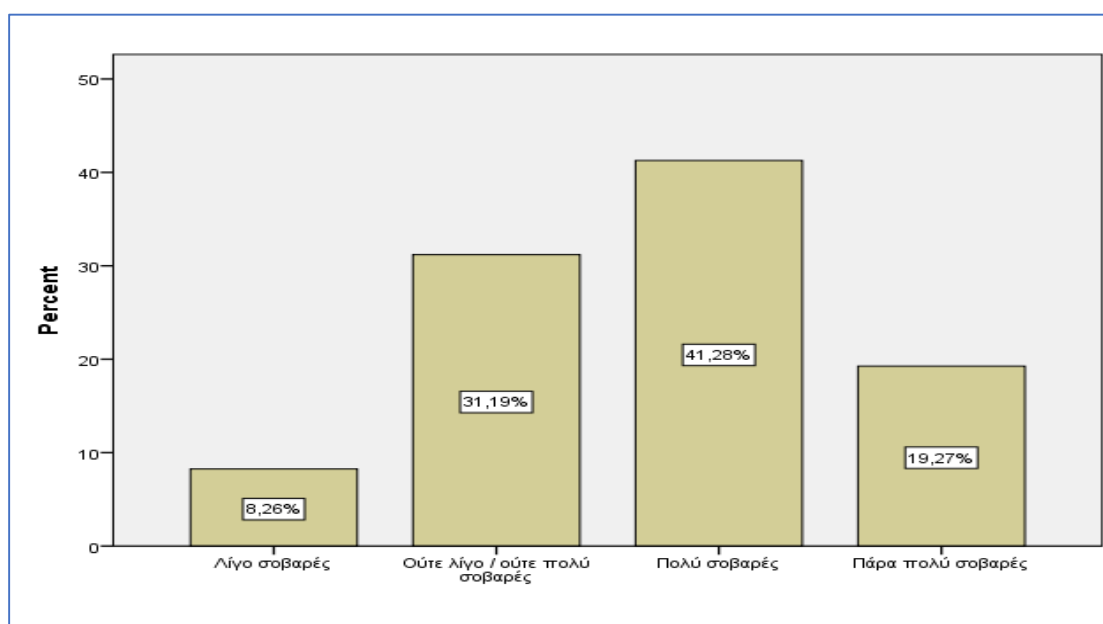
Διάγραμμα 38: Θεωρείτε ότι η παραοικονομία έχει, εν μέρη, και θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία;

xxxi. Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στα δημόσια οικονομικά της χώρας;

Ο Πίνακας 38 και το Διάγραμμα 39 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στα δημόσια οικονομικά της χώρας;». Το 41,3% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά της χώρας, ενώ το 31,2% ότι έχει ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές επιπτώσεις.

Πίνακας 38: Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στα δημόσια οικονομικά της χώρας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο σοβαρές	9	7,8	8,3	8,3
Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές	34	29,6	31,2	39,4
Πολύ σοβαρές	45	39,1	41,3	80,7
Πάρα πολύ σοβαρές	21	18,3	19,3	100,0
Σύνολο	109	94,8	100,0	
Missing System	6	5,2		
Σύνολο	115	100,0		

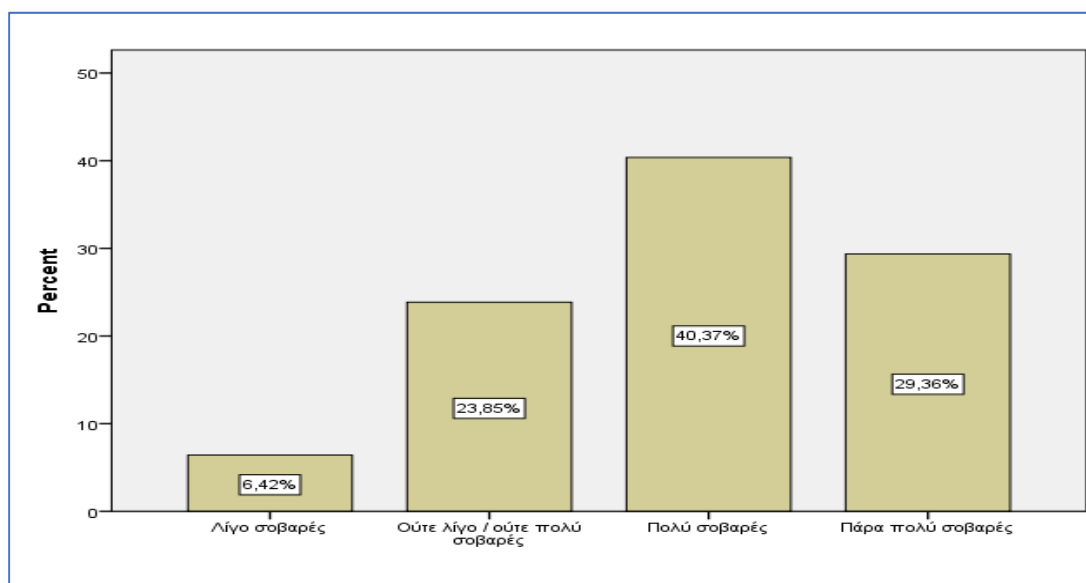
Διάγραμμα 39: Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στα δημόσια οικονομικά της χώρας;

xxiii. Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στην δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η χώρα;

Ο Πίνακας 39 και το Διάγραμμα 40 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στην δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η χώρα;». Το 40,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις στη δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η χώρα, ενώ το 29,4% ότι έχει πάρα πολύ σοβαρές επιπτώσεις.

Πίνακας 39: Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στην δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η χώρα;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο σοβαρές	7	6,1	6,4	6,4
Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές	26	22,6	23,9	30,3
Πολύ σοβαρές	44	38,3	40,4	70,6
Πάρα πολύ σοβαρές	32	27,8	29,4	100,0
Σύνολο	109	94,8	100,0	
Missing System	6	5,2		
Σύνολο	115	100,0		

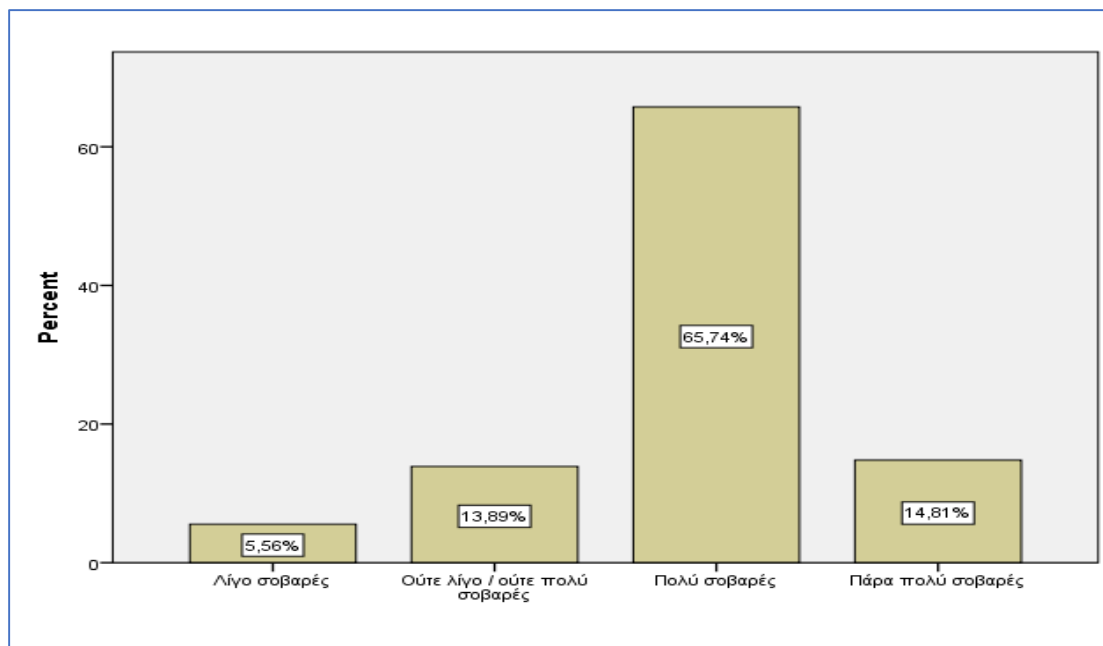
Διάγραμμα 40: Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στην δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η χώρα;

κκxiii. Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;

Ο Πίνακας 40 και το Διάγραμμα 41 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;». Το 65,7% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις ασφαλιστικά ταμεία της χώρας, ενώ το 14,8% ότι έχει πάρα πολύ σοβαρές επιπτώσεις.

Πίνακας 40: Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο σοβαρές	6	5,2	5,6	5,6
Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές	15	13,0	13,9	19,4
Πολύ σοβαρές	71	61,7	65,7	85,2
Πάρα πολύ σοβαρές	16	13,9	14,8	100,0
Σύνολο	108	93,9	100,0	
Missing System	7	6,1		
Σύνολο	115	100,0		

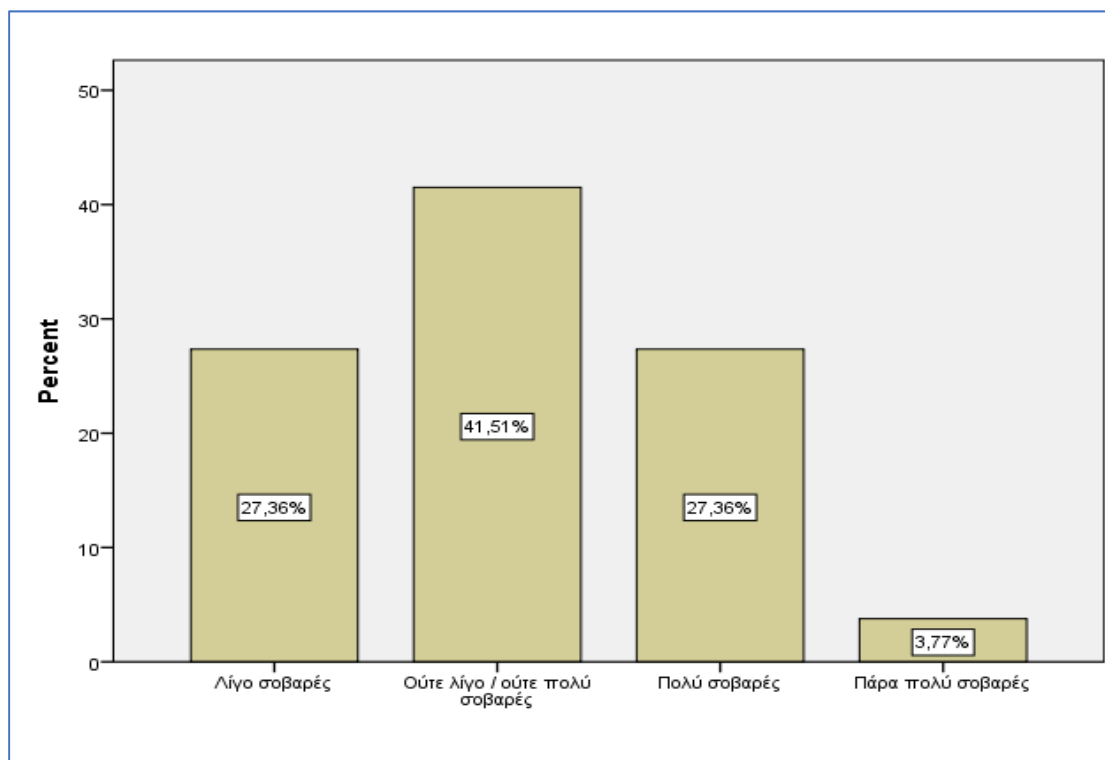
Διάγραμμα 41: Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;

κκxίν. Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;

Ο Πίνακας 41 και το Διάγραμμα 42 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;». Το 41,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία δεν έχει ούτε πολύ / ούτε λίγο σοβαρές επιπτώσεις στην κοινωνία, ενώ από 27,45 δήλωσαν ότι έχει λίγο σοβαρές επιπτώσεις και πολύ σοβαρές επιπτώσεις.

Πίνακας 41: Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Λίγο σοβαρές	29	25,2	27,4	27,4
Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές	44	38,3	41,5	68,9
Πολύ σοβαρές	29	25,2	27,4	96,2
Πάρα πολύ σοβαρές	4	3,5	3,8	100,0
Σύνολο	106	92,2	100,0	
Missing System	9	7,8		
Σύνολο	115	100,0		

Διάγραμμα 42: Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;

xxv. Ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομία για το 2020;

Ο Πίνακας 42 παρουσιάζει την ελάχιστη τιμή, τη μέγιστη τιμή, το μέσο όρο και τη τυπική απόκλιση, αναφορικά με τη εκτίμησή του δείγματος για το ποσοστό της παραοικονομία για το 2020. Η ελάχιστη τιμή είναι 18%, η μέγιστη 27% και ο μέσος όρος 21,0815%.

Πίνακας 42: Ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομία για το 2020

	N	Ελάχιστο	Μέγιστο	M.O.	Τυπική απόκλιση
	108	18,00	27,00	21,0815	1,80058
N	108				

6.2.2 Συγκριτική στατιστική ανάλυση

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται οι συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών. Τονίζεται πως θα παρουσιαστούν μόνο οι συσχετίσεις που βρέθηκαν να είναι στατιστικά σημαντικές.

1. Συγκριτική στατιστική ανάλυση των παραγόντων με την θέση που κατέχουν στη Δ.Ο.Υ. των ερωτηθέντων που συμμετείχαν στην έρευνα.

- **Συσχέτιση θέσης στη Δ.Ο.Υ, με τα χρόνια στην υπηρεσία**

Ο Πίνακας 43 και το Διάγραμμα 43 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά της θέσης στη Δ.Ο.Υ. των ερωτηθέντων σε αναλογία με τα χρόνια στην υπηρεσία. Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό των υπαλλήλων εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 έτη, το μεγαλύτερο ποσοστό των προϊσταμένων, των εποπτών ελέγχου και των υποδιευθυντών από 11 έως 20 έτη, ενώ το σύνολο των διευθυντών εργάζονται στην υπηρεσία από 21 έως 30 έτη.

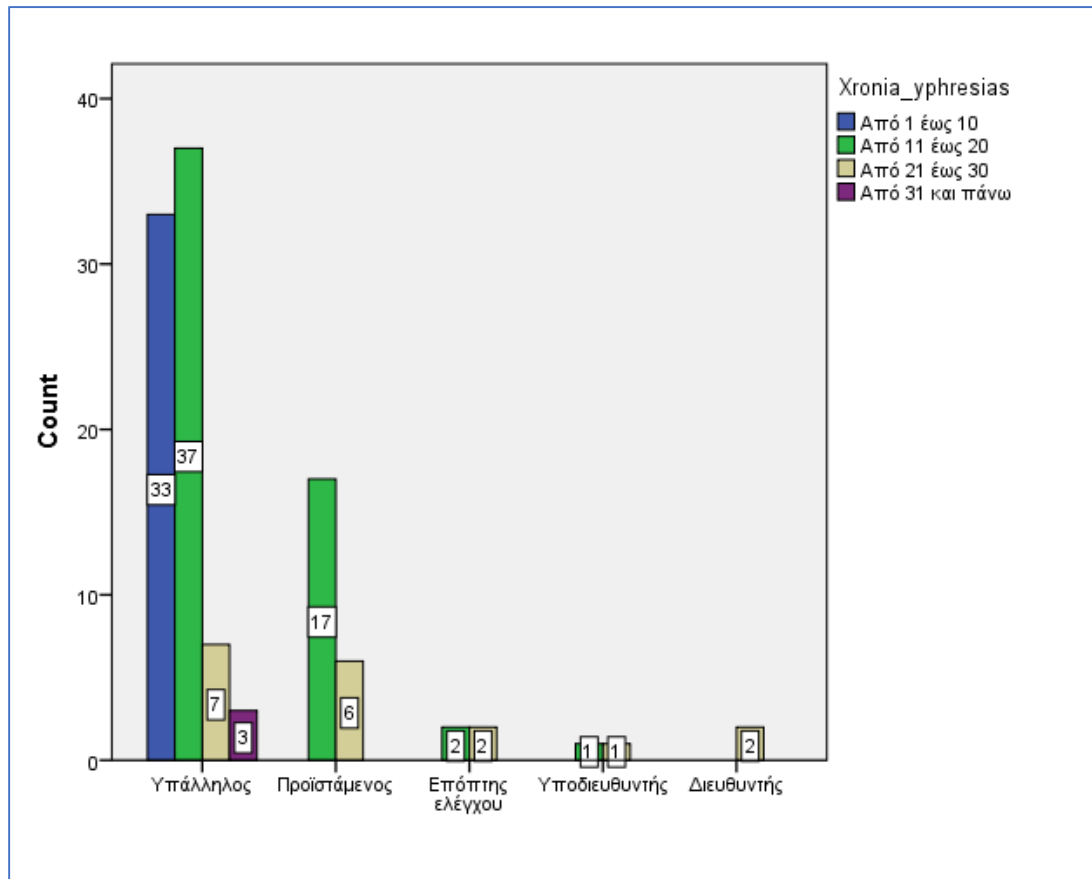
Πίνακας 43: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Χρόνια στην υπηρεσία

					Σύνολο
	Από 1 έως 10	Από 11 έως 20	Από 21 έως 30	Από 31 και πάνω	
Υπάλληλος	33 41,3%	37 46,3%	7 8,8%	3 3,8%	80 100,0%
Προϊστάμενος	0 0,0%	17 73,9%	6 26,1%	0 0,0%	23 100,0%
Επόπτης ελέγχου	0 0,0%	2 50,0%	2 50,0%	0 0,0%	4 100,0%
Υποδιευθυντής	0 0,0%	1 50,0%	1 50,0%	0 0,0%	2 100,0%
Διευθυντής	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%	0 0,0%	2 100,0%
Σύνολο	33 29,7%	57 51,4%	18 16,2%	3 2,7%	111 100,0%

Ακόμα, από το τεστ χ^2 βρέθηκε πως η θέση στη Δ.Ο.Υ. σχετίζεται στατιστικά με τα χρόνια υπηρεσίας (sig.= 0.001).

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,677 ^a	12	,001
Likelihood Ratio	39,161	12	,000
Linear-by-Linear Association	15,168	1	,000
N of Valid Cases	111		

Διάγραμμα 43: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Χρόνια στην υπηρεσία

- **Συσχέτιση θέσης στη Δ.Ο.Υ, με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;»**

Ο Πίνακας 44 και το Διάγραμμα 44 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά της θέσης στη Δ.Ο.Υ. των ερωτηθέντων σε αναλογία την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας». Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό των υπαλλήλων και των εποπτών ελέγχου δήλωσαν ότι οι επιπτώσεις στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας είναι πολύ σοβαρές, το μεγαλύτερο ποσοστό των προϊσταμένων δήλωσαν ότι είναι ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές, το μεγαλύτερο ποσοστό των υποδιευθυντών και διευθυντών ότι οι επιπτώσεις, από την παραοικονομία, είναι πάρα πολύ σοβαρές για τα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας.

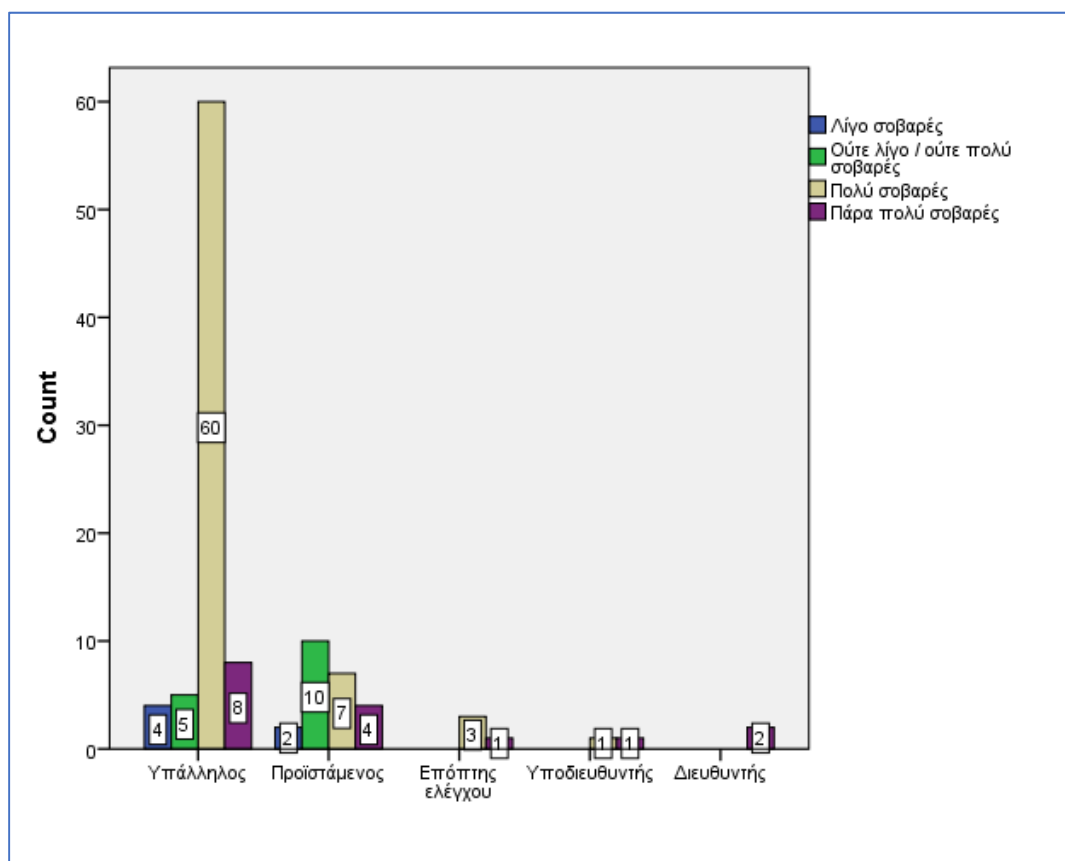
Πίνακας44: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;

					Σύνολο
	Λίγο σοβαρές	Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές	Πολύ σοβαρές	Πάρα πολύ σοβαρές	
Υπάλληλος	4 5,2%	5 6,5%	60 77,9%	8 10,4%	77 100,0%
Προϊστάμενος	2 8,7%	10 43,5%	7 30,4%	4 17,4%	23 100,0%
Επόπτης ελέγχου	0 0,0%	0 0,0%	3 75,0%	1 25,0%	4 100,0%
Υποδιευθυντής	0 0,0%	0 0,0%	1 50,0%	1 50,0%	2 100,0%
Διευθυντής	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%	2 100,0%
Σύνολο	6 5,6%	15 13,9%	71 65,7%	16 14,8%	108 100,0%

Ακόμα, από το τεστ χ^2 βρέθηκε πως η θέση στη Δ.Ο.Υ. σχετίζεται στατιστικά με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας» (sig.= 0.000).

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	39,923 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	33,059	12	,001
Linear-by-Linear Association	1,626	1	,202
N of Valid Cases	108		

Διάγραμμα 44: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;

- **Συσχέτιση θέσης στη Δ.Ο.Υ, με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;»**

Ο Πίνακας 45 και το Διάγραμμα 45 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά της θέσης στη Δ.Ο.Υ. των ερωτηθέντων σε αναλογία την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία». Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό των υπαλλήλων και των προϊσταμένων δήλωσαν ότι οι επιπτώσεις στα στην κοινωνία είναι ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές, το μεγαλύτερο ποσοστό των εποπτών και υποδιευθυντών δήλωσαν ότι είναι πολύ σοβαρές και ολόκληρο το ποσοστό των διευθυντών ότι είναι πάρα πολύ σοβαρές οι επιπτώσεις της παραοικονομίας για την κοινωνία.

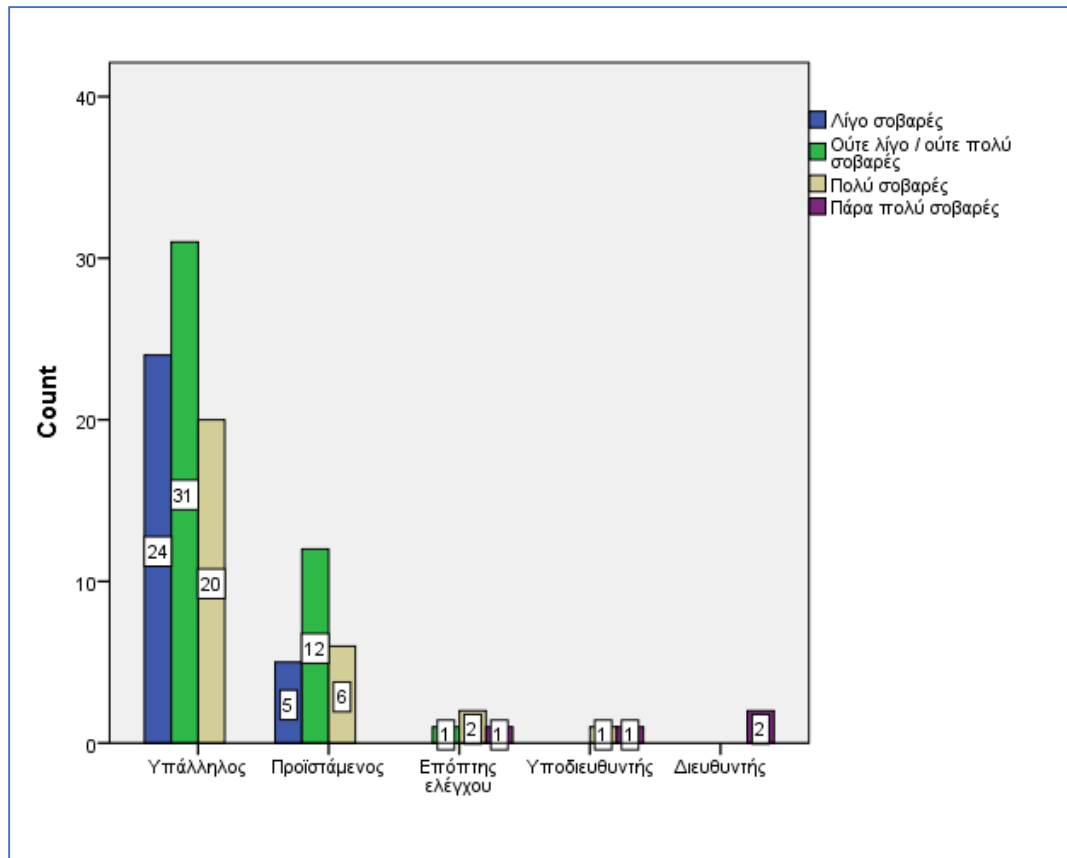
Πίνακας 45: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;

	Ερώτηση_34				Σύνολο
	Λίγο σοβαρές	Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές	Πολύ σοβαρές	Πάρα πολύ σοβαρές	
Υπάλληλος	24 32,0%	31 41,3%	20 26,7%	0 0,0%	75 100,0%
Προϊστάμενος	5 21,7%	12 52,2%	6 26,1%	0 0,0%	23 100,0%
Επόπτης ελέγχου	0 0,0%	1 25,0%	2 50,0%	1 25,0%	4 100,0%
Υποδιευθυντής	0 0,0%	0 0,0%	1 50,0%	1 50,0%	2 100,0%
Διευθυντής	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%	2 100,0%
Σύνολο	29 27,4%	44 41,5%	29 27,4%	4 3,8%	106 100,0%

Ακόμα, από το τεστ χ^2 βρέθηκε πως η θέση στη Δ.Ο.Υ. σχετίζεται στατιστικά με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία» (sig.= 0.000).

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	76,172 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	33,514	12	,001
Linear-by-Linear Association	19,170	1	,000
N of Valid Cases	106		

Διάγραμμα 45: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;

- **Συσχέτιση θέσης στη Δ.Ο.Υ, με την ερώτηση «ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομίας για το 2020;»**

Όπως προκύπτει από την ανάλυση διασποράς (ANOVA) το sig. (0.003) είναι μικρότερο του α (Πίνακας ANOVA) επομένως συμπεραίνουμε πως υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση και πως οι κλάσεις της μεταβλητής “θέση στη Δ.Ο.Υ.” διαφέρουν σε σχέση με τη γνώμη τους σχετικά με το ποια είναι η εκτίμηση του ποσοστού της παραοικονομίας για την Ελλάδα, για το 2020.

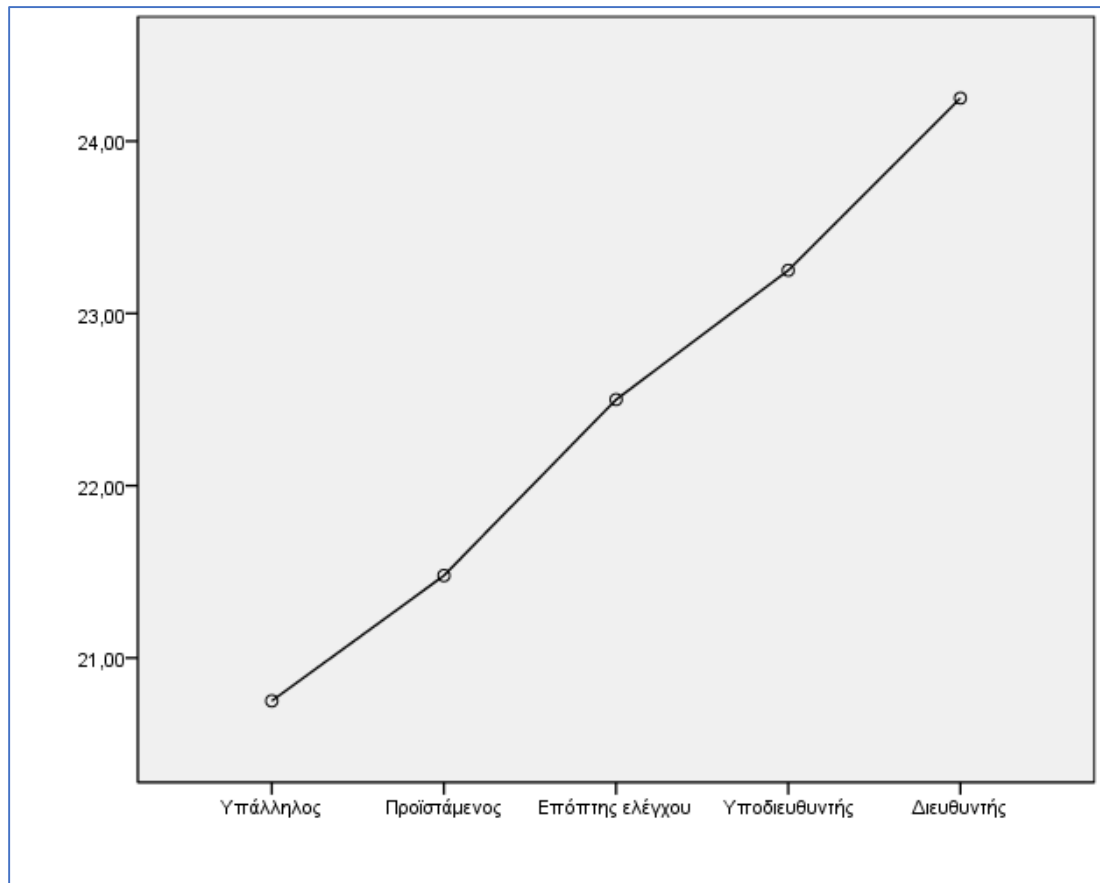
ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	49,581	4	12,395	4,294	,003
Within Groups	297,322	103	2,887		
Σύνολο	346,903	107			

Επίσης, όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα και διάγραμμα μέσων όρων όσο μεγαλύτερης ευθύνης είναι η θέση, τόσο μεγαλύτερη προβλέπει την παραοικονομία για το 2020. Ο μέσος όρος των υπαλλήλων είναι 20,75%, των προϊσταμένων 21,47%, των εποπτών ελέγχου 22,5%, των υποδιευθυντών 23,25%, ενώ των διευθυντών 24,25%.

Πίνακας 46: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομία για το 2020;

	N	M.O.	Std. Deviation	Std. Error	Ελάχιστο	Μέγιστο
Υπάλληλος	77	20,7506%	1,87200	,21333	18,00	27,00
Προϊστάμενος	23	21,4783%	1,16266	,24243	20,00	24,00
Επόπτης ελέγχου	4	22,5000%	,57735	,28868	22,00	23,00
Υποδιευθυντής	2	23,2500%	,35355	,25000	23,00	23,50
Διευθυντής	2	24,2500%	,35355	,25000	24,00	24,50
Σύνολο	108	21,0815%	1,80058	,17326	18,00	27,00

Διάγραμμα 46: Θέσης στη Δ.Ο.Υ / Ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομίας για το 2020;

Β. Συγκριτική στατιστική ανάλυση των παραγόντων με τα χρόνια υπηρεσίας των ερωτηθέντων που συμμετείχαν στην έρευνα.

- **Συσχέτιση του χρόνου που εργάζεται στην υπηρεσία, με την ερώτηση «είστε ενημερωμένος/η σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;»**

Ο Πίνακας 47 και το Διάγραμμα 47 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά του των ερωτηθέντων αναφορικά με το χρόνο εργασίας στη Δ.Ο.Υ. σε αναλογία την ερώτηση «είστε ενημερωμένος/η σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας». Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 χρόνια και από 21 έως 30 χρόνια δήλωσαν ότι είναι πάρα πολύ ενημερωμένοι σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται από 11 έως 20 χρόνια και από 31 και πάνω δήλωσαν ότι είναι πολύ ενημερωμένοι.

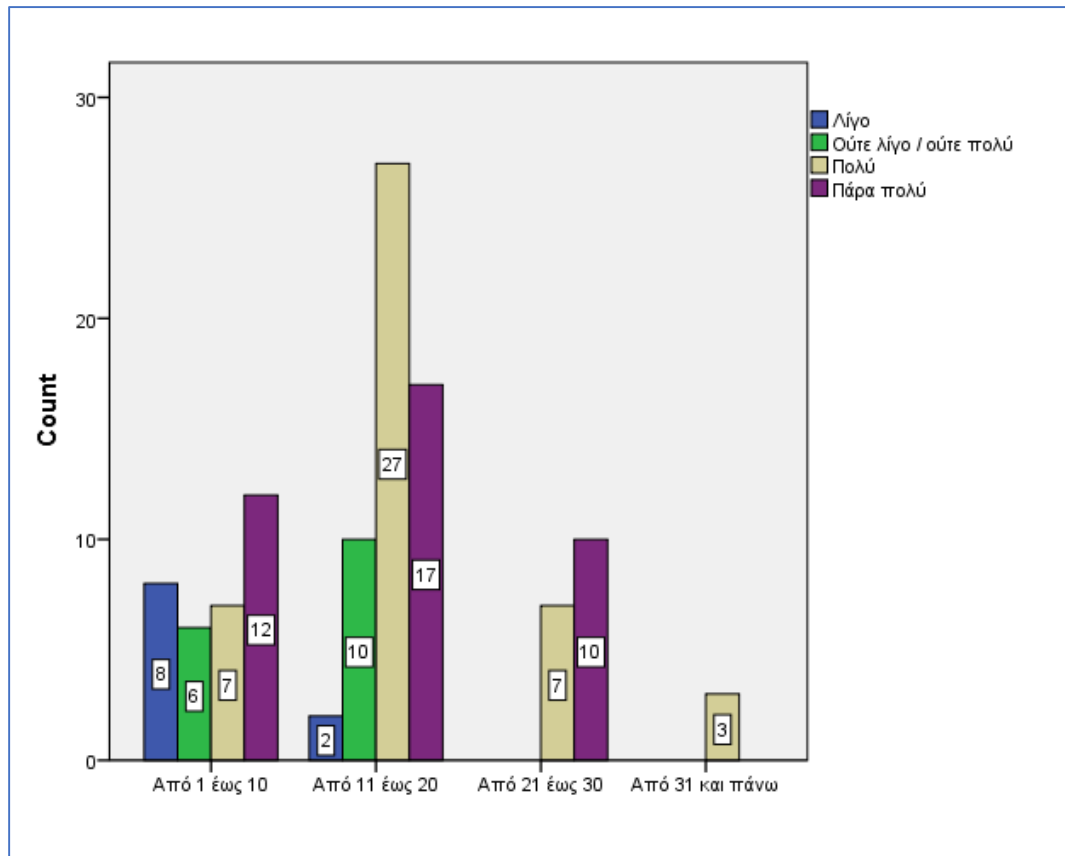
Πίνακας 47: Χρόνια στην υπηρεσία / Είστε ενημερωμένη σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;

					Σύνολο
	Λίγο	Ούτε λίγο / ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ	
Από 1 έως 10	8 24,2%	6 18,2%	7 21,2%	12 36,4%	33 100,0%
Από 11 έως 20	2 3,6%	10 17,9%	27 48,2%	17 30,4%	56 100,0%
Από 21 έως 30	0 0,0%	0 0,0%	7 41,2%	10 58,8%	17 100,0%
Από 31 και πάνω	0 0,0%	0 0,0%	3 100,0%	0 0,0%	3 100,0%
Σύνολο	10 9,2%	16 14,7%	44 40,4%	39 35,8%	109 100,0%

Ακόμα, από το τεστ χ^2 βρέθηκε πως η θέση στη Δ.Ο.Υ. σχετίζεται στατιστικά με την ερώτηση «είστε ενημερωμένη σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας» (sig.= 0.002).

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,074 ^a	9	,002
Likelihood Ratio	29,311	9	,001
Linear-by-Linear Association	7,658	1	,006
N of Valid Cases	109		

Διάγραμμα 47: Χρόνια στην υπηρεσία / Είστε ενημερωμένη σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;

- **Συσχέτιση του χρόνου που εργάζεται στην υπηρεσία, με την ερώτηση «πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;»**

Ο Πίνακας 48 και το Διάγραμμα 48 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά του των ερωτηθέντων αναφορικά με το χρόνο εργασίας στη Δ.Ο.Υ. σε αναλογία την ερώτηση «πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα». Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 χρόνια και από 11 έως 20 χρόνια δήλωσαν ότι τα επίπεδα τιμωρίας δεν θα έπρεπε να είναι ούτε μεγαλύτερα / ούτε μικρότερα, το μεγαλύτερο ποσοστών των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 21 έως 30 χρόνια δήλωσαν ότι τα επίπεδα τιμωρίας θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται από 31 χρόνια και πάνω δήλωσαν ότι τα επίπεδα τιμωρίας θα έπρεπε να είναι μικρότερα.

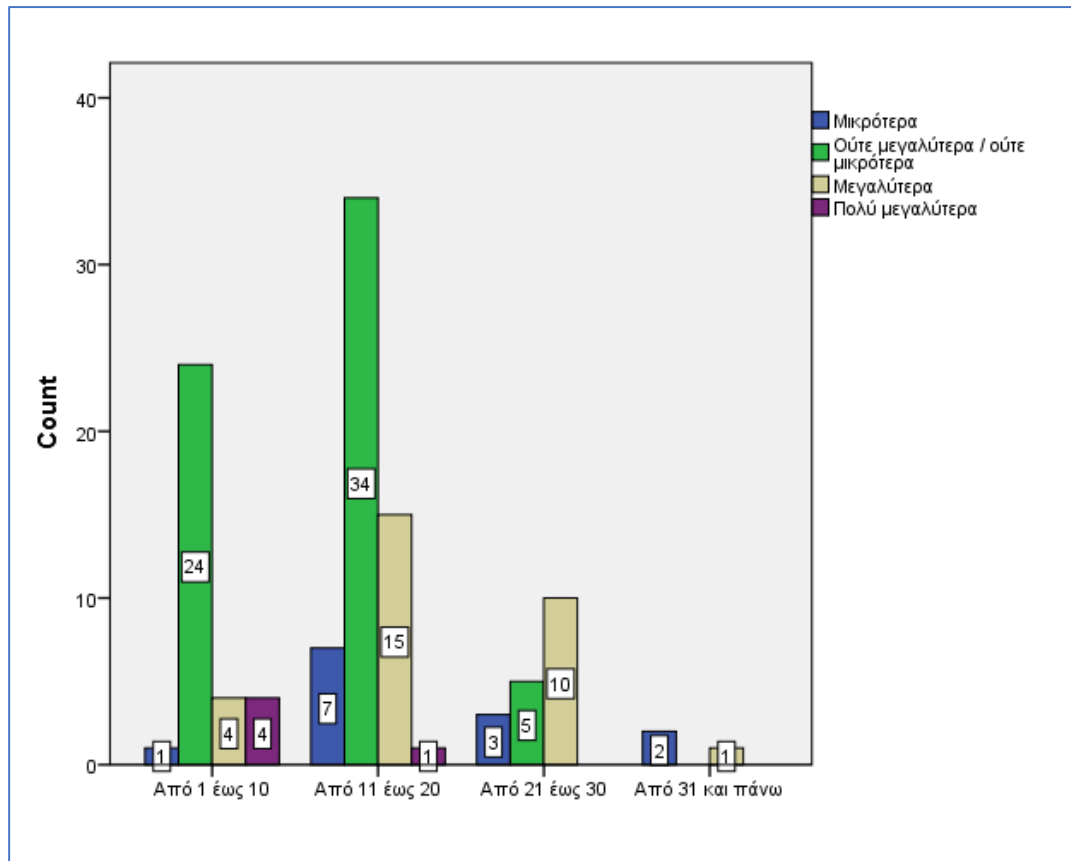
Πίνακας 48: Χρόνια στην υπηρεσία / Πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;

					Σύνολο
	Μικρότερα	Ούτε μεγαλύτερα / ούτε μικρότερα	Μεγαλύτερα	Πολύ μεγαλύτερα	
Από 1 έως 10	1 3,0%	24 72,7%	4 12,1%	4 12,1%	33 100,0%
Από 11 έως 20	7 12,3%	34 59,6%	15 26,3%	1 1,8%	57 100,0%
Από 21 έως 30	3 16,7%	5 27,8%	10 55,6%	0 0,0%	18 100,0%
Από 31 και πάνω	2 66,7%	0 0,0%	1 33,3%	0 0,0%	3 100,0%
Σύνολο	13 11,7%	63 56,8%	30 27,0%	5 4,5%	111 100,0%

Ακόμα, από το τεστ χ^2 βρέθηκε πως η θέση στη Δ.Ο.Υ. σχετίζεται στατιστικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα» (sig.= 0.000).

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,527 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	28,818	9	,001
Linear-by-Linear Association	,455	1	,500
N of Valid Cases	111		

Διάγραμμα 48: Χρόνια στην υπηρεσία / Πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;

- **Συσχέτιση του χρόνου που εργάζεται στην υπηρεσία, με την ερώτηση «πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;»**

Ο Πίνακας 49 και το Διάγραμμα 49 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά του των ερωτηθέντων αναφορικά με το χρόνο εργασίας στη Δ.Ο.Υ. σε αναλογία την ερώτηση «πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία». Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 χρόνια, από 11 έως 20 και από 21 έως 30 χρόνια δήλωσαν ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει πάρα πολύ την παραοικονομία στην χώρα, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 31 χρόνια και πάνω δήλωσαν ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει ούτε λίγο / ούτε πολύ την παραοικονομία.

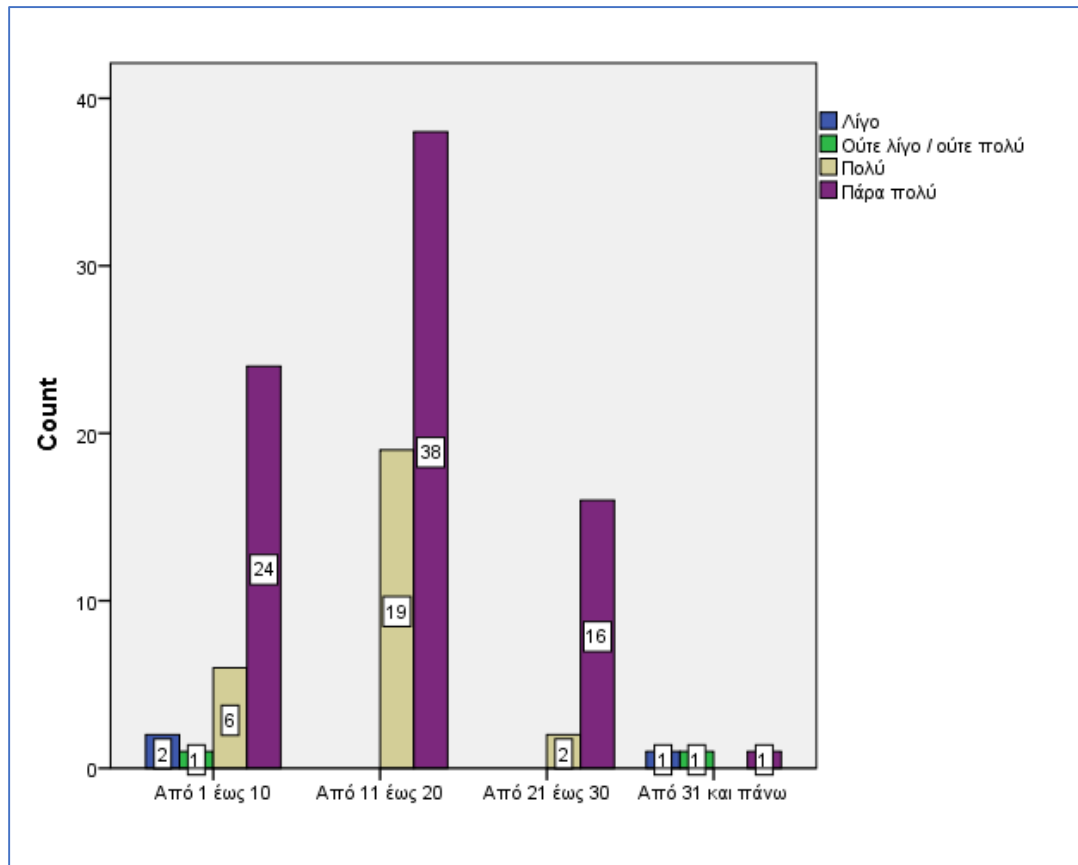
Πίνακας 49: Χρόνια στην υπηρεσία / Πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;

					Σύνολο
	Λίγο	Ούτε λίγο / ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ	
Από 1 έως 10	2 6,1%	1 3,0%	6 18,2%	24 72,7%	33 100,0%
Από 11 έως 20	0 0,0%	0 0,0%	19 33,3%	38 66,7%	57 100,0%
Από 21 έως 30	0 0,0%	0 0,0%	2 11,1%	16 88,9%	18 100,0%
Από 31 και πάνω	1 33,3%	1 33,3%	0 0,0%	1 33,3%	3 100,0%
Σύνολο	3 2,7%	2 1,8%	27 24,3%	79 71,2%	111 100,0%

Ακόμα, από το τεστ χ^2 βρέθηκε πως η θέση στη Δ.Ο.Υ. σχετίζεται στατιστικά με την ερώτηση «πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία» (sig.= 0.000).

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	38,007 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	22,142	9	,008
Linear-by-Linear Association	,057	1	,811
N of Valid Cases	111		

Διάγραμμα 49: Χρόνια στην υπηρεσία / Πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;

- **Συσχέτιση του χρόνου στην υπηρεσία, με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;»**

Ο Πίνακας 50 και το Διάγραμμα 50 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά του των ερωτηθέντων αναφορικά με το χρόνο εργασίας στη Δ.Ο.Υ. σε αναλογία την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία». Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 χρόνια, από 11 έως 20 και από 21 έως 30 χρόνια δήλωσαν ότι οι επιπτώσεις της παραοικονομίας στην κοινωνία είναι ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 31 χρόνια και πάνω δήλωσαν οι επιπτώσεις στην κοινωνία, από την παραοικονομία, είναι πολύ σοβαρές.

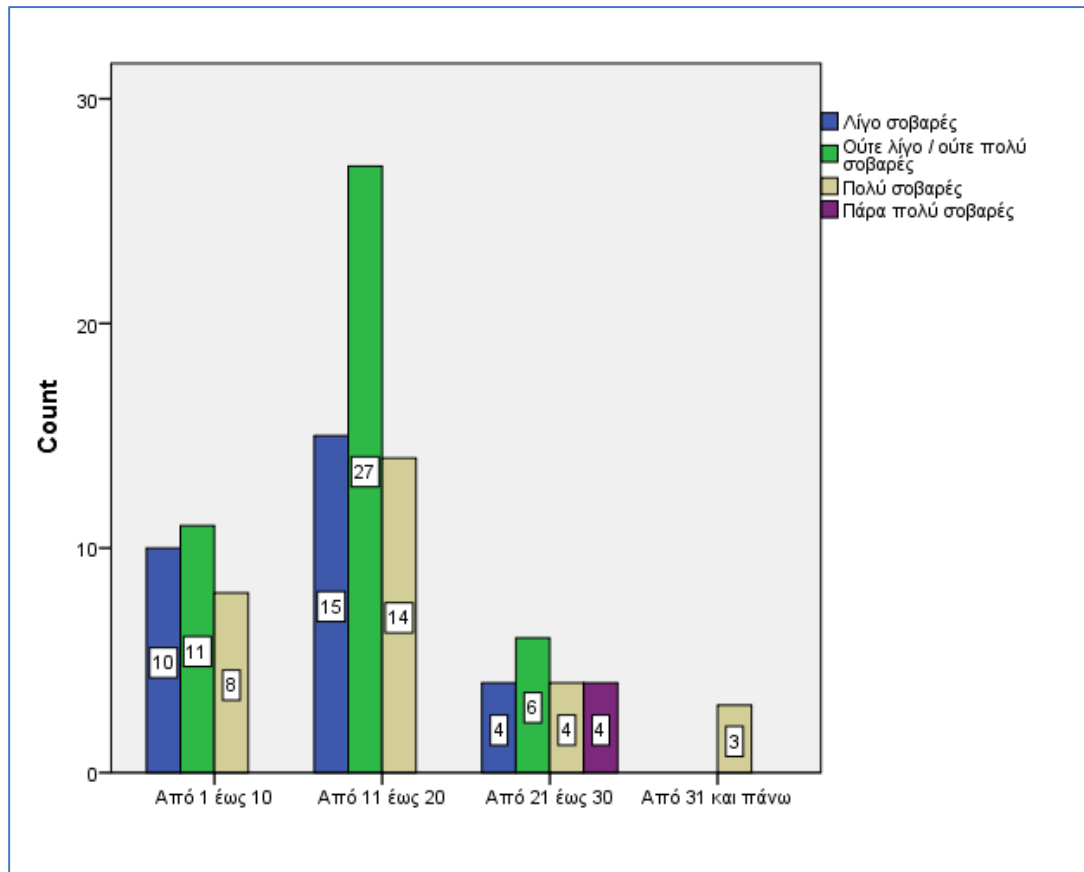
Πίνακας 50: Χρόνια στην υπηρεσία / Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;

					Σύνολο
	Λίγο σοβαρές	Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές	Πολύ σοβαρές	Πάρα πολύ σοβαρές	
Από 1 έως 10	10 34,5%	11 37,9%	8 27,6%	0 0,0%	29 100,0%
Από 11 έως 20	15 26,8%	27 48,2%	14 25,0%	0 0,0%	56 100,0%
Από 21 έως 30	4 22,2%	6 33,3%	4 22,2%	4 22,2%	18 100,0%
Από 31 και πάνω	0 0,0%	0 0,0%	3 100,0%	0 0,0%	3 100,0%
Σύνολο	29 27,4%	44 41,5%	29 27,4%	4 3,8%	106 100,0%

Ακόμα, από το τεστ χ^2 βρέθηκε πως η θέση στη Δ.Ο.Υ. σχετίζεται στατιστικά με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία» (sig.= 0.001).

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,400 ^a	9	,001
Likelihood Ratio	23,707	9	,005
Linear-by-Linear Association	6,530	1	,011
N of Valid Cases	106		

Διάγραμμα 50: Χρόνια στην υπηρεσία / Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;

6.3 Συμπεράσματα έρευνας

Το δείγμα αποτελείται από 115 εργαζόμενους σε Δ.Ο.Υ. και το 60,4% τους αποτελείτε από άνδρες. Το 44,1% των ερωτηθέντων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα από 29 έως 39 ετών, το 48,6% είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, το 72,1% εργάζεται στη θέση του υπαλλήλου και το 51,4% εργάζεται στην υπηρεσία από 11 έως 20 χρόνια.

Αποτελέσματα φαινομένου παραοικονομίας

- Το 40,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι είναι πολύ ενημερωμένος/η σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας, ενώ το 35,8% ότι είναι πάρα πολύ ενημερωμένος
- Το 48,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία είναι πολύ σοβαρό φαινόμενο, ενώ το 30,9% ότι είναι πάρα πολύ σοβαρό
- Το 45,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το επίπεδο της παραοικονομίας στην Ελλάδα είναι πολύ υψηλό, ενώ το 22,7% ούτε λίγο / ούτε πολύ υψηλό
- Το 50,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο που δεν το ανέχεται καθόλου το Ελληνικό κράτος, ενώ το 34,2% ότι το ανέχεται λίγο
- Το 48,6% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η στάση του κόσμου απέναντι στην παραοικονομία δεν είναι αυτή που θα έπρεπε, ενώ το 26,1% ότι ούτε είναι / ούτε δεν είναι αυτή που θα έπρεπε
- Το 97,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι θα μπορούσε ο κόσμος να συμμετέχει πιο ενεργά στην πάταξη της παραοικονομίας
- Το 40,9% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι πιστεύει πως το ύψος της ανεργίας στην Ελλάδα είναι αυτό που αναγράφεται στα επίσημα αρχεία του ΟΑΕΔ
- Το 46,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι πιστεύει πως το ύψος της παραοικονομίας στην Ελλάδα θα μειωθεί πολύ στο μέλλον, ενώ το 33,6% ότι θα μειωθεί πάρα πολύ

Αποτελέσματα αιτιών που προκαλούν την παραοικονομία

- Το 55,6% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι πιστεύει πως το ύψος της ανεργίας στη χώρα μας αυξάνει πάρα πολύ την παραοικονομία
- Το 34,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η φορολογική ηθική στη χώρα μας υπάρχει ούτε σε μικρό / ούτε σε μεγάλο βαθμό, ενώ το 25,5% ότι υπάρχει σε μεγάλο βαθμό
- Το 47,7% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία επηρεάζεται από την πολιτική σταθερότητα / αστάθεια, τον όγκο και την ποιότητα των δημοσίων αγαθών και το βαθμού αποδοχής πολιτικής εξουσίας σε μεγάλο βαθμό, ενώ το 46,8% ότι επηρεάζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό
- Το 60,9% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η υψηλή φορολόγηση στη χώρα μας αυξάνει πάρα πολύ τα επίπεδα της παραοικονομίας
- Το 33% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι ούτε σε μικρό / ούτε σε μεγάλο βαθμό ότι αποτελεί, η παραοικονομία, ενέργεια αντιμετώπισης δυσμενών κρατικών ενεργειών από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, ενώ το 30,3% σε μεγάλο βαθμό

Αποτελέσματα Δράσεων

- Το 48,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι οι δράσεις του προγράμματος καταπολέμησης της φοροδιαφυγής επαρκούν πολύ για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της
- Το 55,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν υπάρχει καθόλου διαφθορά στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες, ενώ το 41,8% ότι υπάρχει σε μικρό βαθμό
- Το 48,6% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι συμφωνεί απόλυτα με τα επίπεδα τιμωρίας των παρανόμων που δρουν στην παραοικονομία
- Το 56,8% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους δεν θα έπρεπε να είναι ούτε μεγαλύτερα / ούτε μικρότερα, ενώ το 27% ότι θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα
- Το 39,1% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι τα οι έλεγχοι που πραγματοποιούνται για την πάταξη της παραοικονομίας είναι πολύ συστηματικοί, ενώ το 33,6% ούτε λίγο / ούτε πολύ συστηματικοί

- Το 71,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει πάρα πολύ την παραοικονομία
- Το 66,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, είναι πάρα πολύ καλά εκπαιδευμένα
- Το 38,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, έχουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό, το 28,2% ότι τον έχουν σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό, ενώ το 26,4% ότι έχουν ούτε σε λίγο / ούτε σε πολύ μεγάλο βαθμό τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό

Αποτελέσματα επιπτώσεων της παραοικονομίας

- Το 30,3% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία ούτε βοηθάει / ούτε δεν βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας, το 24,8% ότι δεν βοηθάει, ενώ το 19,3% ότι βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας
- Το 50% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία βοηθάει στην απορρόφηση της ανεργίας
- Το 55,1% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι συμφωνεί απόλυτα στο γεγονός ότι η παραοικονομία προκαλεί διεύρυνση του ελλείματος του κρατικού προϋπολογισμού
- Το 47,2% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι ούτε συμφωνεί / ούτε διαφωνεί στο γεγονός ότι η παραοικονομία έχει, εν μέρη, και θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία, ενώ το 30,6% διαφωνεί
- Το 41,3% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά της χώρας, ενώ το 31,2% ότι έχει ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές επιπτώσεις
- Το 40,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις στη δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η χώρα
- Το 65,7% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις ασφαλιστικά ταμεία της χώρας
- Το 41,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η παραοικονομία δεν έχει ούτε πολύ / ούτε λίγο σοβαρές επιπτώσεις στην κοινωνία, ενώ από 27,45 δήλωσαν ότι έχει λίγο σοβαρές επιπτώσεις και πολύ σοβαρές επιπτώσεις

Ενώ η εκτίμηση του δείγματος αναφορικά με το μελλοντικό ποσοστό της παραοικονομίας και πιο συγκεκριμένα για το 2020 είναι στο 21,08%, εμφανίζοντας μια ιδιαίτερα αισιόδοξη εκτίμηση, η οποία, εν μέρη, μπορεί να ερμηνευτεί από την πτωτική τάση της παραοικονομίας τα τελευταία 10 χρόνια.

Ακόμα, σε ακολουθία με τις ερευνητικές υποθέσεις:

Ερευνητική Υπόθεση 1: Θέση στη Δ.Ο.Υ.

Στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ:

- Της θέσης στη Δ.Ο.Υ, με τα χρόνια που εργάζεται ο εργαζόμενος στην υπηρεσία. Το μεγαλύτερο ποσοστό των υπαλλήλων εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 έτη, το μεγαλύτερο ποσοστό των προϊσταμένων, των εποπτών ελέγχου και των υποδιευθυντών από 11 έως 20 έτη, ενώ το σύνολο των διευθυντών εργάζονται στην υπηρεσία από 21 έως 30 έτη
- Της θέσης στη Δ.Ο.Υ, με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;». Το μεγαλύτερο ποσοστό των υπαλλήλων και των εποπτών ελέγχου δήλωσαν ότι οι επιπτώσεις στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας είναι πολύ σοβαρές, το μεγαλύτερο ποσοστό των προϊσταμένων δήλωσαν ότι είναι ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές, το μεγαλύτερο ποσοστό των υποδιευθυντών και διευθυντών ότι οι επιπτώσεις, από την παραοικονομία, είναι πάρα πολύ σοβαρές για τα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας
- Της θέσης στη Δ.Ο.Υ, με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;». Το μεγαλύτερο ποσοστό των υπαλλήλων και των προϊσταμένων δήλωσαν ότι οι επιπτώσεις στα στην κοινωνία είναι ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές, το μεγαλύτερο ποσοστό των εποπτών και υποδιευθυντών δήλωσαν ότι είναι πολύ σοβαρές και ολόκληρο το ποσοστό των διευθυντών ότι είναι πάρα πολύ σοβαρές οι επιπτώσεις της παραοικονομίας για την κοινωνία
- Της θέσης στη Δ.Ο.Υ, με την ερώτηση «ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομίας για το 2020;». Προκύπτει ότι όσο

μεγαλύτερης ευθύνης είναι η θέση, τόσο μεγαλύτερη προβλέπει την παραοικονομία για το 2020. Ο μέσος όρος των υπαλλήλων είναι 20,75%, των προϊσταμένων 21,47%, των εποπτών ελέγχου 22,5%, των υποδιευθυντών 23,25%, ενώ των διευθυντών 24,25%

Ερευνητική Υπόθεση 2: Χρόνια στην υπηρεσία

Στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ:

- Του χρόνου που εργάζεται στην υπηρεσία, με την ερώτηση «είστε ενημερωμένος/η σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;». Το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 χρόνια και από 21 έως 30 χρόνια δήλωσαν ότι είναι πάρα πολύ ενημερωμένοι σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται από 11 έως 20 χρόνια και από 31 και πάνω δήλωσαν ότι είναι πολύ ενημερωμένοι
- Του χρόνου που εργάζεται στην υπηρεσία, με την ερώτηση «πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;». Το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 χρόνια και από 11 έως 20 χρόνια δήλωσαν ότι τα επίπεδα τιμωρίας δεν θα έπρεπε να είναι ούτε μεγαλύτερα / ούτε μικρότερα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 21 έως 30 χρόνια δήλωσαν ότι τα επίπεδα τιμωρίας θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται από 31 χρόνια και πάνω δήλωσαν ότι τα επίπεδα τιμωρίας θα έπρεπε να είναι μικρότερα
- Του χρόνου που εργάζεται στην υπηρεσία, με την ερώτηση «πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;». Το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 χρόνια, από 11 έως 20 και από 21 έως 30 χρόνια δήλωσαν

ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει πάρα πολύ την παραοικονομία στην χώρα, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 31 χρόνια και πάνω δήλωσαν ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει ούτε λίγο / ούτε πολύ την παραοικονομία

- Του χρόνου στην υπηρεσία, με την ερώτηση «τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;». Το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 1 έως 10 χρόνια, από 11 έως 20 και από 21 έως 30 χρόνια δήλωσαν ότι οι επιπτώσεις της παραοικονομίας στην κοινωνία είναι ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται στην υπηρεσία από 31 χρόνια και πάνω δήλωσαν οι επιπτώσεις στην κοινωνία, από την παραοικονομία, είναι πολύ σοβαρές

6.4 Περιορισμοί της έρευνας πρωτογενών στοιχείων

Ως ο κύριος περιορισμός της παρούσης έρευνας, μπορεί να θεωρηθεί το μέγεθος του δείγματος (115 εργαζόμενοι σε Δ.Ο.Υ.) γεγονός που, πιθανόν, να μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα σχετικά με την γενίκευση και την αντιπροσωπευτικότητα των αποτελεσμάτων.

Ως ένας άλλος περιορισμός μπορεί να θεωρηθεί η απουσία δειγματοληπτικού πλαισίου, καθώς, δεν μπορεί να εξασφαλιστεί η πλήρης και καθολική αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Παρ' όλους τους προσδιορισμούς, όμως, η παρούσα έρευνα πρωτογενών στοιχείων προσφέρει σημαντικά δεδομένα σχετικά με την παραοικονομία στην Ελλάδα και τις επιπτώσεις της στη δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί.

Κεφάλαιο 7

Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία εστίασε σε δύο φαινόμενα τα οποία τις περισσότερες φορές συγχέονται, αλλά εμπεριέχουν πολλές διαφορές, την παραοικονομία και την φοροδιαφυγή. Τα δυο αυτά φαινόμενα απασχολούν ιδιαίτερα τις εξουσίες κρατών εδώ και πολλές δεκαετίες, καθώς προκαλούν προβλήματα τα οποία αναμφισβήτητα αντιμετωπίζονται δύσκολα. Έτσι εξηγείτε και η εκτενής ενασχόληση του διεθνή επιστημονικού κόσμου, με την ανάλυση και ερμηνεία των παραπάνω εννοιών.

Η λίστα των παραγόντων που επηρεάζουν την παραοικονομία είναι αρκετά μεγάλη και σε συνδυασμό με την συνεχόμενη μετάλλαξη των κοινωνικών δομών λόγω της παγκοσμιοποίησης, καθιστούν δύσκολο το έργο των ερευνητών για την δημιουργία ενός «οδηγού - πλαισίου» κατά της παραοικονομίας.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της εργασίας, αποτέλεσε πηγή για ιδιαίτερα χρήσιμα συμπεράσματα, κυρίως για την κοινωνία στην Ελλάδα, το φαινόμενο της παραοικονομίας στη χώρα μας, αλλά και την ποιότητα αλλά και την αντίληψη εργαζομένων σε αρμόδιες θέσεις.

Αναφορικά με τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αποτέλεσαν πηγή της παρούσας έρευνας, ταυτίζονται με τα αποτελέσματα που προέκυψαν με την πλειοψηφία τους, πράγμα που επαληθεύει την σπουδαιότητά τους, αλλά και επισημάνει την ανάγκη αναγνώρισής τους από τα αρμόδια όργανα.

Τέλος, θα ήτανε σωστό να επισημανθεί η δυσκολία του συγκεκριμένου προβλήματος, τόσο στο να εντοπιστούν επακριβώς τα αίτια που παραμένει σε υψηλά επίπεδα στην χώρα μας, καθώς επίσης και στο τρόπο με τον οποίο πρέπει οι αρμόδιοι να το διαχειριστούν.

Το σίγουρο είναι ότι το θέμα της παραοικονομίας, και πιο συγκεκριμένα στη χώρα μας, απαιτεί περισσότερη διερεύνηση, σε βάθος, με σκοπό τον εντοπισμό της

«ρίζας» του προβλήματος. Μπορεί να υπάρχουν αρκετές έρευνες οι οποίες αναφέρονται σε μετρήσεις της παραοικονομίας στη χώρα μας, αλλά προσπάθειες που αποσκοπούν στην ερμηνεία των χαρακτηριστικών, αλλά και των παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις των Ελλήνων να καταφύγουν στην παραοικονομία είναι ελάχιστες πράγμα που προσδίδει, αν μη τι άλλο, μια ελαφρά απογοήτευση. Ευελπιστούμε, ότι η παρούσα διπλωματική εργασία, επιδιώκοντας στο να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση του θέματος, ιδίως της παραοικονομίας και του τρόπου που, αυτή, επηρεάζει τη δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδας, να αποτελέσει μια ακόμα αφορμή στην επίτευξη της αύξησης του ενδιαφέροντος για το αντικείμενο.

Βιβλιογραφία

- Διεθνή

1. Acemoglu, D., & Johnson, S. (2005). Unbundling institutions. *Journal of political Economy*, 113(5), 949-995.
2. Alm, J., & Torgler, B. (2006). Culture differences and tax morale in the United States and in Europe. *Journal of economic psychology*, 27(2), 224-246.
3. Almås, I., Cappelen, A. W., Lind, J. T., Sørensen, E. Ø., & Tungodden, B. (2011). Measuring unfair (in) equality. *Journal of Public Economics*, 95(7), 488-499.
4. Aragonés, E., & Sánchez-Pagés, S. (2009). A theory of participatory democracy based on the real case of Porto Alegre. *European Economic Review*, 53(1), 56-72.
5. Bitzenis, A., Vlachos, V., & Schneider, F. (2016). An exploration of the Greek shadow economy: can its transfer into the official economy provide economic relief amid the crisis?. *Journal of Economic Issues*, 50(1), 165-196.
6. Bitzenis, A., Vlachos, V., & Schneider, F. (2016). An exploration of the Greek shadow economy: can its transfer into the official economy provide economic relief amid the crisis?. *Journal of Economic Issues*, 50(1), 165-196.
7. Buehn, A., & Schneider, F. (2012). Shadow economies around the world: novel insights, accepted knowledge, and new estimates. *International Tax and Public Finance*, 19(1), 139-171.
8. Chong, A., & Gradstein, M. (2007). Inequality and institutions. *The Review of Economics and Statistics*, 89(3), 454-465.
9. Dell'Anno, R. (2007). The shadow economy in Portugal: An analysis with the MIMIC approach. *Journal of Applied Economics*, 10(2), 253.
10. Dell'Anno, R., & Solomon, O. H. (2008). Shadow economy and unemployment rate in USA: is there a structural relationship? An empirical analysis. *Applied Economics*, 40(19), 2537-2555.

11. Dell'Anno, R., Gómez-Antonio, M., & Pardo, A. (2007). The shadow economy in three Mediterranean countries: France, Spain and Greece. A MIMIC approach. *Empirical Economics*, 33(1), 51.
12. Dreher, A. (2006). The influence of globalization on taxes and social policy: An empirical analysis for OECD countries. *European Journal of Political Economy*, 22(1), 179-201.
13. Feige, E. L. (2007). *The underground economies: Tax evasion and information distortion*. Cambridge University Press.
14. Feld, L. P., & Frey, B. S. (2004). *Illegal, immoral, fattening or what?: How deterrence and responsive regulation shape tax morale* (No. 2004, 26). Marburger volkswirtschaftliche Beiträge.
15. Fischbacher, U., & Gächter, S. (2010). Social preferences, beliefs, and the dynamics of free riding in public goods experiments. *The American economic review*, 100(1), 541-556.
16. Frey, B. S., & Torgler, B. (2007). Tax morale and conditional cooperation. *Journal of Comparative Economics*, 35(1), 136-159.
17. Ghatak, S., Manolas, G., & Vavouras, I. (1998). Measuring potential output in the agricultural sector: The case of Greece. *European Research Studies Journal*, 1(3), 26-40.
18. Johnson, S., Kaufmann, D., & Zoido-Lobaton, P. (1998). Regulatory discretion and the unofficial economy. *The American Economic Review*, 88(2), 387-392.
19. Neck, R., Schneider, F., & Hofreither, M. F. (1989). The consequences of progressive income taxation for the shadow economy: some theoretical considerations. In *The political economy of progressive taxation* (pp. 149-176). Springer Berlin Heidelberg.
20. Negreponi-Delivani, M. (1991). The economics of the shadow economy in Greece.
21. Osterloh, M., & Frey, B. S. (2000). Motivation, knowledge transfer, and organizational forms. *Organization science*, 11(5), 538-550.
22. Raczkowski, K., & Schneider, F. (2013). Size and development of the shadow economy and of tax evasion within Poland and of its neighbouring countries from 2003 to 2013: some new facts.

23. Rivera-Batiz, F. L. (2002). Democracy, governance, and economic growth: theory and evidence. *Review of Development Economics*, 6(2), 225-247.
24. Sandmo, A. (1983). Progressive taxation, redistribution, and labor supply. *The Scandinavian Journal of Economics*, 311-323.
25. Schneider, F. (2005). Shadow economies around the world: what do we really know?. *European Journal of Political Economy*, 21(3), 598-642.
26. Schneider, F. (2006). Shadow Economies and Corruption all over the World: What do we really know?.
27. Schneider, F. (2015). Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 Other OECD Countries from 2003 to 2014: Different Developments?. *Journal of Self-Governance and Management Economics*, 3(4), 7-29.
28. Schneider, F., & Neck, R. (1993). The development of the shadow economy under changing tax systems and structures: some theoretical and empirical results for Austria. *FinanzArchiv/Public Finance Analysis*, 344-369.
29. Sutherland, H. (2001). *EUROMOD: An integrated European benefit-tax model* (No. EM9/01). EUROMOD Working Paper Series.
30. Thiessen, U. (2003). The impact of fiscal policy and deregulation on shadow economies in transition countries: The case of Ukraine. *Public Choice*, 114(3), 295-318.
31. Torgler, B., & Schneider, F. (2007). Shadow economy, tax morale, governance and institutional quality: a panel analysis. *Governance and Institutional Quality: A Panel Analysis*.
32. van Aaken, A., Feld, L. P., & Voigt, S. (2008). Power over prosecutors corrupts politicians: cross country evidence using a new indicator.

- Ελληνική

33. Γεωργακοπούλου, Β. Ν. (1988). ΠΓ Παυλόπουλος: η παραοικονομία στην Ελλάδα-μια πρώτη ποσοτική οριοθέτηση. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 71(71), 251-261.
34. Βαβούρα Ι., Καραβίτη Ν., Α. Τσούχλου, (1990), "Μία έμμεση μέθοδος της εκτίμησης του μεγέθους της παραοικονομίας, εφαρμογή της στην περίπτωση της Ελλάδας", στο βιβλίο Παραοικονομία επιμέλεια Ι. Βαβούρα, Εκδόσεις Κριτική.
35. Παυλόπουλος Π., (1987): "Η Παραοικονομία στην Ελλάδα: Μια πρώτη ποσοτική οριοθέτηση", ΙΟΒΕ, Αθήνα.
36. Γκαρβέλη, Ό. (2011). Ελεγκτική και φορολογικός έλεγχος.
37. Κάτσιος, Σ. (2015). The shadow economy and corruption in Greece. *South-Eastern Europe Journal of Economics*, 4(1).
38. Παλαιολόγος, Γ., & Κασσάρ, Γ. (2003). An estimation of the hidden economy in Greece (1960-2000). *SPOUDAI-Journal of Economics and Business*, 53(3), 14-36.
39. Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Καταπολέμησης της Φοροδιαφυγής 2011 – 2013 (2011): Πολίτες για πάντα μαζί, Απρίλιος
40. Matsaganis, M., & Flevotomou, M. (2010). Distributional implications of tax evasion in Greece.
41. Βασαρδάνη, Μ., 2011. Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μια Γενική Επισκόπηση. Σε: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο. Τεύχος 35, Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα, Ιούνιος, σ. 15- 25.

- Ηλεκτρονικές πηγές

42. www.taxheaven.gr

43. European Commission – Eurostat. [Online] Available

from:<http://ec.europa.eu/eurostat>

44. ΤοΒήμα.[Online] Available from:

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=134119>[Accessed: 13 Jen 2017]

45. Διανόησης – Οργανισμός έρευνας και ανάπτυξης. [Online] Available from:

<http://www.dianeosis.org/wp->

[content/uploads/2016/06/tex_evasion_version_240616_2.pdf](http://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/06/tex_evasion_version_240616_2.pdf) [Accessed: 07

Feb 2017]

Παράρτημα

Ενότητα 1: Δημογραφικά στοιχεία

2. Φύλο

- Άνδρας
- Γυναίκα

3. Ηλικία

4. Επίπεδο εκπαίδευσης

- Απολυτήριο Λυκείου
- Κάτοχος πτυχίου ΑΕΙ – ΤΕΙ
- Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών
- Κάτοχος διδακτορικού

5. Θέση

- Υπάλληλος
- Προϊστάμενος
- Επόπτης ελέγχου
- Υποδιευθυντής
- Διευθυντής

6. Χρόνια στην υπηρεσία

Ενότητα 2. Το φαινόμενο της παραοικονομίας

7. Είστε ενημερωμένη σχετικά με το φαινόμενο της παραοικονομίας;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

8. Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι σοβαρό φαινόμενο;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

9. Θεωρείτε ότι το επίπεδο παραοικονομίας στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλό;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

10. Πιστεύετε ότι η παραοικονομία είναι ένα φαινόμενο που το ανέχεται το Ελληνικό κράτος;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

11. Συμφωνείτε ότι η στάση του κόσμου απέναντι στην παραοικονομία είναι αυτή που θα έπρεπε;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

12. Θα μπορούσε ο κόσμος να συμμετέχει πιο ενεργά στην πάταξη της παραοικονομίας;

- Ναι
- Όχι

13. Πιστεύετε ότι το ύψος της ανεργίας είναι αυτό που αναγράφεται στα επίσημα αρχεία του ΟΑΕΔ;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

14. Είστε αισιόδοξος/η για το μέλλον (αναφορικά με το ενδεχόμενο μείωσης της παραοικονομίας);

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

Ενότητα 3: Αίτια

15. Το ύψος της ανεργίας στην χώρα μας αυξάνει το ύψος της παραοικονομίας;

- Διαφωνώ απόλυτα
- Διαφωνώ
- Ούτε συμφωνώ / ούτε διαφωνώ
- Συμφωνώ
- Συμφωνώ απόλυτα

16. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η φορολογική ηθική στη χώρα μας;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

17. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζεται η παραοικονομία από την πολιτική σταθερότητα / αστάθεια, ο όγκος / ποιότητας των δημοσίων αγαθών και του βαθμού αποδοχής πολιτικής εξουσίας;

- Καθόλου
- Λίγο

- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

18. Η υψηλή φορολόγηση στη χώρα μας αυξάνει τα επίπεδα της παραοικονομίας;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

19. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι η παραοικονομία αποτελεί ενέργεια αντιμετώπισης δυσμενών κρατικών ενεργειών από την κοινωνία, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

Ενότητα 4: Δράσεις

20. Πιστεύετε ότι οι δράσεις του προγράμματος καταπολέμησης της φοροδιαφυγής επαρκούν για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

21. Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι υπάρχει η διαφθορά στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες;

- Καθόλου
- Λίγο

- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

22. Συμφωνείτε με τα επίπεδα τιμωρίας των παρανόμων που δρουν στην παραοικονομία;

- Διαφωνώ απόλυτα
- Διαφωνώ
- Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ
- Συμφωνώ
- Συμφωνώ απόλυτα

23. Πιστεύετε ότι τα επίπεδα τιμωρίας για τους παρανόμους θα έπρεπε να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα;

- Πολύ μικρότερα
- Μικρότερα
- Ούτε μεγαλύτερα / ούτε μικρότερα
- Μεγαλύτερα
- Πολύ μεγαλύτερα

24. Θεωρείτε ότι οι έλεγχοι που πραγματοποιούνται για την πάταξη της παραοικονομίας είναι τόσο συστηματικοί όσο θα έπρεπε;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

25. Πιστεύετε ότι το ηλεκτρονικό χρήμα θα μειώσει την παραοικονομία;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

26. Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, είναι επαρκώς εκπαιδευμένα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

27. Πιστεύετε ότι τα αρμόδια όργανα, που δρουν για την πάταξη της παραοικονομίας, έχουν τον απαραίτητο τεχνολογικό εξοπλισμό;

- Καθόλου
- Λίγο
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ
- Πολύ
- Πάρα πολύ

Ενότητα 5: Επιπτώσεις

28. Η παραοικονομία βοηθάει, εν μέρη, την οικονομία της χώρας;

- Διαφωνώ απόλυτα
- Διαφωνώ
- Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ
- Συμφωνώ
- Συμφωνώ απόλυτα

29. Η παραοικονομία βοηθάει στην απορρόφηση της ανεργίας;

- Διαφωνώ απόλυτα
- Διαφωνώ
- Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ
- Συμφωνώ
- Συμφωνώ απόλυτα

30. Η παραοικονομία προκαλεί διεύρυνση του ελλείματος του κρατικού προϋπολογισμού;

- Διαφωνώ απόλυτα
- Διαφωνώ

- Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ
- Συμφωνώ
- Συμφωνώ απόλυτα

31. Θεωρείτε ότι η παραοικονομία έχει, εν μέρη, και θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία;

- Διαφωνώ απόλυτα
- Διαφωνώ
- Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ
- Συμφωνώ
- Συμφωνώ απόλυτα

32. Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στα δημόσια οικονομικά της χώρας;

- Καθόλου σοβαρές
- Λίγο σοβαρές
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές
- Πολύ σοβαρές
- Πάρα πολύ σοβαρές

33. Πως θα χαρακτηρίζατε τις επιπτώσεις της παραοικονομίας στην δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η χώρα;

- Καθόλου σοβαρές
- Λίγο σοβαρές
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές
- Πολύ σοβαρές
- Πάρα πολύ σοβαρές

34. Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας;

- Καθόλου σοβαρές
- Λίγο σοβαρές

- Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές
- Πολύ σοβαρές
- Πάρα πολύ σοβαρές

35. Τι επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η παραοικονομία στην κοινωνία;

- Καθόλου σοβαρές
- Λίγο σοβαρές
- Ούτε λίγο / ούτε πολύ σοβαρές
- Πολύ σοβαρές
- Πάρα πολύ σοβαρές

36. Ποια είναι η εκτίμησή σας για το ποσοστό της παραοικονομίας για το 2020;